

1998 - TÉL

ÁRA: 300 Ft

folkMAGazin

V. évfolyam, 3. szám

**Ahova a tiszta dallam elvezet
Pásztorlegenda**

**Gyimesi betlehemesek
„Felszántatom a buzai nagyutcát...”
Kalamajka-születésnap**

**90 éve született Molnár István
Hagyományos hangszeres zenepedagógia**

English table of contents on page 46

Fotó: T. Asztalos Zoltán

A TARTALOMBÓL:

- 4. Kormos Valéria: Ahova a tiszta dallam elvezet
- 5 - 6. Nagy Gábor: Palóc karácsonyi pásztorszokások
- 9. Pesovár Ernő: 90 éve született Molnár István
- 10. dr. Bánszky Pál: Fafaragó konferencia Velemben
- 11 - 12. Novák Ferenc: A felvilágosodás és reformkor tánckultúrája...
- 13 - 14. Nagymarosy András: „Születésnapunkra”
- 15. Pesovár Ernő: A verbunk fesztivál elé
- 16. K.Tóth László: „Az ablakon keresztül mentem el”
- 16 - 17. Devich Márton: Leltárt kell készíteni, mi az, ami megőrzendő
- 17. Berán István: Kedves Sebő Feri!
- 18. Kiss Ferenc: Válasz Paksa Katalinnak
- 23. T. Asztalos Zoltán képei: Gyimesi betlehemesek
- 24 - 25. TÁNC HÁZAK ÉS KLUBOK
- 27. TÁNC HÁZTALÁLKOZÓ ELŐZETES
- 28 - 29. Császár Attila: „Felszántatom a buzai nagyutcát...”
- 31. Szigetvári József: CIOFF közgyűlés Kínában
- 32. Szerényi Béla: Padkaporos történetek
- 33. Szűcs Sándor: Lovonjárók
- 35 - 37. Agócs Gergely: Hagyományos hangszeres zenepedagógia
- 38 - 39. Kocsán László: A Jászságról röviden
- 40 - 41. 100 ÉVES AZ ANGOL NÉPDAL TÁRSASÁG
- 42. Neuwirth Annamária: 17 éves a Néptáncosok Szakmai Háza
- 44 - 45. LEMEZPOLC – KÖNYVESPOLC
- 47. Nagy Zoltán: Tisztelt Olvasó!
- 48. Juhász Katalin: Gábor Áron...

Címlapfotó: Havasréti Pál (Gilbert LE GALL felvétele)

folkMAGazin®

1998 – Tél, V. évfolyam, 3. szám
Kiadja a Táncház Alapítvány
Megjelenik évente háromszor

Fenntartók:

Táncház Egyesület
Népművészeti Egyesületek Szövetsége
MMI Népművészeti Főosztálya
Muharay Népművészeti Szövetség

Főszerkesztő: Nagy Zoltán
Tervező-szerkesztő: Berán István

Főmunkatárs: †Bankó András

Munkatársak:

Bakonyi Erika
Gósi Anett, Héra Éva
Igyártó Gabriella
Tóth Kornélia

Szerkesztőség:

Budapest, I. ker., Corvin tér 8.
Levélcím: 1255 Budapest, Pf. 153.

Tel./fax: 214-3521

folkmag@c3.hu

www.c3.hu/~folkmag

Signal-Print Kft., Jászberény

Tel.: 57/411-010

ISSN - 1218 - 912X

Annual subscription rates for one year:
20 US\$ (incl. p+p)

Bank account: OTP I. ker. fiók
MNB 11701004

Táncház Alapítvány, B 82678

Ezen lapszámunk a Nemzeti Kulturális
Alap Népművészeti Kollégiuma
támogatásával készült.

Pásztorlegenda Petőfi Sándor születéséről

Zalai SZALAY LÁSZLÓ dr. – A PUSZTA BALLADÁJA C. könyvéből (Pantheon kiadás, 1943.)

*

Legendás lón a születése is, – mint a halála . . .
Pásztorok legendája . . .

S ennek a legendának nem szabad elmúlni!... Ennek a legendának kísérnie kell a nagy költő nevét, hírét és dicsőségét, mindenkoron és mindenho! . . . Mert ez a legenda, a magyar népléleknek a költő nagyságához mért, nagyszerű poézisa! . . .

*

Gábor atya köröszöt vetett, – aztán in nomine Domini – elkezdte:

*

Orgovány . . .

Fúj a szél, hordja a havat a Tolvajos felől . . .

Alkonyodik . . . Távolságok szürkülő köde lappangva közeledik . . .

Először a messziről kéklő dombokat nyeli el . . . Aztán a közelebbi erdőket, tanyákat . . . Végre csak itt, ahol állunk, a kecskeméti országútmenti magános orgoványi csárda birkózik szürke árjával . . .

Ezernyolcszázhuszonkettőt írnak . . . December harmincegyedikét, – Szilvesztert . . .

Az ősztendő búcsúztatására innét is, onnét is pásztorkodó népek érkeznek szórványosan a csárdába . . .

Öles juhászok a Zubornyák-dinasztiából . . . Hegyes pásztorsüveggel . . . Cifrán kivarrott, sarkot verő, sárga báránybőrsubákban . . . Villogó szemű, hetyke csikósok . . . Rövid bőrbekecsbe . . . Sarkantyús csizmába . . . Vállon átvett karikás ostorral . . . A Gáspárok, Fáriak közül . . . A szentmiklósi ménes téli szállásáról . . .

Aztán a télen-nyáron szabadban háló, rekedt ridég marhapásztorok . . . Rőfiek, Lefántiak, Meskók – a különböző baramszállásról . . .

Köszöntik egymást illendőséggel . . . Lekezelnek . . . Aztán abban a sorrendben, ahogy érkeznek, végigülik a kecskelábú asztalt . . . Bort forraltatnak . . . Beszélgetnek . . . Isznak . . .

*

Idegen rajtuk kívül csak egy van a szállában . . . Egy tömzsi kis ember . . . Olyan úrféle . . .

Búsul álltában, hátát a banyakemencének vetve . . . Egyszer csak az egyik öreg pásztor, – megszánta, vagy mi, – odafordul hozzá:

– Hallja az úr! . . . Ha meg nem sértem, tartson velünk! . . . Beszélgetünk, oszt forralt bort iszunk . . . Igyék velünk, majd megenyhül a szíve! . . . Mert ammondó vagyok, hogy bánata van! . . .

Az erre előjön, megköszöni a barátságot és elfogadja.

*

Helyet szorítanak neki . . .

– Osztán kinek tiszteljük, öcsém uram? . . .

– Petrovics István az én nevem . . .

– Isten éltesse! . . .

– Osztán hunnét hová? . . . Azt is mondja már meg!

– Megmondom én . . . Félegyházáról igyekeztünk

Kiskőrösre, de itt megrekedtünk . . .

– Még hogy! . . . A fúvásokba? . . .

– Nem bizony . . . Hanem a feleségem itt, az orgoványi

csárdában lebabázott . . .

A vén juhász hátrakapta a fejét, oszt fölhörrent:

– No ne mondja, öcsém! . . .

A többiek is sajnálkozni kezdtek :

– Még hogy ilyet! . . .

Petrovics szomorúan mosolygott :

– Bizony . . .

*

Nagyot hallgattak az esetre . . . Ki tudná, ki mit gondolt . . . De ettől kezdve melegen nézték Petrovicsot . . .

*

Egyszer csak az öreg juhász magához intette a bojtárját és a fülébe súgott . . .

Elszaladt a bojtár, de kisvártatva előkerült – egy báránykával . . .

– Petrovics öcsém! Hol van az újszülött? . . .

– A konyhán túl, az első szobában . . .

– Vezessen csak! . . .

Petrovics fölállt . . .

– Megálljunk, – mondta egy másik öreg, – én is megyek! . . . Adjatok egy tiszta poharat! . . . Elejbe tették . . . Fölvette . . . A másik kezébe meg egy üveg forró cukros bort fogott . . .

– Mehetünk! . . .

– Ohó! . . . Hát csikós egy se megy? . . . Csak csupa juhász? . . .

– Gyühet, ha akar! . . .

Az egyik sarkantyús legény fölpattant . . .

– No, még egy gulyás! . . . Hadd legyék minden fajtából! . . .

Elindultak . . . Elöl a báránykás öreg . . .

*

Kopogtak . . . Beléptek . . . Petrovicsné szorongva nézett . . . A gyermek ott feküdt mellette . . .

A borral az öreg megállt az ágy előtt . . . Hosszú szakállával, hófehér hajával olyan volt, akár a néhai édesapánk, Koppány! . . .

– Áldás, békesség, jóakarát! . . . Vette az örömhírt a pásztorok népe, hogy eggyel többen levénk a kiskunsági pusztán! . . . Eljöttünk hát a kised megtekintésére és hogy köszöntsük a boldog édesanyát! . . . Adja a magyarok Istene, hogy nagyra nőjön, mint a jegenyenyár, – testileg-lelkileg, – hogy öröme és büszkesége légyen, ne csak a szüleinek, hanem ennek a pusztának, ennek a népnek is, ahol született! . . . Ez a pohár bor az édesanyáé! . . . Kérjük, hogy ürítse és kívánjuk, hogy váljék egészségére! . . . Erősödjék tőle! . . .

Petrovicsné fogta a poharat . . . Kiürítette . . . És mosolygott a könnyein át . . .

A másik vén juhász meg fogta a báránykát és fektette a kised mellé:

– Nagy pásztor légy a népek között! . . .

A csikós lekanyarította válláról a karikást . . . Az ágyra tette:

– Ostorod is legyen! . . .

Negyedik a szüre ujjából előkotorászta a furulyát . . .

Melléje tette . . .

– Ehol a furulyám! . . .

Aztán elköszöntek és kivonultak áldomást inni . . .

Ittak, ittak, – de nem sok szavuk volt . . .

Valahogy megéreztek, hogy valami szörnyűséges nagy dologgal terhes ez a viharos, vajúdó Szilveszter-este.

*

(Válogatta: Szerényi Béla)

Ahova a tiszta dallam elvezet

Esküvő volt, a szabad ég alatt ünnepeltünk. Váratlanul furulyaszó csendült fel. A sokfelől érkezett nagyvárosi férfiak, nők összemosolyogtak. Mintha azt kérdezték volna: hát ilyen is van? Egy apa, Juhász Zoltánnak hívják – és kislánya, Dénes játszott nekünk.

A férfiről azt is megtudtam, szabályos foglalkozására nézve villamosmérnök, „művészeleke” szerint viszont megszállott népzene gyűjtő, aki képes egy dallam után akár éveket is járni, hogy nótát játszó, éneklő emberét megtalálja. Később egy szép kiállítású, gondosan megszerkesztett könyv szerzőjeként is felfedeztem a nevét. „Az utolsó dudás” című kötet címdalán (népzenei örökségünk fennmaradásán tevékenykedő alapítványok és szakemberek összefogásával készült) – egy kipödrött bajszú, mokány parasztember látható: Pál Istvánnak hívják.

Érdekelni kezdett, hogy miként találkozott egy városi értelmiségi értékrendje, gondolatvilága a 79 éves, hajdani pásztorember életével?

A kerti asztalon félbehagyott fadarab, az udvaron gyerekjátékok, meg egy kemence. Nem dísznek van itt, gyakran sütnek benne kenyeret. Egy gyimesi csángó ember rakta pusztá szeretéből. Ezzel máris azoknál az értékeknél tartunk, amelyek a Juhász család hétköznapijait és ünnepeit igazgatják. Az édesanya Sáringer Erzsébet. Magas termetű, csinos nő, hosszú barna haját hátul összefogva viseli. Lányosan karcsú, mintha nem is szült volna öt gyermeket. A testvérek születési idejük sorrendjében Réka, Dénes, Lilla, Áron, Gergő. Az édesanya végzettsége biológia-rajz szakos tanár. Jelenleg főállású anya. Megemlíti, házasságuk kezdetétől maximális függetlenséget adott férjének, hogy az gyűjtőmunkáját végezhesse.

Hogy mit rejt az a világ, amelyet Juhász Zoltán vándorútjai során felfedezett, arról így beszél:

– A természettel szoros kapcsolatban élő parasztemberek nem uralkodni akarnak a mindenségen, hanem azt a pontot keresik meg a nagy egészben, amelyhez évszázados tapasztalataik és ismereteik alapján igazodni tudnak. Ezért rendkívül intelligensek. Külön szerencsém, hogy még időben találkoztam a tiszta népzenevel, amelynek révén őket megismerhettem. Kamasz voltam, amikor a zene igazán kezdett érdekelni. Hangszerként a furulyát választottam. A katonaságnál, az egyetemi században képzett zenészekkel kerültem össze, akiktől sokat tanultam. De valójában a hetvenes évek táncmuzikálma volt rám rendkívüli hatással.

Ki ne emlékezne a mai negyvenes korosztályból erre a hangulatra? Előbb csak bátortalanul fogadta be egy-egy kultúrház a Székről, Marosszékről, Gyimesből érkező táncosokat, zenei közösségeket. Pici gyerekek járták vasárnaponként az aprók táncát, nézegették az addig sosem látott hangszereket. Ifjú szüleik meg sután, pironkodva, majd egyre önfeladtabban fogták meg a kéréses kezeket, hogy a tapasztaltabbakkal együtt járják. A hivatalos kultúrpolitika éppen csak megtűrte mindezt. Volt is okuk az ózdkodásra,

hiszen a táncmuzikálma a független, szabad gondolkodásra is kaput nyitott. Erdély és az anyaország között nemcsak könyvek, szöttek cserélődtek, az itteniek nemcsak élelmet és gyógyszert vittek arrafelé, hanem egyre több szó esett a történelemkönyvek hiányzó oldalairól. Így indult el Juhász Zoltán is, hogy felkutassa azt a gyimesi furulyást, akinek játéka megragadta, de őt magát nem ismerhette névről, mert az a román tiltás miatt nem szerepelhetett a lemezborítón. A felkutatásáról most így beszél Juhász Zoltán:

– Három év telt el, kézzel-kézre adtak, millió gyönyörű nótát megismertem, csak azt az egyet nem találtam, amiért elindultam Budapestről. Végül csak meglettem a dal „gazdáját”: Tímár Viktornak hívták.

– Akkoriban a szekusok és a bejelentési kötelezettség, a zaklatások miatt nem lehettek veszélytelenek ezek az utak sem a vándor, sem a vendéglátók számára. Megúszták atrocitások nélkül?

– Bár a magyar ajkú családok valóban sokat kockáztattak, és megtorlás is érte őket, de velem ezt sosem éreztették. A félelmet mindig legyőzte a nemzethez való kötődés és a rendkívül erős hagyományokra épülő vendégszeretet. Különösképp a szórványokban élőknél tapasztaltam ezt. Sokat gondolkoztam azon, hogy miért lehet olyan könnyen előcsalogatni belőlük, hogy mit énekeltek, milyen szokásokat tartottak szüleik, nagyszüleik? A válasz egyszerű: mindennek felelevenítése erőt ad nekik abban, hogy a nagy külső nyomás és nehéz körülmények ellenére is bizonyosak lehessenek: ott a helyük, utódaiknak is ott kell élniük.

– Hazajött a csendességből, s itt egy egészen más ritmus, életforma várta. Volt-e olyan egyszerű bölcsesség, amire sokat gondolt?

– Egy igen jellemző beszélgetést idéznék fel. Megkérdeztem a gazdától, miért gondolják ilyen szépen a szőlőt, ha tudják, hogy a kollektívben egyetlen deci bor sem lesz belőle. Válasza a régi szőlőművelés rítusait idézte vissza. A kapáló kalácatáncait, a szüreti bált. Az ő munkájának ezek a rítusok még akkor is értelmet adtak, ha haszonra még reményük sem volt. Ebből az is leszűrhető, hogy az igazi kultúra nem csak horizontálisan igazítja el az embert, fölfelé is irányt mutat. Aki a borról a teremtő vérére gondol, az kapálás közben a teremtés részének mondhatja magát.

Úgy érzem, a „futószalag” igencsak messzire juttatja a társadalmat ettől a szemlélettől.

Ami azt illeti, az elgépiesedés Juhász Zoltánt igazán nem fenyegeti. Szabad idejében furulyát tanít az Óbudai Népzenei Iskolában. Kizárólag gyűjtött paraszzenét – pontosít. Ma is járja a vidéket, határon innen s túl. Rendre visszatér családjával, barátaival Gyimesbe. Még romlatlan táj, gyönyörűbb, mint az Alpok alja – mondja. Van együttese is, Egyszólamnak nevezik, sokfelé hívják őket. Nyaranta egy hetet tölt tanárként népzenei és kézműves táborban, ahol egyre több család van – jegyzi meg derűsen, majd így folytatja:

– Szerencsém van a kenyérkereső munkámmal a Központi Fizikai Kutatóintézetben. Több mint száz esztendeje, hogy Vikár Béla mérnök a fonográfval való rögzítés gondolatát felvetette, és Bartók Béla, illetve Kodály Zoltán gyűjtéseiben hasznosíthatta. Ennek köszönhető, hogy ma Magyarország

*Pál István, az utolsó magyar dudás (Tereske, Nógrád m.)
Nagy Gábor felvétele*

európai viszonylatban kiemelkedő helyet foglal el a népzene hangzó anyagának rögzítésében. Csodálatos dolog ez a rendkívül gazdag örökség, de mindez „csupán” száz esztendő óta fel. Ez pedig csak egy pillanat a népzene évszázadaiból. Ugyanakkor nem látjuk, és nem érzékeljük, hogyan alakult ki a szerkezete, miért lett pont olyanná, amilyennek ismerhetjük. Kutatóként is ennek elméletével foglalkozom ... Hogy ehhez – többek között – milyen számítógépes modelleket használok fel, azt hiszem, untatná ...

– Nem biztos, de azért jobban érdekel, miért éppen az idős palócról, Pál Istvánról született könyv?

– Mert ő az élő bizonyíték arra, hogy nem halt ki a magyar pásztorszene. Alig hittük el magunk, hogy ez így van, amikor rátaláltunk. Ez az ember mindent tud a falusi életről. A családi, rokoni és közösségi kapcsolatok összefüggéseit. A fennmaradás fortélyait, a rendet, ahol mindebben a zenélő embernek meghatározott helye, szerepe van. Úgy éreztem, már túl kell lépnem azon, hogy megtanuljuk tőle a nótákat, és mi tovább játszunk.

Nem volt mindennapi látvány, amikor fenn a Várban, a Litea könyvesboltban Pál István bácsi hóna alá kapta a dudát, és játszani kezdett. Mintha a világon a legtermészetesebb lenne számára ez a helyszín, meg a sok ismeretlen, mindenféle rendű-rangú ember. A lényeg, hogy büszkén fújta. Annak az embernek az önbizalmával, aki tudja, hogy helye van a világban, és szüksége van arra, amiről szól az élete.

Kormos Valéria

(Magyar Nemzet, 1998. szeptember 26.)

Palóc karácsonyi pásztorszokások

*„És most te felelj, barátom:
bolyongtál te pusztaháton?
S volt, hogy életed sárba hullt?
Akkor tudod: kedves a könny,
az emlék. - Az emlék: a múlt!
Ha nem tudod, milyen kedves,
eregy, sírj és magadra vess.”*

*Sinka István:
Se kedvesem, se számaram*

Sinka István ezen gondolata rádöbbenhet, és felszólíthat bennünket, hogy ismerjük meg múltunkat, ha másképpen nem, akkor emlékek fűzéréen keresztül. Én ezt a múltat Pál Pista bácsi emlékein keresztül próbálom szemlélni, jelen írásomban másoknak is bemutatni.

A Palócföldön a 60-as évekig nagy hagyománya volt karácsonykor, Ádám-Éva napkor (dec. 24.) a pásztorok vesszőhordásának. A falu pásztora Luca napján (dec. 13.) fokhagymával bekente az ajtókat, mert olyan hiedelem volt, hogy az megvéd a boszorkányoktól, rossz szellemektől stb., vesszőket szedett, általában veresgyűrűves szőket, az „Aprószenteket”, azokat ekkor lepucolta, majd gúzsba kötötte, majd eltette Ádám-Éva napig. (Ezekkel a vesszőkkel suhintották meg a gyerekeket Aprószentek

napján, december 28-án. Egy gúzsba megy 25 pár vessző, ezek össze vannak kötve, minden háznál kihúznak egy vesszőt.)

December 24-én elkészítette a karácsonyi asztalt, majd elindult a vesszőkkel a faluba, és minden házba bement, ahonnan állatok jártak ki a falkába. Minden háznál egy köszöntő verset mondott, majd a gazdaszszony ruhán át megfogva kihúzta az egy pár vesszőt a gúzsból, és a pásztor ruháját megveregette vele, ekkor a pásztor azt mondta: „Uram bocsá’ néped bűneit, mert nem tudják mit cselekednek! Tehát a pásztor Jézust személyesítette meg ebben a szertartásban, nagyon érdekes, hogy a karácsonyi szokásban Krisztus kínszenvedéseit, és ahhoz kapcsolódó gondolatait láthatjuk (ld. húsvét), tehát nem az örömet érezzük, mert „Krisztus Jézus született, örvendezzünk!”, hanem már kínszenvedéseit jelenítjük meg. A szokás lényege az volt, hogy a vesszőn át a betegséget, szegénységet, ínséget a gazdaszszony, - aki ruhán át fogta a vesszőt, - átadta a pásztornak, tehát a pásztor Isten Fiaként, Jézusként, Messiásként vette magára a nép bűneit, és oldozta fel azokat. (ld. Jézus keresztthalála a húsvéti időben)

A karácsonyi vacsoránál minden egyes ételnek jelentősége van, pl.: összetartó, vagy egészségjósoló ereje. A pásztor minden ételből „karácsonyi morzsát” vett, fontos alapja volt a következő évbéli állatgyógyításnak, mivel ezen ételleket meggyújtotta, és azzal füstölte fel a beteg állatot, ez „hol segített, hol nem”.

A karácsony egy másik jeles szokása volt, hogy az éjféle mise előtt a pásztorok kolompokkal, csengőkkel, kürtökkel, és dudával vonultak fel a faluban, hogy ébresszék a lakosságot, és együtt menjenek az éjféle misére. Néhol még a templomban is szerepet kapott a duda a mise után, ekkor karácsonyi vallásos énekeket dudáltak, és énekeltek a pásztorok.

Végül Pista bácsi elbeszélése állít ennek a szép szokásnak emléket, akire ráillenek a következő sorok:

*„Magános pusztai ember
mindenkitől kitagadva
élt és a síkság hangjait
erős nagy szívére rakta.
Tudta pedig, hogy gazdagabb
nem lesz tőle, csak igazabb.”*

Sinka István: Barna Imre

« Pásztorok vesszőhordása »

«Luca estéjén, mikor hazaértem az állománnyal, lenyugodott a Nap. Vettem egy gerejzd fokhagymát, kimentem, megsíktoltam az ólakat, az istállót, az ajtót, és utána bementünk megvacsorázni. Vacsora után a feleségem és a családom tollút fosztott, én pedig az Aprószenteket kezdtem pucolni, mint ahogy minden házhoz, ahonnan jószág járt ki egy évbe, oda egy pár vesszőt vittem karácsonykor.

Mikor megpucoltam a vesszőket, a pucolás közben én lassan, mint örököltem a szüleimtől, énekelgettem:

*Nosza Margit szép gazdasszony kelj fel az ágyadból,
A szolgáló leányodat keltsd föl az ágyadból,
Siessetek túrós, mákos, szilvás rétest sütni,
Hogyha velem Betlehembe el akartok jönni.*

Ezt az éneket énekelgettem, míg csak le nem pucoltam a vesszőket, és be nem gúzsoltam, 25 párt egy-egy gúzsba. Mikor ezek megvoltak, akkor betettem az ágyasarokba a falhoz. Ott volt ez a gúzsok egészen december huszonegyedikéig, Luca napjától Ádám-Éváig. Ádám-Évakor fölkeltem, vagy fölötöztem, majd akkor minden házhoz készítettem azt az egy pár vesszőt, szét kellett hordanom.

Előre is megterítettük a karácsonyi asztalt úgy alatta, mint kérem szépen föléje. Majd alóra ment kukorica, széna, kolompok, csengők, kanászbót, ostorra körülkötve, balta, furuglja, és a duda, majd a tetejére búza, akkor pálinka, bor, méz, még ostya, alma, dió, és a lucai fokhagyma. Evvel a feleségem, indulásom előtt, odakészítette a baltát a küszöbhez, mikor kiléptem a küszöbön, akkor visszafordultam, és háromszor lepattintottam a gúzsveszők végéből egy kis darabkát, hogy peregjen vissza be a házba, és úgy indultam el a faluba.

Balró keztem, kerűtem. És minden házhoz bekopogtatva verset elmondani, és köszönteni a ház gazdáját, és a gazda asszonyát, és a legeslegutolsó ház az enyém volt, ahol ott is ugyanúgy köszöntöttem a családomat, a feleségemet, ugyanúgy kihúztam a pár vesszőt, és ugyanúgy egészséget a feleségemnek, és a családomnak kívántam. Ime a vers:

Dicsértessék a Jézus Krisztus, szerencsés jó napot kívánok!

Erőt, egészséget, bort, búzát, békességet, holtunk után léleküdvösséget!

Adjunk hálát a fölséges Úristennek, hogy meghagyja élni ezt a szent karácsony napját, Krisztus Urunk születése napját!

Nem búval, bánattal, hanem víg örömnappokkal.

Áldja meg az Isten szántóvető földjeinket bő áldással, udvarbéli barmainkat szaporodásával, a házi családot friss jó egészséggel éltesse a Jóisten több számos esztendőben!

Kedves Gazdám és Gazdasszonyom, ha ezalatt a kis idő alatt valamelyiket a házi családban megsértettem szóval, bocsássák meg nekem Krisztus Urunk kinszenvedésére, boldogságos Szűz Mária hét fájdalmára!

Ez volt a szólásom, dicsértessék a Jézus Krisztus!

Boldog karácsonyi ünnepeket kívánok!

Evvel kihúzták a pár vesszőt, vagy kenyérruhával, vagy pedig köténnyel, és háromszor a ruhámon érintették, mivel a ruhám érintésénél akkor: Uram bocsá néped bűneit, mert nem tudják mit cselekednek! Így bejártam a falut, este volt már késő, mikor hazaértem, beköszöntöttem az én házamba is egészségkívánással, és a boldog karácsonyi ünnepekkel. Leültünk vacsorázni.

Elővettem a pálinkát, fölszentöltem az asztalt pálinkával, nyeltem egy csöppet belőle, kinek köllött adtam. Utána elővettem a mézet, és szóltam:

Itt az ostya, Krisztusunk szent testye, mártásokat be ebbe a mézbe, és egyétek meg, és úgy édesen szeressétek egymást, meg a szüleiteket is, hogy mindnyájan édes életet éljétek, mint ez a méz!

Evvel letettem a karácsonyi morzsát az ostyából. Utána elővettem az almát, fölvtám, meg is pucoltam, abból is letettem karácsonyi morzsát, és szétosztottam ahányan voltunk.

Majdha vala es eltalánátok tévedni, és nem tudtok jó útra verekedni, álljatok meg egy pillanatra, gondoljátok meg, hogy hányan ettetek meg a szent karácsony estéjén egy almát, és akkor teljes ki fog az agyatok tisztulni, és a jó útra fogtok tudni verekedni!

Elővettem a diót, és a diót föltörtem.

Bontsátok, és nézzétek meg, milyen egészséges a belseje, és milyen egészségesek

lesztek az évbe, nem-e fogtok talán betegeskedni?

Majd utána, mikor ez mind megtörtént, eljött ez a három-négy fogásos étel. Egy tálból ettünk minnyájan, bármennyien voltunk. Mindig persze először kivettem a karácsonyi morzsával minden ételből, és csak utána fogozhatott hozzá a közönség. Akkor fölállva imádkozni, és akkor nekifogtunk vacsorázni. Mikor vége vót a vacsorának, vacsora után újból megköszöntük az Úrnak, hogy megadta a mindennapit, és ilyen áldással tartsa a ház asztalát egész évbe, mint ahogy most egész évbe.

Majd ekkor a gyerekek elmentek Mennyből az angyalt mondani, ha ablakok alá köszönteni, megparancsoltam nekik, hogy nyóc órára legyenek otthon, mer akkor mink egyben családilag, ahányan voltunk, énekelgettünk, imádkozgattunk egészen éjjfélig, hogy a falu népét tudjuk költeni éjjféli misére. Akkor szent énekekkel foglalkoztunk, és egészen éjjfélig, különböző szebb énekekkel. *(Itt több éneket elénekel, és eljátszott furulyán és dudán – N. G.)*

Ezt énekeltem, furuglajztam, dudáltam ezt a szent énekeket, 79. karácsonyom ünneplésén. 1997 karácsonyán én Pál István. Szomorú szívvel vagyok, mert meghalt a hat gyermekem, és a feleségem, nincs senkim, nem tudom a családomnak emlékül hagyni. De vannak jó barátajim, akik a jót és a rosszat, mindent megosszák velem, és szívesen elfogadják, és őrizni fogják, és emlékezetekbe lesznek mindég. Nagyon köszönöm nekik.»

*

Befejező gondolatként Pista bácsi életéről elgondolkodva hozzá teszem egy népdalunk részletét:

*„Mert ha búval élne, mint más,
Megölné a sírás, rívás”*

Nagy Gábor
(Szeged)

Irodalom:

Manga János: Palócföld., Budapest, 1979.
Manga János: Nógrádi dudások, A Néprajzi Múzeum Füzetek 12. sz., Budapest, 1950.
Tátrai Zsuzsanna - Karácsony Molnár Erika: Jeles napok, ünnepi szokások., Budapest, 1997.

Bakó Ferenc (szerk): Palócok I - IV., Eger, 1989.

Sinka István Válogatott Versei., A Magyar Költészet Kincsestára, Budapest, 1997.

A népzene, mint zenekultúránk szerves része – III.

7. A népzene és a média kapcsolata.

Mondhatjuk egy szóval: siralmas. Nézzük először az írott sajtót. Szaklapja nincs a népzenenek. Bárki fogalmazza is meg egy ilyen lap létrehozásának igényét, nem nevezhetnénk túlzott követelésnek. Főleg ebben a mai konstellációban, ahol a rejtvényfejtőknek, horgászoknak, – de hosszan sorolhatnám – több sajtóorgánuma is van, s állítólag Kodály országa vagyunk. Egy kezemen fel tudnám sorolni azokat az újságokat, amelyek néha tudósítanak egy-egy eseményről, bemutatnak előadókat, szót ejtenek tudományos műhelymunkákról, alkotókkal beszélnek, esetleg megkockáztatnak egy lemezkritikát. A témát körülvevő, állítólagos érdektelenségre hivatkoznak azok az újságírók, akiknek egyébként lenne szakértelme és affinitása az ilyen jellegű írások megszületéséhez.

Tehát nem írunk, mert ez úgysem érdekel egyetlen laptulajdonost sem, az olvasóközönség pedig végképp eldobná az újságot, mondják. Ez ostobaság, úgy ahogy van. Meg kellene próbálni. A Muzsika, a Táncművészet nagyon ritkán hoz le népzenei témájú írást. A Z, illetve a Zenészmagazin, a Gramofon is csak elvétve. A napi-, hetilapok, folyóiratok bármelyikében lehetne ennek többet szentelni, esetleg rovatot kialakítani, pl. a Népszabadságban, Magyar Narancsban (ma már MaNcs – a szerk.), ÉS-ben, Kortársban. Bár, ahol valamilyen politikai hatalom áll az orgánom mögött, ott meglehetősen nehéz lenne ezt elérni.

Mindenestre az is érdekes, hogy még a szélsőségesen nemzetinek tartott sajtó újságaiban is ritka az olyan írás, ami népzenevel foglalkozik. A Bulletin, az Európai Folklor Központ nemzetközi periodikája is a tárgyi hagyományokra koncentrálnak inkább. Be kell érniük a különböző egyesületek, szervezetek alkalmi, vagy rendszeres kiadványaival. (Mint az 1500-2000 példányban megjelenő, így a nagyközönséghez el nem jutó folkMAGazin. – a szerk.)

Az MTV állomások és a Magyar Rádió felelős vezetőinek szemléletét hűen tükrözik Nagy Balázs kimutatásai (folkMAGazin 97/2,3). Önmagáért beszél mindkettő. Ami sajnálatos, hogy a rendszerváltás után nyolc évvel is alig történik pozitív változás ezen a téren. (A kereskedelmi adók sem változtatták meg ezt a helyzetet. – a szerk.) A rádió hangarchívumának vezetőjével való beszélgetésem során kiderült, hogy a rádió gyakran nem is tud a kiadványok megjelenéséről, nem hogy megvásárolná azokat. A zenei szerkesztők jó esetben maguknak megszerzik az épp bemutatásra kerülő példányt, de a hangtárba ezek nem kerülnek be. Mivel nem készülnek újabb Z felvételek sem, gyakran előfordul, hogy több évtizedes, színvonalatlan, korszerűtlen hangzású felvételekkel traktálják a népzene iránt egyébként nyitott és fogékony hallgatóságot. A magyar népdal hete c. műsort felváltotta A Népzene és Népköltészet Hete a Magyar Rádióban c. évenkénti program. Fájdalmas, de valljuk be őszintén, hogy ami értéket az elmúlt 25 év létrehozott, abból még csak mutatóba is alig kerül be valami ezekbe az évek óta egy kaptafára szerkesztett műsorokba. A népzenei szerkesztők számára megállt az idő, s csak lejáratják a népzene ügyét. Itt már nem is a szakértelem kérdőjelezhető meg, hanem megkockáztatom: szándékos hitelrontás tanú lehetünk. Felhíborító az is, hogy a rádió legutóbb meghirdetett népzenei versenyéből eleve kizárja a zenekarokat, a fiatalokat és a nemzetiségeket. Mikor ezt a Táncház Egyesület szóvá tette, tudománytalan és gyermeket érvekre hivatkoztak és nem voltak hajlandók változtatni a verseny kiírásán. Annyi eredménye talán mégis van a Népzenei Osztállyal való évtizedes hadakozásunknak, hogy megígérték: egy rövidesen induló új, kéthetente egyszer jelentkező, 25 perces népzenei műsor alakításában az egyesület részt vállalhat. (Azóta ez megvalósult. – a szerk.)

Van, amiről nemigen szoktak említést tenni. Az pl., hogy milyen jelentős szerepet vállaltak és vállalnak a folk és eredeti népzene megismertetésében az olyan kis, független rádióadók, mint a Tilos

Borbély Mihály népzeneész és dzsessz-muzsikus – Gilbert LE GALL felvétele

Rádió, a Civil Rádió, vagy a Fiksz Rádió. Érdekes, hogy az értékes népzenei produkciók hallatán nem kapcsolják ki az emberek a készülékeiket. Sőt elmondható, hogy ezeknek az adóknak egyre nagyobb a hallgatóságuk, már annak, amelyek még működhet. Velük ellentétben a kereskedelmi jellegű adók, a Danubius, Juventus, Rádió Bridge, szinte semmilyen népzene nem sugároznak (bár ez utóbbi néhány műsora miatt talán felmenthető). Jó ismerőseimtől tudom, akiknek lehetőségük volt ezeknél a rádióknál olykor bedolgozni, hogy ez koncepció és nem feledékenység.

A televízióval valamivel jobb a helyzet. 1997 első négy hónapjának kettő ezrelékes (!) arányához (Jávorszky Béla Szilárd, Népszabadság 1997. május 3.; folkMAGazin 97/3.) némi javulás észlelhető. A

Szomjas-Halmos-Rosta stáb rendszeresen forgat a nagyobb rendezvényeken, népzenei portrékat is készítenek. Az MTV Népzenei Magazinját 7 éve, a Duna TV Táncház c. műsorát 5 éve készítik. Mindkettő havonta kerül adásba. Ezen kívül gyártanak egyedi műsorokat is (Kalácsa Folknapok, Szlovákiai Táncháztalálkozó, Vízöntő 20 éves, stb.). Értékes alkotása ennek a műfajnak az az 5 népzenei portréfilm, amit szintén Szomjas György és Halmos Béla készített. Kár, hogy a videokazettán való megjelenítésük eddig nem tudott megvalósulni. Az MTV szerdánként dél tájban sugárzott Népzenei

összeállításának és az új Folkhétfőnek az a bajuk, hogy kizárólag régi, 15-20 éves felvételekből szerkesztik. A Duna TV Fehér Anikó és Könczei Árpád által felváltva szerkesztett Pentaton c. műsora is a népzene ügyét szolgálja. Kíváncsian várjuk a Pesti Vigadó által támogatott új műsort, az Eljén a magyar!-t (Birinyi József).

8. Egyéb összefüggések.

Külön kellene foglalkozni a népzene és a folklór jellegű zenei megnyilvánulások egyéb összefüggéseivel, amelyre itt most nincs módunk. Úgy mint a fesztiválok, rendezvények, koncertek szervezésének kérdéskörével, vagy a népzene és az idegenforgalom, a vendéglátás összekapcsolódásának színvonalas lehetőségeivel, a menedzselés, jogvédelem problematikájával, a szponzorálás, vagy a mecénatúra, pályázatok, alapítványok szerepével (folkMAGazin 97/3. – A Nemzeti Kulturális Alap és a népművészet támogatása), s nem utolsósorban a népzenehez kapcsolódó szolgáltatások (pl. hangszerellátás, javítás, készítés) vizsgálatával.

9. Problémák, feladatok.

A tevékenységek, vállalt feladatok, programok összehangolása. Európában évente legalább kétszer összeülnek azok a szervezők, menedzserek, szakemberek, akik minden szempontból egyeztetik programjaikat (időpont, a meghívott előadók listája, gázsik, technikai feltételek, stb.). Nem tudok róla, hogy Magyarországról érdeemben részt vett volna valaki valaha is ilyen összejövetelen. Mellesleg a hazai eseményeket sem tudjuk rendesen koordinálni, gyakori a keresztes szervezés. A WOMUFE, a Budapesti Folkfesztivál, az Országos Táncháztalálkozó és Kirakodóvásár, a Mesterségek Ünnepe, a Tabáni Folk, Duna Karnevál, Tavasz és Őszi Fesztivál, valamint más nagyobb országos és regionális fesztiválok szervezőinek évente legalább egyszer le kellene ülniük, egymással egyezkedni. Nem ártana a kiadók publikálási terveinek egyeztetése sem.

Nagyon fontos Magyarország image-ének átformálása is külföld felé. Nemrég Nemeskürty professzor panaszkodott a TV-ben, hogy a világ számos nagy könyvtáraiban elenyésző a magyar történelemről, kultúráról szóló irodalom pl. a románokéhoz képest. Nemzetközi periodikákban ha van is nyoma a mozgalomnak, (pl. World Music - London 1994; Virgin Directory of World Music-Virgin Books London, 1991; Folk Roots-London; stb.) borzasztó hiányos, elnagyolt. Erre vigyáznunk kellene, állandóan figyelni és küldeni az újabb és újabb

információkat. Ez régi probléma, és tudom, hogy pénz kérdése is. Megint csak az Internetet tudom ajánlani. A Magyar Kultúra Honlapja állítólag elkészült. E mellett minél hamarabb el kell készíteni olyan honlapokat és összegző típusú CD-ROM-okat, amelyek korszerű és naprakész információkat tartalmaznak rólunk. Ezekkel állandóan bombáznunk kell a magyar külképviseleteket és a külföldi magyar intézeteket is. Az illetékeseket közös erővel meg kell győzőnünk arról, hogy ilyen volumenű célkitűzések csak állami támogatással valósíthatók meg.

A gyűjtés, archiválás, rendszerezés problémái: Jelentős a magánszemélyek s az utóbbi években a kisebb vállalkozások (Fonó, Etnofon) által gyűjtött népzenei anyag. Azon túlmenően, hogy ezeknek a felvételeknek a zöme tudományos szempontból is hiánypótló, hangminőség szempontjából gyakran jobb, mint amit a gyűjtésre és archiválásra hivatott intézmények tudnak produkálni. Egyszerűen azért, mert privát, szponzori és alapítványi pénzekből jobban lépést tudnak tartani a technika fejlődésével, korszerűbb gépeket használnak. Előnyük még a gyorsaság, ami nagyon fontos akkor, amikor a legértékesebb zenei hagyományok ismerője az az idős korosztály, amely néhány éven belül itt hagy bennünket. Gyorsabbak, mert nem kell költeniük hatalmas apparátus fenntartására, mobilabbak és rugalmasabbak, fűgében tudnak reagálni az új felfedezésekre, nem kell a bürokrácia útvesztőjén, vagy a hierarchia gátjain átverekednie magát egy-egy gyűjtési tervnek, vagy elképzelésnek. Az sem elhanyagolható, hogy tanácsadó és szakember gárdájuk abból a most már két zenészgenerációból kerül ki, amely kezdetektől, vagy gyermekkorától kezdve résztvevője a folyamatnak, szakterületükön kiválóak, ismerik a legfejlettebb berendezések kezelését, nagy a rálátásuk a nemzetközi tendenciákra. Ennek ellenére jól ismert okok miatt komolyabb megbecsülésre, vagy netán állásra, munkalehetőségre az államilag fenntartott, folklórkutatással foglalkozó intézményeknél nem számíthatnak. Az anyagok publikálása szempontjából is lényegesen gyorsabbak akár még a zenekarok is. E tények belátására alapozva jó lenne, ha pl. a Magyar Rádió, az MTA Zenetudományi intézete, a Hungaroton Classic a továbbiakban hajlandó lenne szorosabban együttműködni a mozgalmal. Célzerű lenne egy felmérést is elkészíteni a magángyűjteményekben lévő anyagokról! Egy adatközlői lexikon elkészítése is nagyon időszerű lenne! Sűrű feladat a gyűjtemények rendezése, állagmegővése, javítása (computeres algoritmus), archiválása (fémlemezek), hozzáférhetővé tétele a közgyűjteményekben, a kezelhetőség korszerűsítése, (MTA, Néprajzi Múzeum, Magyar Rádió) s az anyagok közzététele. Ezen a téren megint csak az állami költségvetést kell minden eszközzel szügerálni.

Az átadás, átvétel, megtanulás, képzés problémaköre: Az oktatás különböző szintjein (óvoda, általános és középszintű iskolák, zeneművészeti szakközépiskolák, főiskolák, Zeneakadémia, Balletintézet stb.) a tananyag, követelmény semmilyen módon nincs összehangolva. Mondhatjuk, hogy kaotikus állapotok uralkodnak. A megfelelő képzési formák alulgalatnak ugyan, de nincs szakképzett tanári gárda, és nincs semmilyen koncepció. Nincs pénzük az iskoláknak a nélkülözhetetlen segédanyagok (könyvek, CD-k, videokazetták, stb.), s a használatukhoz szükséges technikai berendezések megvételére. Drágák a hangszerek, a szülők nem tudják anyagilag biztosítani a gyerek képzését. Persze oktatási segédanyagok sincsenek meg igazán. A tanműhelyek számítógéppel való felszerelését erre az évre beígérte a minisztérium. De hol vannak a multimédiás segédanyagok, amelyekkel ezeket a gépeket használják majd? Ami van, az kevés. Néhányról tudok csak, amelyek jelenleg az előkészítés stádiumában vannak, de finanszírozásuk még nem biztosított. A megoldáshoz új apparátus kell, tervet és költségvetést kell kidolgozni.

Az újraélés, újraalkotás, vagy innováció kérdései: voltaképpen a feldolgozásokról van itt szó. Ez a legproblematisabb, mert ez lehet spontán és tudatos is. Van, aki nem tud soha, vagy nem is akar kilépni az eredeti, letisztult formákból. Ha valaki ki akar lépni és esetleg tehetsége is van hozzá, a képzéshez nincsenek műhelyek, tekintélyek, szakemberek, módszerek. Faragó Béla zeneszerző mondja: A Zeneakadémián 1981-82-ben minden diáknak kötelező volt két éven át Vikárt hallgatni. Egy évig magyar, egy évig finnugor népzene. Száz népdalt kellett tudni énekelni a Kodály-Vargyasból. A hangszeroktatásban semmilyen népi játékmódot vagy díszítéstechnikát nem tanulmányoztak, felvételeket nem hallgattak. Zeneszerzőknek gyakorlatként népdalfeldolgozásokat kellett írni Bartók és Kodály stílusában. Ezen a téren a tanári kar igen konzervatív volt. A jazz tanszakon mindössze egy félévet foglalkoznak magyar népzenevel, heti másfél órában, valamint egy félév afrikai, ázsiai zenehallgatás szerepel az órarendben. Binder Károlyt is megkérdeztem erről. Kevesli, a régebbi évekhez képest is (70-es évek) visszaesés tapasztalható ezen a téren. Szerinte úgy általában véve is megdöbbentő a tájékozatlansága a növendékeknek a magyar és egyetemes kultúráról egyaránt. Legtöbbjük lebecsüli a népzene, legyen az magyar, vagy afrikai, komolytalanul hallgatják. Vajon mit tanulnak az egyéb művészeti iskolákban a népművészetről? Tudom, hogy utópia, de jó lenne behoznunk egyszer a finn Sibelius Akadémiát. Ott Rossa László zeneszerző elbeszélése szerint 10-15, mindegyik külön-külön komplett hangstúdióval és temérdek népzenei, világzenei CD-vel ellátott munkaszobában dolgozhatnak a hallgatók. Alkalmi formációkkal egyből fel is játszhatják feldolgozásaikat, stílusgyakorlataikat. Azt hiszem, hogy nálunk az alapvető baj abban keresendő, hogy a zeneszerzés eltávolodott a folklórtól, maguk a

Szászcsávási zenekar – Paula A. White (USA) felvétele

zeneszerzők vetik meg, vagy nézik le a népzene értékeit és rangját. Tisztelet a kivételnek! Így ez egy róka-fogta csuka történet, mivel hogyan várható el a növendéktől az, hogy megkedvelje a népzene archaikus rétegeit és kiinduló alapként kezelje, ha a tanárok maguk is flegmán lekezelik és anakronizmusnak minősítik a folklórból való táplálkozást.

Lászlólagos ellentmondás, hogy épp a tradíciók megújítása, a hagyományok ledöntése, a régivel szembeni lázadás a folklór változásának és fennmaradásának az alapja. Az átvételek, változatok, a saját szituációra alkalmazás, a saját környezetbe illesztés, interetnikus hatások, új közösségienyek, új hangszerek, új anyagok, új technikák, divatok, stb. révén. E mechanizmus természetének megfelelően a feldolgozások is, csak kérdés, hogy mi és ki dönti el, hogy valami zagyvaság-e, vagy közösségi gyökerű, más funkciójú, autonóm műalkotás. Sokan vitatják, hogy feldolgozásnak számít-e, ill. zeneszerzésnek tekinthető egyáltalán, amit mondjuk a Vízöntő, vagy a Kolinda csinál. Hol kezdődik a feldolgozás, hol végződik az eredeti, mi az eredeti, stb.? Mindezek a kérdések tisztázásra várnak.

Az utóbbi időben, (előre számítani lehetett erre), a gyűjtéssel és kiadással, valamint az eredeti anyagok szerzőségével, a feldolgozásokkal kapcsolatos hazai és nemzetközi szerzői jogi viták megszorodtak, és további perek kezdeményezéseire is számíthatunk (pl. Varga Gusztáv – Zsigó Jenő; Deep Forest - Flagel – Rostás család; alkotó-e az adatközlő?, sugárzási jogdíjak, felhasználás kérdései, stb. Ki kap jogdíjat a különböző médiumokban történő sugárzás után? A Pa dö dö biztosan, a Muzsikás aligha.) A szerzői jogi szabályokat, törvényeket a botrányos, precedens értékű huzakodások miatt sürgősen újra kell alkotni. Egyrészt a táncházmozgalom révén rengeteg olyan tapasztalattal rendelkezünk, amivel más nemzet nem nagyon büszkélkedhet, másrészt szakmai szempontból is a világon egyedülálló pozícióban vagyunk. Nem maradtunk le a technikai fejlődéstől sem, minden téren kiváló szakembergárdánk van. Ezért egy új, átgondolt, tudományos, művészeti és jogi értékrend kialakítását nekünk kellene

kezdeményeznünk nemzetközi fórumokon is. Az Európai Folklor Központ képviselőjében Verebélyi Kincső, a Magyar Zenei Tanács részéről pedig Gyimesi László foglalkozik pl. a folklór és a jogvédelem problémakörével, az UNESCO és az Európa Tanács ezzel kapcsolatos álláspontját ők ismerik. Az eredményekről, változásokról azonban még a szűk szakma sem kap semmilyen tájékoztatást.

Fontos lenne mozgalmon belül is egy egészséges munkamegosztást kialakítanunk. Van, aki az operatív, szervezési munkához rátermettebb, mint a másik. Van, akiben a teoretikus, vagy tudományos hajlam a nagyobb. Rengeteg a teendő, tehát természetes a szakosodás. Lehet etnikumokra, területekre specializálódni (a cigány népzene pl. abszolút nincs rendszerezve), nagyon lényeges, megoldásra váró feladatok pl. a lejegyzés problematikája (digitális lehetőségek, pl. kottakép felismerés és értelmezés, szöveg szétválasztás, stb.), az osztályozás kérdései, ritmus-, díszítés-, frazirozási problémák,

játékmód, játéktechnika, hangszerek; stb.). Kísérletet kell tennünk az alapfogalmak, terminológiák jelentéseinek tisztázására (parasztzene, világzene, folk-rock, folk-beat, tradicionális, autentikus, folktemporain, revival, „azonosságzene”, organikus zeneszerzés, népies műdal, magyarnóta stb.), és a műfaji, stílusi, területi, etnikus szempontok szerinti osztályozásra (kelta, latin, afro stb.).

Számtalan kérdés vetődött fel bennem felkészülésem során. Talán közérdekű, azért vettem fel a legtöbbit. Ezekon a problémákon érdemes elgondolkodnia egyrészt a szakmának, másrészt a kultúra alakulását befolyásoló intézmények vezetőinek is. A jó megoldások csak közös munkával, nyitott és őszinte közegben szülehetnek meg.

Kiss Ferenc

(Az írás a Magyar Zenei Tanács felkérésére
– 1997 őszén – készült tanulmány befejező része.)

90 ÉVE SZÜLETETT

MOLNÁR ISTVÁN TÁNCMŰVÉSZ-KOREOGRÁFUS

Mesterünkre emlékezem. Annak az ihletett alkotónak és szuggesztív erejű tanítónak az emlékét idézem, aki nemcsak közvetlen tanítványainak adott életre szóló, meghatározó élményt, hanem a néptánc és népművészet számtalan hívének és művelőjének egyaránt. A néptánc híveinek és művelőinek lelkes tábort nemcsak a színpadon bemutatott műveivel, hanem személyesen is gyarapította, amikor a társadalom minden rétegében népszerűsítette a hagyomány értékéről vallott nézeteit és a hagyományból sarjadó művészet erejébe vetett hitét. Jelentős, szinte próféta szerepet vállalt abban a munkában, mely a negyvenes években a népművészeti mozgalom társadalmi háttérének a megteremtésére törekedett. Muharay Elemérrel, Szabó Ivánnal paraszt fiatalokat tanított a KALOT Népfőiskolán, egyetemisták, középiskolások és munkás fiatalok számára teremtett alkotóműhelyt a Szent Imre kollégium, a veszprémi gimnázium, a Ruggyantagyár együtteseiben és Balla Péterrel közösen a Csokonai Együttesben.

A Bartók és Kodály szellemében kiművelt művészi és művészetpedagógiai koncepciójában méltán támaszkodhatott Molnár István arra, a maga korában egyedülálló néptáncismeretére, mely a gyimesi csángóktól a Rábaközig terjedő hagyományt ölelte fel. A kutatásait összegező Magyar táncművészet című kötetével, a közlés és rendszerezés módszerével egyúttal a korszerű táncfolklorisztikai kutatásunk alapjait vetette meg, és ezekre az ismeretekre támaszkodva alakította ki a mozgáskultúrára nevelő

sajátos technikai rendszerét. És erre a néptáncismeretre alapozva művelte ki a hagyomány ápolásának és művészi feldolgozásának azt a sokrétű felfogását, mely főbb vonásaiban napjainkig érvényes.

Előadóművészként ő maga is kötelességének tartotta az eredeti néptánc bemutatását, ezzel is inspirálva tanítványait a mindenkor friss élményt adó rögtönzésre. A hagyomány ilyen művészi újraalkotása volt játékos elemekkel átszőtt *székely verbunkja*, mely Tamási Áron jellembrázolásaival egyenrangú élményt nyújtott, *legényesébe* pedig úgy szötte bele Mundruc pontjait, hogy előadása két nagy táncos egyéniség egymásba fonódását tárta elénk.

Ugyancsak a hagyomány iránti tisztelet jegyében születtek azok a koreográfiák, melyekben a néptáncról szóló költői vallomásait fogalmazta meg. Ilyen vallomásként tarthatjuk számon a néptánc egy-egy jellemző vonását hangsúlyozó, stílusjegyeit összegező műveit: az egyszerűségében is monumentális *Huszár verbunkot*, a lírai szépségű *Dobozi csárdást*, a romantika hangvételét idéző *Verbunk és csárdást* vagy a néptánc apoteózisaként megfogalmazott *Magyar Képeskönyvet*. S ugyanilyen hangvétellel vall magyarságélményéről, a rítusok erejéről és mítoszokkal átszőtt világáról *Kardtáncában*, Sinka: *Anyám balladát táncol* című művének színpadi adaptációjában vagy a magyar történelem jelentős fordulópontjait idéző *I. Svitijében*.

Az egyén és közösség sorskérdéseit drámai erővel megjelenítő ballada feldolgozásaiban pedig ráérezett a műfaj korszerűségére, kiművelte a mozga-

lom korai periódusában tartalmilag és formailag egyaránt időszerű, az éneket, táncot, szöveget és színjátszást egységbe fogó komplex műfajt.

Mindezekentúl kiművelte azt a nagyívű szuverén formanyelvét is, melyben biztos kézzel ötvözte néptáncismerete és a modern táncművészet tanulságait. Az ezek alapján leszűrt esztétikai normák szintéziseként olyan egyéni hangvételű nemzeti stílust teremtett, mely méltán volt alkalmas arra, hogy nagy zeneszerzőink – Bartók, Kodály és Liszt – műveire készített koreográfiákban fogalmazza meg szépséggel, harmóniával és vívódásokkal átszőtt világképét.

Műveinek közös vízjelére ismerhetünk tehát egyéni látásmódja és formateremtő készsége alapján, a múltat és jelent egységbe fogó szemléletében és abban, ahogy gondolatainak egyetemességét átszővi magyarságélménye. Művei alapján feltárul előttünk a dráma sötét színeivel és a líra meleg tónusával egyaránt mesterien bánó művész érzékeny világa, és az a rendíthetetlen hite, hogy a modern művészet nemcsak akkor tölti be küldetését, amikor a lét és lélek válságainak megrázó pillanatairól szól, hanem akkor is, amikor vigaszt ad.

Mindez bizonyosága annak, hogy Molnár István hányatott sorsa ellenére megőrizte a művészet erejébe és az emberségbe vetett hitét, s hogy mindezzel olyan jelentős örökséget hagyott ránk, melyért – Sárközi György szép szavaival szólva – „megindul a csillag és útra kelnek a pásztorok.”

Pesovár Ernő

(Elhangzott a mester tiszteletére rendezett bemutatóon, 1998. október 12-én.)

– FAFARAGÓ KONFERENCIA VELEMBEN –

1982-ben az első Országos Fafaragó Konferencia megrendezésében a miskolci alkotóké volt a kezdeményező szerep, s ez a miskolci találkozó lett az Országos Népművészeti Egyesület létrejöttének a bölcsője is.

Utóbb 1996-ban Tiszavárkonyban, és 1997-ben Sárospatakon találkoztak a faragó alkotók.

Ebben az évben 1998. október 9-10-11-én került sor Szombathelyen és Velembe Népművészeti Egyesületek Szövetsége, a Vas megyei Művelődési és Ifjúsági Központ, valamint a Velemi Stúdió Népművészeti Egyesület rendezésében Országos Fafaragó Konferenciára.

Az ilyen jellegű szakmai találkozókra való igényt jól érzékelteti, hogy az ország különböző településeiről, népművészeti műhelyeiből 83 faragó jelent meg. Szombathelyen a Művelődési Központ kiállító helyiségében tanulmányozhatták a Velemi Stúdió tárgyai mellett a Népművészeti Egyesületek Szövetsége által kiírt pályázat legszebb darabjait; a zsílipeléses technikával és sarokpilléres szerkezettel készített bútorokat, a kapacsával, vésővel, vájással alakított rönkbútorokat, kerti garnitúrákat, továbbá játéktárolókat, valamint férfi-és gyermek viseleti darabokat.

Tanulságos volt megtekinteni a vasi Múzeumfalú épületeit és hagyományos bútorait, berendezési tárgyait is. A konferencián elhangzott előadások és az ezeket követő viták foglalkoztak a magyar népi kultúra hagyományaival és a megújított népművészeti

törekvésekkel egyaránt.

Szelestey László, néprajzkutató „Király Zsiga” és a dunántúli pásztorfaragók életét és alkotásait; mángorlókat, borotvatartókat, tükrösöket stb. mutatott be diaprojektívok segítségével, igen gazdag változataiban.

Fejér Gábor, néprajzkutató a népi kultúrában a középkortól fennmaradt székekről, azok típusairól, szerkezetéről és

stílusjegyeiről tartott vetített képes

előadást.

E sorok írójának (dr. Bánszky Pál) az előadása felvázolta a Fiatalok Népművészeti Stúdiója 1973. évi megalakulása, valamint az Élő Népművészet 1973. évi első nyiregyházi kiállítása óta, az utóbbi negyedszázadban elért szemléleti előrelépéseket; a népművészeti alkotóházak - műhelyek létrehozását (pl.: Velem, Magyarlukafa, Gébárt, Tiszavárkony, Jakabszállás, Debrecen - Tímár Ház), a csoportmunka elterjedését (különböző műfajú alkotók összedolgozása 1975-től, a

tokaji alkotótábortól kezdődően), a játékok és a játszóterek készítésében elért eredményeket és megoldásra váró feladatokat. A rönk- és kerti bútorok elterjedését, a népi szobrászat műfajának egyre számottevőbb jelentkezését, stb.

Az előadás keretében, a faragókat különösen érintő 1998. évi két országos pályázat és kiállítás (Kapoli és Pro Renovanda) legjelesebb munkáiról, tendenciáiról is sor került vetített képes elemzésekre.

Nyilvánvalóvá vált, hogy egy-egy műfajban; például a szobrászat, a játék, a vert csipke és a szövés terén erősödni látszik a kapcsolat a képzőművészet és az iparművészet azonos műfajaival. A legélénkebb vita a temető kultúrával kapcsolatban mutatkozott meg (kopjafák, fejfák stb.), mely vita egyben kijelölte a következő év Fafaragó Konferenciájának egyik időszerű témáját.

Növelte az Országos Fafaragó Konferencia eredményességét, hogy a három napos rendezvényből két nap programjának a Velemi Stúdió adott otthont. A résztvevők megismerkedtek a Stúdió műhelyrendszerével; a faragók, kovácsok, fazekasok, stb. műhelyfeltételeitől a legutóbb elkészült gatterig, továbbá vezetőinek és tagjainak mérhetetlen vendégszeretetével. A konferencia résztvevői a záró napon a Velemi Gesztenyeünnep programjain vehettek részt.

S ha a Zala Megyei Népművészeti Egyesület is kinyilvánítja készségét, 1999. őszén a Gébárti Alkotóházban kerül sor a következő Országos Fafaragó Konferenciára.

dr. Bánszky Pál

Oravecz Imre: Hintaláda
Fotó: Molnár Ferenc

A Pro Musicologia Hungarica Alapítvány pályázata

Folyamatos pályázatot hirdetünk a zenetudományi kutatás támogatására. A pályázati téma leírását, a kutatás céljának és időtartamának megjelölésével, az Alapítvány képviselőjének kell elküldeni: Papp Márta, 1068 Budapest, Benczúr u. 28.

A felvilágosodás és reformkor táncművészete és annak hatása a magyar folklorra

A magyar felvilágosodás kora egyben kezdete és szellemi táptalaja a magyar táncok kialakulásának, elterjedésének a polgári és később a nemesi társaságokban is. A Rákóczi-szabadságharc bukása után egyrészt az elnyomás, az osztrák befolyás nyomasztó terhe nehezedik a magyar mindennapi és szellemi életre. Másrészt a nemesség többsége, de még a polgárság is igyekszik megfelelni a bécsi elvárásoknak. Német divat tolokodik be a városok és kastélyok mindennapjaiba.

A született magyarok is németül tanulnak, beszélnek, németül öltözködnek és német etikett szerint rendezik mulatságaikat. A közelség és átjárhatóság a paraszti és a polgári-nemesi kultúra között, ami még megvolt XVI - XVII. században lassanként elsorvad. Városi bállokban, kastélyok mulatságaiban a XVIII. század közepén már németül táncolunk, énekelünk.

A felvilágosodás sodra, szellemi áramlata kezdi felszínre hozni a magyar szellemiséget. Táncban, zenében már nem a parasztsághoz, a gyökerekhez fordulnak vissza, hanem bizonyos mesterségesen létrehozott ideákhoz. Alkotókhöz, zeneszerzőkhöz, táncmesterekhez fordulnak. Tőlük várják a „magyar” zene és tánc megszületését. A nép, a parasztság többnyire nem nevezi táncait „magyar” táncnak. Tánc tudásuk, az a mindenkorin táncrend, ami egy folklorizációs korszakra jellemző. Ennek elnevezései a XVIII. században a páros táncokat illetően: ugrós tánc, forgós, marosszéki csalogató, siruló, lassú, szökös stb. A férfi táncok: tempó, pontozó, legényes, kanasztánc (a század végén már a verbunk is) stb. A legarchaikusabb réteget a női körtáncok őrizték meg. Elnevezésük: karikázó, kocsikala, szédülés, hajabokázó stb.

A XVIII. században 1715-től létrejön a katona verbuválás a toborzás kötelező intézménye. Ez a katonaszedési forma azonban a század végére elhal. A kezdeteknél a verbuválás, a toborzás táncai valószínűleg megegyeztek a Magyarország szerte divatos XVII-XVIII. századforduló férfi paraszttáncokkal. Ezeket a paraszttáncokat csiszolgatta, formálta a vezénylőtisztek ízlése. Megkö-

vetették a szép tartást, a veretes, kicsiszolt formákat. Ekkor jön divatba a hatalmas tarjú táncsarkantyú. Czuczor Gergely írja 1843-ban: „Hogy a sarkantyú némileg a zenét is nélkülözheti, Balatonfüreden tapasztaltam 1829-ben, egy gyalog ezrednek, veres nadrágba és zöld dolmányba öltözött toborzó csapatjánál. A legények igen csinosak, és ügyes tánczolóok voltak, kiket a bécsi vendégek és vendég nők nem győztek dicsérni hősi (heroisch) tartásukról. Meg kell jegyezmem, hogy a hajdú, az az gyalog ezredek toborzói, rendesen czifrább, nyalkább, s ügyesebb tánczosok szoktak lenni a lovasoknál.”

A toborzásnak ez az adminisztratív formája, az akciót kísérő visszaélések, a csalások, a legényeket becsapó trükkök hatására ez a katonaszedési intézmény lassanként elveszti jelentőségét. 1832-ben rendelettel újra visszaállították, de akkor már általános ellenállásba ütközött. Erről több levéltári adat is tanúskodik. Megmarad azonban egy új tánc típus, mely gazdagítja a paraszti és polgári táncművészetet egyaránt.

Verbuválás az Alföldön a XIX. sz. közepén. (Ismeretlen festő)

Kegyetlen, szomorú körülmények között bontakozik ki ez a férfi tánc típus. Azonban sokak figyelmét felkelti, hiszen a városban ezt látták. A mögöttes történetekről keveset tudtak. Hatása már olyan, hogy verbunk zenék születnek. A XIX. század elején már sok kitűnő zeneszerző érzi kötelességének, hogy műveikben a verbunk zene hatása mutakozzon meg. Később a reformkor táncmestereivel együttműködve már magyaros műzenét is írnak. A legnevesebbek: Ruzitska Ignác, Ruzitska

József, Rózsavölgyi Márk, Csermák Antal.

A XVIII. század végén a hazafiúi felbuzdulás nem a paraszti táncokat, és nem a paraszti népzene kívánja beemelni a városi, nemesi mulatságokba. A külföldi módi felváltására a német divatnak megfelelő, koreografált magyar táncokat, műzenét vár el az alkotóktól. A magyar városi polgárság előtt szembeszökően először a katonák verbunk tánc tűnik fel, mint példa. Balla Károly írja 1823-ban: „A szépízlésű verbunk-táncz, a magyarnak kérdésese és tulajdona.”

Mire ez a férfitánc a figyelem középpontjába kerül, akkorra már megszűnt járunk attól a táncformától ami az 1715-ös kezdetekben lehetett. A XVIII. század végére a verbunk egy önálló, némi mesterséges beavatkozás eredményeként létrejött táncforma lett. Férfiak mutatványos táncprodukciójává lépett elő városok és falvak báljaiban. A felvilágosodás íróinak, zsurnalisztáinak szemében ez a tánc már a magyar karakter, a magyar önkifejeződés szimbólumaként jelent meg.

Thaly Kálmán (1754) közli például az alábbi szöveget:

Ezerhét száz ötvenegyben
Katonaság tűnt szememben,
Beállottam regimentben
A prajcoknak seregiben.

Sárga csizma, veres nadrág,
Királynérul maradt jószág:
Mente helyett kabátod lesz,
Az is hátul hasított lesz.

Nagy János 1790-ben írja:

Nossza legény a táncba,
Itt a leány, szedd ránkba,
Ugrasd, forgasd, mint orsót,
Köszönd reá a korszót -
Ez az élet gyöngyélet!

A sarkantyúd zörögjön,
Fényes patkód dörögjön,
Kezed, lábad mozogjon,
A lejtőre hajuljon -
Ez az élet gyöngyélet!

Gvadányi József (1793): „Egyszer a Tsap székéből mi nagy muzsikával / Kimentünk, tántoltunk kegyetlen lármával, / Szórta szánk a Ritmust, kardunkat tsörgettük, / Nagy tarés sarkantyunk börgettük, tsörgettük. / Azt gondoltuk miénk egész dió fáig, / Így is folyt a munkánk, más nap virrattáig.”

A XVIII. század végén, de különösen a XIX. elején már sok ismert nevű táncmester működött. Réthei Prikkel Marián közlése szerint egy latin nyelvű magánnapló ad hírt arról, hogy 1764-ben Mária Terézia Pozsonyban tartott táncvigadalmában „magyar kontratáncot” is jártak. Ezt pedig csak táncmester koreografálhatta. Ebben az időben cseh és német táncmesterek működtek a polgári és nemesi körökben, a reformkorban már többnyire magyarok voltak. Farkas József, Szöllösi Szabó Lajos, Thúry János, Veszter Sándor, Lakatos Sándor, Fitos Sándor, Róka János, hogy csak az ismertebbeket soroljam fel. Ők egyben a párhuzamosan megszülető magyaros műzenére alkották meg a mind jobban elszaporodó táncmultságok számára a magyaros műtáncokat.

A XIX. század első felében a kevésbé ismert táncmesterek viszont már bejárják az egész országot. Óriási a hazafias felbuzdulás. A város közönsége a magyar identitástudat kifejezőjének tartja a magyar táncokat. Erről írnak újságok, írók, költők. Erről beszélnek magántársaságokban és kávéházakban is. A parasztság meg városi, követendő módinak tartja. Abban a reformkori időszakban, amikor a császári cenzúra írások, versek sokaságát tiltja be, a táncmultságok kiesnek a szigorú adminisztráció figyelméből.

Abban az időben, mikor Vörösmarty Csongor és Tündéjét a Pesti cenzor letiltja, a sűrűn meghirdetett vigalmakban, a polgári és nemesi báltermek zengenek a magyar zenétől, a lelkesítő szövegű daloktól. Soha történelmünk folyamán nem volt a táncnak ilyen meghatározó szerepe, mint a nemzet hazafias ébredésében.

Erre a hirtelen, egy emberöltő alatt létrejött városi tánc kultúrára nem csak a magyar értelmiség és író-társadalom figyel fel, hanem a külföld is. Az Allgemeine Muzikalische Zeitung írja 1800-ban:

„Különben minden magyar nemzeti tánc vagy lassú, amelyet igen kedvesen verbunk-táncnak neveznek, vagy friss, amelyet nép- vagy cigánytáncnak hívnak.... A verbunkos táncnál csak a férfiak állnak körbe és lábaikkal a táncz ütemére mérsékelt, de rendszeren jól szembeötlő mozdulatokat tesznek és pengő sarkantyúkkal, meg kezükkel olyan rendszeren kiverik, hogy a zene jó hangzását cseppet sem zavarják de a táncz pathetikus jellegét csak emelik.”

A divatba jött és már táncmesterek által is tanított verbunknak úgy látszik velejárója lett a hölgyek részvétele is a táncban. A betanult körmagyar, palotás, lippentős és más társasági táncok mellett

a táncrend főhelyén a verbunk marad, amit a táncos kedvű honleányok sem akarnak kihagyni. A Hasznos multságok című lap írja 1823-ban:

„A verbunkost rendszerint csak férfiak járták, noha megesett, hogy némely heroinák a vitézek közé keveredvén, azoknak jeles lépéseiket, fogásaikat követvén, kellemes szökdécseléssel a társaságnak nagy gyönyörűséget szerzenek.”

Amíg a városi multságok táncrendjének természetes részeivé lettek az új táncok és a mutatványos előtáncokként szereplő verbunk, addig falun és az egész Kárpát-medencében nem csak magyaroknál, hanem szlovákoknál, románoknál ritkábban a horvát származású délszlávoknál is elterjed az új módi. Nem tudni pontosan milyenek lehettek azok a táncok, amiket a reformkor táncmesterei falun tanítottak be.

A XX. század elején az első tánckutatók gyűjtőútjaikon már sok olyan paraszti néptáncal találkoznak – elsősorban a különböző tájak csárdásaiban – melyek utalnak a táncmesteri befolyásra, a reformkor divatos városi táncainak szerkezetére és formáira.

A verbunk, a mutatványos férfítánc befolyása igen nagy. Sok tájegységben a páros tánc, a csárdás közben, a férfi elhagyja párját és önállóan, figurázik. A nő szerepe csak halvány kíséremozgással degradálódik. Az, hogy a XIX. század második felében kialakult páros tánc, a csárdás a reformkor után keletkezett, az is bizonyítja, hogy „csárdás” szavunk, mint táncra vonatkozó kifejezés először egy 1844-ben írt riportban tűnik fel. Az újságíró a Regélő című lapban írja: „a csárdás vagy más néven néptánc, s ez éppen és ugyanaz, melyet vasárnaponként az utolsó falusi csárdában is megláthatni, párleányok által táncolni.” A verbunk XVIII. századi eredetét még az is bizonyítja, hogy az 1715-ös katonaszedési intézmény a toborzást, mint kifejezést a németből veszi át. Vannak megfelelői a szlovák, a morva, a román tánc kultúrában is: verbuju, barbunc stb.

Az 1844-ben felröppent új kifejezés, a „csárdás” néhány év alatt elterjed. Olyan táncdivat lett ez a Kárpát-medencében, mint a XX. században a rock and roll, a twist és más táncok. Ezen nem kell csodálkozni, hiszen a magyar tánc évszázadaira is az államalapítás óta a különböző európai táncdivatok átvétele volt a jellemző. A körtánc, az ugrós – azaz a salterella –, majd a barokk korban a forgós (dreh) táncok. A verbunk és a csárdás az a két új stílusú táncunk, melyeket jellegzetesen a XVIII. és XIX. század szellemi áramlatai teremtettek meg.

1844-ben a Regélő Pesti Divatlap még általánosan beszél az új magyar táncról: „Ezt lehet igazán a magyar kedélyt legjobban kifejező nemzeti táncnak nevezni... Ez igazán szabadjáratú, fesztelen, s az ember tagjait rendszeres, kimért állásba nem szedő tánc: úgy izeg-mozog benne az ember, amint kedve tartja, s egyhuzamban kiforgathat egy tucat leányt is...”

Ugyanezen lap 1847-ben már ezt írja:

A szép csárdásról volt éppen beszéd
S sokan fitymálták, hogy farsaszt nagyon
Ez még hagyján!, de voltak olyak is
Kik gúnyolták, hogy a néptől nagyon

Szamarjay Károly írja szintén 1847-ben: „Mennyivel szebb az egyszerű csárdás, hol a táncosnét az ember kénye szerint megforgatja, vagy pajzánul olykor-olykor meg is ugratja.”

A verbunk és a csárdás a XVIII., illetve a XIX. századtól elindul útjára és létrehoz egy, az egészét nézve homogén, azonban tájegységre bontva differenciált tánc kultúrát. A XIX. század végén már a városi és paraszti bálokban elmaradhatatlan a lassú és friss csárdás a táncrendből. A verbunk, mint mutatványos férfítánc, a XX. század elején kikopik a városi bálokból, falun azonban úgyszólván napjainkig fennmaradt.

Vannak a magyar nyelvterületen olyan helyek is, ahol a csárdás befolyása nem hat. A gyimesi csángóknál létezik a verbunk, viszont olyan archaikus formában, hogy a XIX. századi művi beavatkozás nem észlelhető, csak a divatos kifejezést vették át, de nem a táncot. Verbunknak nevezett táncuk inkább a reneszánsz kori ugróslegényesre utal. Csárdás nincs is, csak a barokk-kori forgós táncok.

A verbunkot, mint férfi táncra jellemző divatos kifejezést vették át a Mezőségen és Kalotaszeg vidékén is, de az a tánc, amit verbunkként járnak, szintén nem felel meg a más vidéken kialakult tánc típusoknak.

Ezzel a két új stílusú táncal tulajdonképpen a magyar folklorzáció útjai lezárultak. Később, a XX. században csak oldalági új típusok keletkeztek, de pregnánsan új táncdivat már nem jött létre. Ami hozzánk érkezett a világból, az már egy globális kultúra része, mely elsősorban városokban, de lassanként századunk közepétől már falvakban is terjed, kiszorítva azokat a tánc típusokat és történelmi rétegeket, melyek az államalapítás óta váltották egymást és váltak a magyar szellemi kincs rétegeivé.

Novák Ferenc

„Születésnapunkra”

Szinte alig lehet elhinni! A Kalamajka zenekar ebben az évben ünnepli 20. születésnapját. Pedig olyan, mintha csak tegnap lett volna az a hideg, télies nap, amikor a együttes alapító tagjai leültek megtanácskozni, hogy létre kellene hozni egy zenekart...

Persze, ha - most már kissé higgadtabban - utána gondolunk, mintha mégis eltelt volna egy kis idő azóta a 20 évvel ezelőtti nap óta. Úgy tűnik, mintha a Kalamajka táncházban manapság már kevesebb fiatal lány akarna szemézni a zenészekkel. Aztán elnézem a kontrást és csak most veszem észre, hogy valahonnan lett egy kopaszodó folt a feje búbján. A primásnak őszül a bajusza! A bőgős hasát nézve meg nem lehet eldönteni, hol kezdődik a nagybőgő és hol végződik a pocak. Lehet, hogy mégis megöregedtünk? És akkor elkezdek számolni és kiderül, hogy a zenekar nem is 20 éves: az összetételkorunk kerekén 239 év! Az összsúlyunk pedig ... jobb arról nem is beszélni!...

- EGY ZENEKAR MEGALAKUL -

Hogyan kezdődött? Hát úgy, hogy 1977. végén, egy nagy sikerű Egyetemi Színpadi koncert után a '73. óta működő Mákvirág népzenei együttes vezetője közölte velünk, alapító tagokkal, hogy kilép az együttesből. El is távozott, a zenekar nevével és egy Mákvirág nagylemez hanglemezzel felvételének ígéretével a tarsolyában. Az első elkeseredés után egy kissé felvidultunk: hiszen van egy majdnem teljes zenekarunk, csak primást kell hozzá keresnünk! Így aztán megalakultunk. És amikor a névválasztásra került a sor, a „Kalamajka” név mellett döntöttünk. Zenetudományban jártas kollégák a mai napig meg vannak győződve arról, hogy névválasztásunk annak a bartóki megállapításnak az illusztrációja, miszerint a „kalamajka = kolomejka” ritmus rányomta bélyegét valamennyi Kárpát-medencei nép tánczenei kultúrájára. Akik közelebbről ismernek bennünket, azok viszont tudják, hogy „nomen est omen”, azaz a név egyben viselőjének jelképe is. Mert hogyan is lehetne másképpen nevezni egy olyan együttest, ahol az egyik zenész még a megérkezés éjszakáján úgy elvész Portugáliában, hogy csak 24 óra múlva, a rendőrség segítségével lehet megtalálni? Vagy ahol a cimbalmos négy darab cimbalomlábbal a kezében képes 2500 km-t vonatolni a norvégiai Bergenbe, miközben maga a nagycimbalom egyidejűleg a hollandiai Bergenbe utazik? Hogy tovább ne is folytassam a rémisztő történeteket...

- FALUSI MUZSIKUSOK NYOMDOKAIN -

A Kalamajka zenekar megalakulásakor a hagyományos magyar népzene ápolását, életben tartását, megismertetését, gyűjtését tűzte ki célul. Annak a népzenei revalorizációnak köteleztük el magunkat, amely a népzenei lehetőleg minimális feldolgozással, inkább csak átszerkesztés, zenei sűrítés alkalmazásával közvetíti. Hittük és hisszük ma is, hogy a magyar népzene autentikus előadói stílusa van olyan értékes és kifinomult, hogy nem igényli a klasszikus, dzsesszes vagy éppen rock-zenei jellegű átdolgozást. És ezt a „trágyaszagú” muzsikát azóta elvittük a koncertpódiumokra, klubokba, iskolákba éppúgy, mint a táncházak közönsége elé, Európa tucatnyi országába, valamint Észak-Amerikába és Ázsiába is. Még hozzá sikerrel! És ezt kérdés nélkül mond-

hatjuk, mert nem elsősorban a mi érdemünk, hanem a magyar népzene nagyhatású belső feszültségének, gazdag zenei tartalmának, idegenek szívét is vidámító, sodró lendületének köszönhető.

Nem volt nehéz megértetni a hazai és külföldi hallgatósággal, hogy ez a fajta zene nem azonos a városi cigányzenekarok repertoárjával: falusi „parasztzenét” játszik a zenekar, megőrizve nemcsak az eredeti hangszer-összeállítást, a dallamokat, hanem a paraszti harmonizálást és játéktípust is. A magyar népzene mellett

20 éve szerepel műsorunkon szlovák, délszláv, rutén, német és román népzene is.

- NÉHÁNY SZÓ A ZENÉSZEKRŐL -

Nehéz eldönteni, hogy ez hiba vagy erény, de a Kalamajka együttes mindig megtartott valamit félamatőr jellegéből. (Reméljük, hogy ez a megjegyzés nem a muzsika színvonalára vonatkozik!) A zenészek ugyanis soha nem főállásban üzték ezt a mesterséget és ez talán olyan keserves kompromisszumoktól is visszatartott bennünket, amelyeket a főállású zenésznek anyagi, megélhetési okokból - néha kedve ellenére is - fel kell vállalnia.

Az alapító tagok:

FÁBIÁN ÉVA (ÉVIKA)

Ő a legkisebb, de neki a legnagyobb a hangja. És milyen szép (a hangja)! Bukovinai székely családba születve, ő valóban a bölcsőből hozta azt a képességét, hogy számára a népzene belső adottság, nem pedig megtanulni való „penzum”. Az éneklés mellett gardonozik, tekerőzik, (kitűnően főz) és kimeríthetetlen energiáit mutatja az is, hogy az Egyszólam együttesnek is aktív tagja. Képzettségét tekintve amúgy diplomás övönő.

BERÁN ISTVÁN (PITYU)

Először furulyázni tanult, azután kavalon játszani, azután bármiféle lyukas csövön is megtanult muzsikálni, végül dudálni is, dudába, kesztyűbe, stb. Ilyen tekintetben egyedülálló volt a kémiatanárok között. Néhány év után azért vált meg a Kalamajka zenekartól, mert főállású zenészként folytatta tevékenységét, a MALÉV Kamarás együttesben, majd a Métában. Jelenleg a Táncház Egyesületet cipeli a hátán.

DÖVÉNYI PÉTER (DÖF)

Bombabiztos kontrás. Zenész legyen a talpán, aki ki tudja bilenteni a ritmusból. Mindig csukott szemmel, befelé fordulva játszik. Szerinte ő ilyenkor koncentrálni. Szerintünk ilyenkor rossz akkordot fogott és nem akarja tudomásul venni, hogy a zenekar kórusban súgja neki, hogy mit kéne fognia. Amikor nem brácsázik, akkor néha hegedül, esetleg a számítógép előtt ül, és vagy világmegeváltó geofizikai modelleket programozik, vagy valamilyen együgyű játékot játszik a gépen.

NAGYMAROSY ANDRÁS (ÁNTI)

A nagybőgősök között ő a legjobb geológus, a geológusok között viszont ő a legjobb nagybőgős. Tamburákon és kobozon is pöncög. Szereti a mezőségi román tánczenét, a testes, fehér borokat és a karesú, szőke nőket. Az „Ánti” nevet azért kapta, mert a hadseregben ő volt az „Ántikatona”. Mások szerint hasonló okból, de a nagybőgőzéséért kapta ezt a nevet.

PETROVITS TAMÁS (SZITTYA PETROVITS TAMÁS)

Erosen nemzeti érzelmű cimbalmos, nevét kis híján

„Petőfi”-re magyarosította. A cimbalomjátékot - nagyhírű muzsikus édesanyjától - szinte az anyatejjel szívta magába. Képzett muzsikus, zeneakadémiai diplomával rendelkezik. Székesfehérváron tucatnyi évfolyamot tanított és tanít a népi cimbalomjátékra. Bátor ember: több pohár bor elől sem szokott meghátrálni.

A felsorolt zenészek - többé-kevésbé - állandó tagjai a zenekarnak. A hegedűs prímások viszont cserélődtek.

HAJDÚ PÉTER (PÉTER)

Első prímásunk volt. Egyébként technikus, ezermester, mindenes. Nagy energiával kezdett a népzenevel foglalkozni, de a családalapítás és a házépítés egy év után elvonták az aktív muzsikálástól. Most, egy házzal és néhány gyerekkel gazdagabban, újra felvette a vonót.

SIPOS JÁNOS (JANÓ)

A sorban csak a második, de zenészek elsőrangú. Vele készítettük el első lemezeinket. Azt az elvet képviselte, hogy a koncerteknél, a tánckarok zenei kíséreténél is fontosabb a hetenkénti rendszeres zenélés a táncházakban. Az ő kezdeményezésére szegődtünk el a Belvárosi Ifjúsági Ház táncházába állandó zenekarnak. 1987. elején családjával Törökországba ment dolgozni és - melleleg - népzenei gyűjteni. Visszatérve Magyarországra, gyűjtéseit kétkötetes tudományos publikációban adta közre.

SZÉKELY LEVENTE (LEVI)

Harmadik prímásunk Erdélyből házasodott Magyarországra, magával hozva konzervatóriumi oklevelét és vagy 4-5-féle népi hegedűstílusnak fölényes ismeretét. Három hazai nagylemezünk anyagát készítettük el vele. Eközben - csak úgy balkézről - megtanult fél tucat idegen nyelvet, bölcsészdiplomát szerzett, és hipp-hopp egy magyar külképviselet titkári székében találta magát. De amikor néha hazajön, két üveg sör után úgy áll kezében a hegedű, mint régen.

HALMOS BÉLA (PAPA)

Hegedűvel a kezében jött világra. Átmenetileg ugyan építészdiplomát is szerzett, de a muzsika visszacsábította. Ő az egyetlen a népzene tudomány kandidátusai között, aki nemesak könyvet tud írni a gyűjtött népzenei anyagról, hanem ugyanúgy le is tudja játszani azt, mint az adatközlő zenész. A „Papa” elnevezést nem azért kapta, mintha annyira öreg lenne, hanem azért, mert Sebő Ferencsel együtt ők indították útnak az autentikus magyar népzene megújulási mozgalmát 1969-ben. A többiekéhez hasonló érett férfibölcsességével, délceg megjelenésével és választékos zenei ízlésével kitűnően beleillik a „Kalamajka Old Boys” zenekarba, amelynek negyedik (és reméljük utolsó) prímása.

- A BELVÁROSI IFJÚSÁGI HÁZ (BIH) -

Talán nem túlzás azt mondani: a Ház és a Kalamajka egymásra találtak. A Házban azóta ugyanis minden szombat este kalamajka van.

A BIH első táncházát a Muzsikás együttes alapította, 1976. decemberében. (Az akkor még igen ifjúnak számító Téka zenekar is mellettük „inaskodott”.) A külföldön (is) egyre keresettebbé váló Muzsikás egy idő után túlságosan elfoglalttá vált és a Házsal egyetértésben a Kalamajka együttest kérték fel, hogy vegye át a táncházat. 1978. decembere óta tehát - megszakítás nélkül - a Kalamajka

muzsikál a BIH táncházában és szinte alig van olyan táncdialektusa a magyar nyelvterületnek, amelynek táncait, dalait ne játszottuk, ne tanítottuk volna ezalatt a 20 év alatt. Akik velünk tanítottak táncot: †Janek József, György Karscsi, Redő Julcsi, Nagy Tímea, Lévai Péter, jelenleg pedig

Pál Misi. De tanított itt táncot Sára Feri, Zsuráfszky Zoltán Zsura, Csatai László Csidu, Bakonyi Ernő Savanyú, Farkas Zoltán Batyu és Fekete Antal Puma is. 1991. óta rendszeres énektanítója a klubnak Kallós Zoltán népzene kutató, Zoli bácsi. És még hányan megfordultak itt: másort adtak, tanítottak nógrádi, szatmári, felvidéki, erdélyi, moldvai adatközlő zenészek és táncosok. Felsorolni is nehéz lenne őket! Akik pedig ezt szervezésükkel lehetővé tették, a Ház vezetői és dolgozói, két évtized óta teljes erkölcsi és anyagi erejükkel támogatják és működtetik ezt a táncházat.

Külön köszönet illeti meg Ötvös Györgyöt, a BIH táncházért felelős

népművelőjét, aki 1984. óta fáradtságot, betegséget, lehetlent nem ismerve öröködi kedvenc gyermekének, a táncháznak zavartalan működésén, gyarapodásán. Az ő érdeme is, hogy ma a Kalamajka táncház belföldön és külföldön a legismertebbek, sőt a legelismertebbek közé tartozik.

- ÜTITÁRSÁK -

Lehetetlen felsorolni azt a sok-sok zenészkollégát, akikkel a Kalamajka hosszú útja során együtt muzsikált és akiknek sokat köszönhet: a Muzsikás, a Kalácska, a Vujicsics, az Egyszólam, a Méta zenekarokat vagy Vavrincez András, Agócs Gergelyt, Orbán Lacit és még sokan másokat.

Megalakulásunk után Kóka Rozália és az Érdi Bukovinai Székely Népdalkör vett szárnyai alá minket. Kísértük a Budapesti Műszaki Egyetem Manninger Miklós vezette táncegyüttesét. Hosszú éveken át húztuk a talpalávalót a Kertészeti Egyetem Táncegyüttesének, ahol olyan vezetők és koreográfusok jeleskedtek akkoriban, mint Foltin Jolán és Lelkes Lajos. A mai napig nosztalgiával gondolunk a Botos József vezette székesfehérvári Alba Regia Táncegyüttesel eltöltött szép időkre. És majdnem egy évtizedig muzsikáltunk az Állami Balettintézet Néptáncotagozatára járó fiataloknak is, akikből azóta sokan már jeles táncosokká, koreográfusokká váltak...

- BEFEJEZÉSÜL, DE NEM BÚCSÚZÁSKÉNT -

Mikor huszonevesen zenélni kezdtünk, azt képzeltük, hogy harmincéves korunkra bohóságoktól mentes, meglelt, nyakkendős családapákká válunk, akiknek az egykori közös zenélés már csak szép emlék marad. - Bár azóta családunk és nyakkendőnk is van, - kiderült, hogy ezt a muzsikát nem lehet abbahagyni.

Persze sokkal elfoglaltabbak lettünk: a zeneiskola, a Magyar Televízió, a tanszékvezetés és sok más mellett manapság évente csak 10-12 koncertet, esetleg egy-egy rövid külföldi turnét tudunk elvállalni. De ami biztosan megmarad: az évenkénti néhány napos erdélyi gyűjtőút és a Kalamajka Klub a Belvárosi Ifjúsági Házban.

20 év múlva tehát újra itt találkozunk! Addig is köszöntés ránk egy poharat! A zenekar nevében:

Ánti

Pesovár Ernő: A verbunk fesztivál elé (Elhangzott Gyulán, 1998. június 28-án)

A XVIII. század arculatát meghatározó szellemi áramlatok, társadalmi törekvések jegyében fordult a figyelem a néphagyomány felé. Így a felvilágosodás kori Európa megújulásában, majd a romantika korában fontos szerepet kapott a folklór, mint a politikai célok megvalósításának és a nemzeti méltóság megteremtésének az eszköze. Míg Európa-szerte elsősorban a népköltészet állt e gondolatok szolgálatában, addig hazánkban a tánc is méltó helyet foglalt el a nemzeti kultúráért és függetlenségért folytatott küzdelemben. Nem véletlen ez, hiszen a XVIII. század utolsó évtizedeiben teljesedett ki az a folyamat, melynek eredményeként megszületett a korábbi hagyományt átértékelő, korszerű férfítáncunk, az új táncstílusunk jegyeit markánsan hordozó verbunk.

Európában szinte egyedülálló jelenség volt az, hogy a kor szellemét híven tükröző férfítánc is megjelent a táncéletben, mégpedig olyan férfítánc, mely meggyőzően ötvözte a népi és nemzeti gondolatot. Csokonai már 1799-ben úgy nyilatkozott, hogy „az igazi magyar tánc a lassú verbunkos”, majd Berzsenyi, Czuczor és Arany egyaránt a verbunk bővületében fogalmazta meg a magyar táncról vallott költői gondolatait. És összecseng ezzel a táncunkra rácsodálkozó külföldiek véleménye is, akik nemzeti karakterünk legjellemzőbb kifejezőjeként értékelték a verbunk és verbunk karakterű páros nemes pátosát, veretes és gazdag formanyelvét. Egyik 1792-ben megjelent német nyelvű írás így összegezi ezt: „A magyar tánc teljesen olyan embert jellemez, aki magát szabadnak és korlátozatlanak érzi.”

Méltán ihlette meg tehát e táncstílus a kor olasz és francia koreográfusait, s hódította meg műveikben a balettszínpadot. De táncolták bécsi, párizsi és londoni bálokon, a szentpétervári kadétiskolában, a milánói nemesség pedig gróf Széchenyi Ferenc huszáraitól tanulta meg, majd mutatta be a verbunkot.

A megcsodált férfítáncunkban rejlő kifejezőerő, vagy ahogy Berzsenyi jellemezte – a lelkes tűz és szikra –, tette azután alkalmassá a verbunkot arra, hogy a reformkor eszméinek egyik jelképeként hódítsa meg az egész magyar társadalmat. Így formanyelvének kiművelésében és gazdagításában részt vett a társadalom minden rétege, hiszen a bálók szüneteiben a főrangúak is a verbunk bemutatásával tettek hitet magyarságuk mellett, neves táncművészeink pedig a felvonásközökben verbunkkal lelkesítették a nézőket a színpadról. De ne feledkezzünk meg verbuváló katonáinkról sem, akik az országot járva nagy mértékben hozzájárultak az egységes verbunk stílus kialakításához, majd táncukkal mozgósították a szabadságharc idején.

Mindezen túl meghatározó szerepe volt a verbunknak a magyar romantika tánc és zenei stílusának a kialakításában. Ebből sarjadt az a népies műtánc, mely meghódította a tánctermeteket, és mint magyar karaktertánc élt tovább a balettszínpadon. És a verbunk zenéjében gyökerezik a kor dal és kórus irodalma, kamarazenéje és nemzeti operáink hangvétele is.

Nagy idők emlékét tehát a táncgyagyomány által megőrzött verbunkok különböző típusai és változatai. A művészi élmény erejével éltetik tovább történelmünk egyik legszebb korszakának példa értékű tanulságait. Megérdemli tehát ez a nemes veretű férfítánc, hogy élő hagyományként legyen jelen kulturális életünkben úgy, ahogy ezt a mai bemutató is felidézi számunkra.

*

Megjegyzés az esemény visszhangjához

Falvay Károly szokásához híven az önmagát felnagyító és minden mást eltorzító tükrébe pillantva számol be a gyulai fesztiválról, és összegezi az általa látott és nem látott műsorok tanulságait (Táncművészet, 1998. 4. szám). Méltatja az ötven évvel ezelőtti „Centenáriumi táncversenyt”, ami szerinte annak ellenére sikeres volt, hogy akkor még nem létezett „néptáncmozgalom”, feledve, hogy bokkrétás, regös stb. együttesek vettek részt a bemutatókon.

Megszokott modorában lesajnál mindent, majd felteszi a költői kérdést a maga „székelyes” stílusában: „S vajon mit kellett volna, hogy tegyenek a verbunktáncok jobb megismerése érdekében a mai táncos alkotók, amikor Pesovár Ernő sem érezte fontosnak Czuczor Gergely verbunkos leírását közreadni Körverbunk című kötetében.”

Ez igaz, mivel Körverbunk c. saját művem nincs, viszont csupán a következő kötetekben közöltem a számon kért tánc történeti emlékünket: A magyar tánc történet évszázadai. Budapest. (1972) 77-79.; Lányi - Martin - Pesovár: A körverbunk története, típusai és rokonsága. Budapest. 1983. 27-29.; Magyar Néprajz VI. Budapest, 1990. 377.; Táncgyagyományunk történeti rétegei. Szombathely. 1994. 47-49. ; A magyar nép és nemzetiségeinek táncgyagyományja. Budapest, 1997. 196-197.

Ezen túl felhívtam a figyelmet Czuczor verbunk jellemzésére a Magyar Néprajzi Lexikon, a Zenei Lexikon Verbuválás, valamint a korábbi Zenei Lexikon (1965) verbunk és tánc címszavában.

– APRÁJA –

1998. november 28-án

a kiskunhalasi Csipkeházban
rendezték

„Kicsi madár, hogy tudsz élni?” címmel
Bakó Katalin népdalénekes előadójáték.

*

„Indulj el egy úton” címmel
az Építők Kulturális Egyesület
Szalmás Kórusa és Vadrózsák Táncegyüttese
adta közös műsorát 1998. december 5-én
a Pataky Művelődési Központban.

*

A budakalászi Faluházban december 4-5-én
a hagyományörző együttesek vezetőinek
országos továbbképzését és közgyűlését tartották
a Muharay Szövetség szervezésében.

*

A budakalászi Lenvirág Együttes
utánpótlás csoportja 6 éves kortól felvételt hirdet.
Próbák szerdai napokon 16.00 - 17.30 óra között.

Vezeti Bálint Ákos és Papp Ágnes.

Tandíj: 500,- Ft / hó

Cím: Faluház 2011 Budakalász,
Szentendrei út 1-3.

Tel. / fax: 26/340-498, 26/343-418

„Az ablakon keresztül mentem el”

Muza József 1922-ben született a Kolozsvártól hat kilométerre fekvő Szászfenesen, s ma is itt él. Bandájával 1998 tavaszán látogatott először Magyarországra: az Utolsó Óra keretében az ő muzsikájukat is megmentették a jelen- és utókornak a Fonóban.

„Édesapám primás volt, játszottam a hegedűjével, amit tőle meg másoktól hallottam. Voltam olyan hét-nyolc éves. Nem tudta tőlem, hogy zenélek, külsőleg tudta meg. Amikor elment hazúról, akkor vettem elő a hegedűt. Az ablakon keresztül mentem el, hogy ne tudják meg, hogy muzsikálok. Azt hitték, hogy a gyerekekkel játszom, de édesanyám egyszer mégis meghallotta, hogy zenélek. Aztán megmondta apukámnak, ő meg vásárolt nekem egy hegedűt és tanított.

Mikor már tíz éves voltam, már vitt, hogy jobban tanuljak. Hegedültem az

édesapám mellett. Mikor már 14-15 éves voltam, mentem apám nélkül. Szerettek az emberek, megfogadtak. Nem az öreget, ő elment másfelé. Örvendett, mert látta, hogy szeretnek. Én már nem dolgoztam, csak muzsikáltam.

Testvérem, Muza Mózes is primás, a másik, Muza Károly meg mindenfélén játszik, csellón is. A brácsás Muza Jani, az első unokatestvérünk. Kicsi korunktól játszunk együtt, a szülők tanítottak meg bennünket. Mentünk lakodalmakba, bálokba. Az volt a foglalkozásunk. Volt olyan is, hogy magyart és románt is kellett húzni.

Aztán én 1944-ben elestem fogságba, mert Szolnokon voltam katona. '48 október 10-ig voltam fogságban a Szovjetunióban, Dombaszban. A tisztek éjjel loptak ki a lágerből, vissza is hoztak. Éjjel hoztak nőket akikkel mulattak. Azt húztam, amit szerettek, az ő dolgukat. Orosz nótákat, énekeket. Hallottam a lágerből, hogy a nők hogy énekelnek künn. Amikor szabad voltam, elővettem

a hegedűt. Hallották az örök, mondták a tiszteknek, hogy van itt egy ember; aki tud orosz dalokat. Az orosz tisztek megmondták az orvosnak – aki német fogoly volt –, hogy beteg vagyok, írjon egy papírt, hogy ne kelljen kimennem dolgozni.

Nekem nem volt olyan rossz dolgom, mint másnak. Más dolgozott a bányában, éhesen is. Én szabadján voltam. Mentem ki a lágerből, vásároltam magamnak. Amit a tisztek ettek, én is ettem és ittam. Én persze sokkal kevesebbet. Ők vodkát ittak.

A feleségem megvárt. Idehaza, ahogy meghallották, hogy itthon vagyok, kerestek, nyomoztak, hívtak mindenféle muzsikálni, azt sem tudtam, merre menjek.

Kalákába is mentünk. Volt, akik kendert áztattak, volt, akik kapáltak. A kapásokkal mentünk ki, meg a gazdával, akié volt a föld.

Mostanra elveszett, eltűnt az ilyesmi. Pedig most is szeretek muzsikálni, meg van szokva az ember.”

Lejegyezte: K. Tóth László

Leltárt kell készíteni, mi az, ami megőrzendő

Sebő Ferenc népzene- és néptáncutató
a Hagyományok Háza és a Nemzeti Táncszínház tervéről

Vannak látványos tervek, amelyek azonnal megmozgatják a közvéleményt, hozzáértőt és dilettánst egyaránt hozzászólásra készítetnek pro és kontra, legyenek fontosak vagy lényegtelenek, megvalósíthatók vagy eleve halálra ítélték. És vannak kezdeményezések, amelyek hiába hordoznak nemes tartalmat, hiába meghatározó jelentőségűek a nemzeti kultúra szempontjából, ha napvilágra is kerülnek, „elsétálunk” mellettük. Az előző kulturális kormányzat és a közvélemény így „sétált el” egy olyan koncepció mellett, amelynél időszerűbbet aligha gondolhat ki bárki, amikor globalizációról, egységes Európáról, nemzeti kultúránk, hagyományaink megőrzésének szükségességéről beszélünk. Sebő Ferenc népzene- és néptáncutatónak, az Állami Népi Együttes művészeti vezetőjének tervét a magyar Hagyományok Háza, egy nemzeti táncszínház és -műhely megvalósításáról most az új kulturális minisztériumi vezetés végre a hathatós támogatásáról biztosította.

„Ha Európa kíváncsi a múltjára, hozzánk kell fordulnia!” - Ez a gondolat a kiindulópontja s egyben a mottója Sebő Ferenc kezdeményezésének. Hogy miért, arra maga a terv megalkotója adott lapunknak választ, és azt is megindokolja, hogy miért van égető szükség a Hagyományok Házának,

a Nemzeti Táncszínháznak a létrehozására abban az épületben - Budapesten, a Corvin téri Budai Vigadóban -, amelynek falán Hevesi Sándor intelmét olvashatjuk: „A tradíciót nem úgy kell őrizni, mint poszt a löportornyot, hanem mint Vesta-szűzek a tüzet: folyton éleszteni kell, hogy ki ne aludjék.”

Miért van szükségünk tehát Hagyományok Házára? A globalizálódó világban, vallja Sebő Ferenc, át kell gondolnunk, hogy mi lesz a sorsa évezredek hagyományainknak. Érezhető, hogy a globalizációval új világ kezdődik, amelyet lehet szeretni vagy nem szeretni, új kihívásokat jelent minden nemzet számára. Sebő Ferencet a globalizáció a vízözönre emlékezteti, amely azt a feladatot rója a ma emberére, hogy mint Noé a bárkájában, összegyűjtse valahol mindazokat az értékeket, amelyeket az idő örököül hagyott ránk, és amelyek a nemzet identitása, kultúrájának fennmaradása szempontjából fontosak. Leltárt kell tehát készítenünk, mi az, ami megőrzendő, továbbörökítendő. Sebő Ferenc úgy véli, azt a munkát, amely a múlt században Magyarországon a népi szövegek gyűjtésével kezdődött (Erdélyi János és kortársai), majd később a népzeneutatókkal folytatódott (Vikár, Bartók, Lajtha, Kodály),

a hatvanas években Martin Györgynek a néptáncot kutató, rendszerező tevékenysége koronázta meg. A tánc a gyűjtés nehézsége miatt maradt a folyamat végére. Amikor a munka befejeződött, kiderült, hogy a Kárpátok éles határvonalat jelentenek. (A reneszánszsal elkezdődött párostánc-divat például csak a Kárpátok vonulatáig terjedt el. Az erdélyi románok ismerik, a Kárpátokon túl élők azonban ma is a középkori gyökerű lánc- vagy sortáncot járják.) Kiderült tehát, hogy a Kárpát-medence évezredek kulturális öröksége egyben hű lenyomata az európai kultúratörténet ezredévének is, mivel a terület központi fekvéséből adódóan minden stílusirányzat megtalálható nálunk, amely Nyugatról hozzánk érkezett; amellet, hogy a keleti örökségből is sokat megőriztünk. Paraszti hagyományaink Európa múltjának tükörcserepei, ezért mondhatjuk bátran, ha Európa kíváncsi a múltjára, hozzánk kell fordulnia. Ez a földrajzi helyzetünknek köszönhető különleges adottság, a sokszínűség kötelez bennünket, hogy megőrizzük és továbbadjuk hagyományainkat. Mindezt Sebő Ferenc szerint csak úgy valósíthatjuk meg, ha a kiemelt nemzeti intézmény rangjára emelt Magyar Állami Népi Együttes a jövőben - a kor követelményeihez igazodva - sokrétűbb

tevékenységi kört vállal, mint a múltban, ha újrafogalmazza „mondanivalóját”, ha létrejön egy olyan intézmény, amely megfelelő állami támogatottsággal kereteket biztosít a hagyományörzés minden formájának. Mert ilyen intézmény pillanatnyilag nem létezik. Az elmúlt század nagy nemzeti mondanivalója az anyanyelv megőrzése volt, véli Sebő Ferenc, és azt mondja, hogy a XX. század végén az ő nemzedékének a másik nyelv, az emberek között szintén alapvető kommunikációs szerepet betöltő tánc- és zeneanyag megőrzése jutott feladatul. Márpedig a nyelv akkor él, ha beszélik, használják, különben eltűnik. Kell egy hely, ahol a magyaroknak magyarul játszani, így jött létre a Nemzeti Színház, és a táncnyelv életben tartására így kell megszületnie a Nemzeti Táncszínháznak. A Magyar Állami Népi Együttes eddig egy volt a sok közül, persze kiemelkedő színvonalon működött, ám elsősorban reprezentációs feladatokat látott el, mint mindenhol az ilyen együttesek a világon. A táncműzsolgalm felélte energiáit, halványul, mert nincs kellő motiváció. Az együttesek repertoárja egyre szűkül, közhelyesedik. Sebő Ferenc azt a zenészt hozza példának, aki megtanulhatná az egész zeneirodalmat, de csak három szonátát tud, mert azokból is megél. Ez nem mehet így tovább, intézményesíteni kell a hagyományörzést.

A Corvin téri Hagyományok Háza három pilléren állna. Az első lenne a Nemzeti Táncszínház, amelynek az lenne a feladata, hogy egyrészt saját színházi produkciókat, dramatikusan zenés játékokat, koncerteket hozna létre az állami népi együttes bázisán (magyaroknak és külföldieknek egyaránt, külön figyelemmel a fiatalokra), másrészt befogadna produkciókat, koreográfusokat. Sebő Ferenc hangsúlyozza, hogy nem egy koreográfus királyságát kívánja megteremteni. Az elmúlt negyven év valamennyi eredményét és törekvését szeretné

e házba befogadni, nyitottan minden irányzat, műfaj, stílus számára. A programtípusok között lenne autentikus néptánc és -zene, az autentikus hagyományt felhasználó revival műfaj minden fajtája, egyes történeti korszakok művészetét bemutató előadások (liturgikus és világi történeti emlékeink

Sebő Ferenc és Halmos Béla – archív felvétel

a néphagyomány tükrében), zenés játékok, népszínmű.

A másik pillér a művészeti műhely, amely Pávai István vezetésével már megkezdte működését. Sebő Ferenc szerint olyan műhelyre van szükség, amely „hiteles helyként” szolgálja ki azokat az igényeket, amelyeket az élő színpadi munka, az iskolák és a táncműzsolgalmatámasztanak. Pedagógiai tevékenysége az együttes utánpótlásának, valamint szakmai kisugárzásának forrása. Közvetítő szerepre vállalkozik a nagy tudományos kutatóhelyek gyűjteményei és a felhasználók között – karöltve a Művelő-

dési Intézet megfelelő részlegeivel. Hiába gyarapodnak adófilléreinkből a gondosan elzárt gyűjtemények, ha élő kultúránkban nem fejthetik ki hatásukat. A Hagyományok Házában kialakuló, közszolgálatot is vállaló archívumban helyet kapnak a klasszikus gyűjtemények másolatai (lejegyzések, hang- és videotár), a tárgyi örökség válogatott darabjai (hangszerek, viseletek). Minden gyűjteményrész, vagy másolat természetesen letétként kerül ide, az eredeti tulajdonosok minden jogát fenntartva (beleértve a publikálást is). A nagy gyűjtemények (Zenetudományi Intézet, Néprajzi Múzeum) válogatott anyagáért cserébe a műhely által készített komplex számítógépes nyilvántartást ajánlja fel a ház, amely nemcsak a hozzáférés, hanem az együttműködés további lehetőségeit is bővíti. Már üzemel az épületben az Ethnic Hangstúdió. A kép-, hang- és könyvtár, a Tinka Téka (Martin György becenevéről elkeresztelve) kialakítása a következő feladat. Rendszerezni kell az Állami Népi Együttes történeti anyagát is. És harmadik pillérként a Hagyományok Háza ösz-szefoghatna a szentendrei skanzennel.

Ez az álom kellő állami támogatás esetén megvalósulhat. Sebő Ferenc szerint a Hagyományok Háza évi négyszázmillió támogatásból működni tudna, ez – céljait tekintve – nem túl nagy összeg. Az intézmény elvi megalapítását külön kell választani a fizikai elhelyezésétől. A Corvin téri Budai Vigadó helyreállításának költsége milliárdos tétel, de a műemlék épületet a kormány az ezredfordulóra minden egyéb elképzeléstől függetlenül fel szeretné újítani, a tervezési munkálatok már el is kezdődtek. Sebő Ferenc hangsúlyozza, hogy az épület jelenleg több együttes, civil szervezet, intézmény otthona, az ő érdekeiket is figyelembe kell venni.

Devich Márton

(Magyar Nemzet, 1998. október 17.)

– A szerző szíves engedélyével –

Kedves Sebő Feri!

Széles nyilvánosság előtt szólni, a mi köreinkben keveseknek adatik meg. Fajsúlyos személyiségek ilyenkor arra is ügyelnek, hogy saját dolgaik mellett a népi kultúra egésze iránt igyekezzenek szimpátiát kelteni. Az ok nyilvánvaló: szeretnének a népművészet ismertségén és elismertségén javítani, égető gondjaink megoldásához támogatókat találni.

A felelősséget ez alkalommal nem érezted át. Nem a szennyes takargatását várnám el: megalapozatlan véleményedet vitatom, s az arra épülő központosító törekvéseiddel nehezen tudok azonosulni.

«... olyan intézmény, amely megfelelő állami támogatottsággal kereteket biztosít a hagyományörzés minden formájának ... pillanatnyilag nem létezik.» Legyen-e Hagyományok Háza? Hát persze! De vajon itt mindent és mindent csak itt kell-e gondolni? Való igaz, nincs központi intézmény, élén egy mindent tudó és mindent eldöntő tótum-faktummal. Vannak viszont műhelyek, amelyek állami támogatással vagy civil akaratból, magánerebből egészen jól működnek. Ne tégy úgy, mintha a sötét éjszakában egyedül a te fáklyád lobogna!

Másfél évtizede önszántadból kivonultál a táncműzsolgalm gyakorlatából, ennek ellenére sokan a mai napig veled azonosítják a táncműzsolgalmat, ezt jól tudod. Alapító atyaként alaposan farba billentesz bennünket: «A táncműzsolgalm felélte energiáit, halványul, mert nincs kellő motiváció. Az együttesek repertoárja egyre szűkül, közhelyesedik.» Azt a zenészt hozod példának, «aki megtanulhatná az egész zeneirodalmat, de csak három szonátát tud, mert azokból is megél.» Ki miből él meg, azt hagyjuk. De vajon ismered-e egyáltalán az együttesek repertoárját, megfordulsz-e táncműzsolgalmban? Ahol ma már nem is tájegységre, hanem falura-adatközlőre lebontott, hiteles tánc- és zenei folyamatokat láthatnál és hallhatnál, tömegével. Meghallgatod-e azt az évi 30-40 CD-t, amelyen ez a társaság nem éppen a három szonátáját ismételteti? (Szerényen megjegyezném, egy szonátát tudni sem utolsó...)

Nincs igazad, ha azt hiszed, hogy nagyra törő terveidet csak egy szakma nyilvános sárba tiprásával lehet elérni.

További sok sikert, maradok tisztelettel:

Berán István

Válasz Paksa Katalinnak

Mint az összefoglaló céllal készült jelentések általában, úgy Victor Máté zenekultúránk rendszerváltás utáni állapotát elemző dolgozata (Muzsika, 1998/3-4.) sem számíthatott osztatlan sikerre. A téma eleve roppant szerteágazó, s feltehetően a tömörítés kényszerűsége miatt, sajnos valóban belekerültek olyan szakmai és tárgyi tévedések, melyek a zenekultúra egy-egy szegmensének kutatóit joggal irritálják.

Sokáig latolgattam, hogy hozzászóljak-e Paksa Katalinnak a Muzsika júniusi számába írt kiigazításaihoz. Mivel Victor Máté a népzeneire vonatkozó részeket A népzene, mint zenekultúránk szerves része c. beszámolómból (lásd: folkMAGazin 1998/1-3.) alapján szerkesztette meg és írásomat – nagy bizalommal – hiteles forrásként használta, felesleges érzem magam. Már csak azért is, mert a helyzetjelentést a Táncházzal Egyesület felkérésére fogalmaztam meg, s mint az egyesület álláspontját bocsátottuk a Magyar Zenei Tanács rendelkezésére. A felelősség vállalása és az ügy szeretete késztet arra, hogy mégis reagáljak Paksa Katalin írására. Megjegyzem: a legnagyobb tisztelettel és nem a perlekedés, hanem a konstruktív együttműködést serkentő kapcsolatfelvétel szándékával, amely kapcsolat a tudományos kutatás és a népzenei, illetve a táncházzal mozgalom között Martin György halála óta szinte teljesen megszakadt.

1. P. K. jogosan helyesbíti V. M.-nak a Magyar Népzene Tárára vonatkozó elírását. Hogy V. M. – elsősorban a hiányosságokra rámutató, egyébként minden elfogultságot tudatosan mellőző összefoglalásában – nem említ meg, s így nem könyveli el sikerként a P. K. által felsorolt, 1991 óta megjelent köteteket (Bartók; MNT VIII-X), az feltehetően azért történt, mert az én beszámolómból is kimaradtak. Mégpedig nem a „kellő ismeretek hiánya” miatt (ahogy P. K. feltételezi), hanem azért, mert evidenciának tartom, hogy egy államilag finanszírozott tudományos műhely – a mostoha körülmények, a pénzügyi ellenére is – legalább ennyit publikáljon hét-nyolc év alatt. A népzene tudomány kutatási eredményeinek publikálásával kapcsolatos kérdésére a 4. pontban majd visszatérek.

2. Az archívumok állapotáról valószínű sokat vitatkozhatnánk. Kétségtelen, hogy a Zenetudományi Intézet eredményei az elmúlt években valóban öröndetesek az anyagmentés terén. Az igazsághoz azonban hozzátartozik az is, hogy a korábbi időszakhoz viszonyítva sem lelkenedhetünk és nem nevezhetjük „áttörés”-nek. A digitalizálás és az úgynevezett „modern átírás” időtállóságát komoly szakemberek vitatják. A CD-nek 30 évet jósolnak, de még nincs letesztelve. A femmatrica bizonyítottan időt állóbb mindennél, de jóval költségesebb is. Közismertek a nézetkülönbségek a felvételek megtisztítását, restaurálását illetően. Egy alapvető probléma van azonban, amin érdemes az illetékeseknek elgondolkozniuk. Szelekció nélkül (!) hány munkaórát (évezredet) igényel a teljes anyag korszerű konzerválása (beleértve a hangszereket, kéziratok lejegyzéseket, fonográfhangereket, hang-, film- és videosza-

lagokat), a feldolgozatlan iratgyűjtemények rendezése, a számítógépes katalogizálás, a keresőrendszerek kidolgozása, az archivált anyag multimédiás publikálása? Ehhez képest megnyugtató-e ez az iram, megfelelő-e vajon ez a tempó? S ami ezzel összefüggésben a legfontosabb: rendelkeznek-e ezek az intézmények annyi státusszal, amennyi ehhez minimálisan szükséges? Kialakult-e ehhez az a megfelelően képzett személyi állomány, amely a kutatók keze alá dolgozik és megteremtődtek-e a korszerű technikai feltételek? Nemcsak az MTA intézetében, hanem mondjuk a Néprajzi Múzeumban, hogy a Magyar Rádióról már nem is beszéljünk. A válasz mindezekre: nem. A Népzenei Gyűjteménynek nincs hangszer restaurátora, egy magnetofont több hónapon át javíttatnak, mert nincs technikuskuk. A munkatársak létszáma 1994 óta, tehát három év alatt öt főről kettőre csapant. A Zenetudományi Intézet archívumában gyakorlatilag egy ember kezeli az irtatlan anyagot, őrá hárul minden tennivaló. Én nyugodtan kimondhatom, hogy ez az említett intézmények vezetőinek, de leginkább a kultúra felsőbb szintű irányítóinak a hibájából alakult így. Ha ebben nem történik gyökeres változás, a magyar népzene kutatás le fog épülni. Mint ahogy szép lassan elhalt a nemzetközi rangú összehasonlító folklórkutatásunk, s a személyi állomány leépítésével leállt a hangszeres népzene kutatása is az akadémián!

3. A Magyar Népzenei Antológia lemezsorozat kazettákra való folytatásáról említést teszek dolgozatomban. Ez nem került bele V. M. beszámolójába, valószínűleg jóindulatból. Szerintem megfontolandó, hogy az ilyen tudományos és egyben ismeretterjesztő munkákat érdemes-e manapság kazettákra és nem CD-n megjelentetni? Én mindenesetre nem tartom szerencsésnek. Tudvalevő ugyanis, hogy ezeket a kiadványokat elsősorban azok használják, akik valamilyen szakmai indítatásból érdeklődnek ilyen részletességgel a magyar népzene iránt és nem azok, akik pusztán szórakozásból hallgatgatnak népzene-t. Ez esetben viszont nagyon fontos szempont a gyors kikereshetőség és a lejegyzéshez szükséges elfogadható hangminőség. Ugyanez a bajom a Magyar Egházzeneti Társaság által közreadott (!) A magyar népének c. (!) válogatással is. Mellesleg ez a kiadvány nem új kutatások eredménye volt, hanem Dobszay László már régebben megjelent azonos című tankönyvének hangzó melléklete.

4. Paksa Katalin nem ért egyet azzal sem, hogy „ami a népzenei kutatást illeti, az utóbbi években mintha lelassult volna”. Részemről ez valóban általánosító megállapítás volt, de a szakmai pontosság kedvéért akkor most szigorúbb leszek. Komolyan kétségeim támadtak felkészültségünkkel kapcsolatban, ezért alaposan utánanéztam a vitatott kérdésnek és „behatóbban tájékozódtam”. Lehangelőbb az eredmény, mint vártam. Figyelembe véve azt is, hogy a rendszerváltás óta a kötelező példányokat a kiadók sok esetben nem küldik meg az Országos Széchenyi Könyvtárnak, s hogy a zavaros, feltehetően át-

meneti időszak számos kiadványát nem regisztrálták a különböző közgyűjteményekben, így is megállapíthatók az alábbiak. Általában véve (és nem csak a ZTI-t vizsgálva) zenefolklor terén a publikálás üteme 1990 és 1997 között jelentősen visszaesett az azt megelőző nyolc évhez viszonyítva. Ha ehhez hozzávesszük azt, hogy a publikált művek kutatói, szerkesztői és egyéb előkészítő munkálatai sok esetben már nyilván a 90-es évek előtt megkezdődtek, vagy le is zajlottak, még rosszabb az arány. Feltételezem, hogy pl. Paksa Katalin is az 1992 óta megjelent Népdaltípusok 3-5 köteteinek, vagy A magyar népdal díszítése és a Magyar Népzenei Antológia (Alföld) c. igen jelentős munkák anyagával már a kiadást megelőzően jó néhány éven keresztül foglalkozott. Az OSZK gondozásában CD-ROM-on megjelent Magyar Nemzeti Bibliográfia (amely 1976-tól 1997 márciusáig tartalmazza a könyvtár adatbázisát) és a Magyar néprajzi bibliográfia éves és összevont köteteinek alapos keresztszabes-kasba tanulmányozása során állapítható meg a fenti következtetés, de az MTA Könyvtárában történő összehasonlító bűvárkodás eredményei is ezt támasztják alá. Csak egy példa: a Zeneműkiadó (ma EMB) 1982-89 között 17 népzenei tárgyú könyvet adott ki, míg 1990 óta kettőt, amely közül egyik sem új, csak régebbi munkák utánnomásai (Dobszay: A gregorián kézikönyve; Kodály: A magyar népzene). Vagy nézzük meg pl. az idei Ünnepi Könyvet. A 164 új kiadvány közül a népzene témakörében egyetlen egy könyvet sem jelentettek meg hazai kiadók. Hosszú szünet után viszont a Kriterion ismét egy szép kötettel jelentkezett (Faragó József: Ószékely népbaltadák), s a marosvásárhelyi Mentor, illetve Custos Kiadó sóvidéki népszokásokat tartalmazó gyűjteményét is öröm kézbe venni.

Végezetül pedig: arról valóban nincs tudomásom, hogy az akadémia P. K. által említett 100.000 dal adatait tartalmazó számítógépes adatbázisa a táncházmozgalom és a népzenei oktatás egyik fontos forrása lenne. Míg pl. a Néprajzi Múzeumnak és a Magyar Művelődési Intézetnek tényleg van közönségszolgálat, addig a Zenetudományi Intézetről az a hír járja, hogy könyvtárába még a Zeneakadémia zenetudományi-szakos hallgatói sem járhatnak be, a magánkutatók be sem tehetik a lábukat az épületbe, csak ha jó ismerősük valamelyik munkatárs, az egyszerű amatőrök pedig, (akik mellesleg jócskán tesznek a magyar parasztszene nemzetközi elfogadtatása érdekében és nagy szükségük lenne szakmai támogatásra), még a Várba is félve mennek fel, a Táncsics Mihály u. környékét meg – keserű tapasztalataik miatt – nagy ívben elkerülik.

*Fenti írásom közlésétől a Muzsika szerkesztősége elállt, pedig megírása előtt ígéretet kaptam, hogy a júliusi számban megjelenhet. Indokaik: 1. A cikk hangneme nem megfelelő; 2. Mivel Paksa Katalin engem személyesen nem szólított meg, nem vagyok kompetens az ügyben; 3. Nem akarok teret adni egy ilyen jellegű vitának; 4. Nem értenek egyet érvelésem logikájával.

Táncház Magyarpalatkán (1996.)
Hlinyánszky Tamás felvétele

MEZŐSÉGI UTAKON

AZ IPOLYI ARNOLD NÉPFOISKOLA ÉS A SZAMOSÚJVÁRI
TÉKA ALAPÍTVÁNY HONISMERETI TÁBORA

A Békés megyei Újkígyóson működő Ipolyi Arnold Népfőiskola és a szamosújvári Téka Alapítvány évek óta tartó baráti kapcsolata mentén szerveződött meg, immár második alkalommal a Mezőségi utakon elnevezést viselő honismereti tábor, melyet július 29. és augusztus 4-e között tartottak Szamosújváron. A programsorozat kiinduló gondolata szerint erősíteni kell a határ különböző oldalán élő emberek összetartozás-érzését, kulturális kapcsolatait. E célok megvalósításának eszköze a hagyományos paraszti műveltség vizsgálata, valamint egymás kulturális néprajzi, művészettörténeti és gazdasági értékeinek megismerése.

A 30 szamosújvári és 27 magyarországi résztvevővel megrendezett programsorozat keretein belül Gál Péter néprajzkutató Rózsa Sándor alakját, a magyar néphagyományban betöltött szerepét ismertette; Dr. Végvári József nyelvész előadását címével jellemezhetjük legjobban: „Hazatalálás a magyar nyelvhez”; Harangozó Imre, a tábor szervezője egy mezőségi népdal üzenetét bontotta ki, valamint Dr. Gróh Dániel a visegrádi múzeum régésze kutatásai eredményeit mutatta be. A tábor résztvevői kirándulásokon ismerkedtek a Mezőség és Aranyosszék falvaival.

A tábor költségeihez a résztvevőkön és a rendező szervezeteken kívül hozzájárult a budapesti Mobilitás Ifjúsági Szolgálat, az S. C. Anzona és a szamosújvári Lengyel Mária néni, aki páratlan néprajzi gyűjteményével kápráztatta el az érdeklődőket. Külön köszönet illeti őket szíves támogatásukért! A magyarországiak csodálatára rendkívüli vendéglátói teljesítményt nyújtottak a szamosújvári fiatalok. Jónéhány lány alig aludt a tábor ideje alatt. Csodálatos énekükkel, fáradhatatlan jókedvükkel és ízletes ételeikkel tették feledhetlenné az egy hetet.

S amiben ez a tábor más, mint a megszokott „buszba bebuszból ki” típusú, „ismerjük meg Erdélyt” kirándulások, az a spontaneitása, melyhez a résztvevők remekül alkalmazkodtak, s ezáltal a váratlanág adta örömeiket élvezni tudták. Akár a vasárnapi széki misét, vagy a cegei-tóról hazafelé tartva egy útszéli kocsmánál percek alatt kialakuló fergeteges mezőségi táncmulatságot, ahol a környékbeli románok, cigányok egymással is versengve próbálták összemérni tánctudásukat a szamosújvári Tékásokkal.

Kinek kedve van, jövőre tartson velünk!

Dezső Dóra

Téka Művelődési Központ Szamosújvár

A „Téka Ház” a szamosújvári Téka Művelődési Alapítvány által létrehozott és fenntartott művelődési központ. Az alapítvány 1993-ban alakult, helyi kezdeményezés eredményeként. Általános céljai a közművelődés és közösségszervezés köré összpontosulnak. Pályázatok, támogatások révén sikerült saját ingatlanhoz jutni. Itt található az alapítvány székhelye és a Téka Művelődési Központ.

Ez az intézmény fontos szerepet tölt be e város közművelődési életében. Elsősorban fiatalok látogatják, hetente több százan. Itt hoztuk létre a város egyetlen magyar nyelvű könyvtárát. A meglévő körülbelül 7000 kötetet megpróbáljuk folyamatosan fejleszteni, gyarapítani, korszerűsíteni. A legsikeresebb tevékenységek a népi műveltség értékeinek az ápolása, népszerűsítése körül fejlődtek ki. A Kaláka néptánc együttes szintén 1993-ban alakult, eddig öt műsort állított össze, melyekkel több mint 150, elsősorban bel-, de sok külföldi előadást is tartott. A Kaláka az egyetlen erdélyi amatőr néptáncgyüttes, amely hat éve tart rendszeresen előadásokat a mezőségi és erdélyi szórványtelepüléseken, falvakban és városokban. Ugyanakkor az együttes tagjai azok, akik tevékenységükkel hozzájárultak e központ létrejöttéhez és működtetéséhez. Hetente néptáncoktatást szervezünk kisiskolások, általános iskolások, líceumi diákok és 18 éven felüliek részére. Ezen a tevékenységen minden héten több mint 400-an vesznek részt. Öt éve folyamatosan működik a pénteki nagy Táncház, ami Erdélyszerte ritka teljesítmény. Kézműves műhelyt indítottunk be és szeretnénk továbbfejleszteni. Szintén a népi kultúrához kapcsolódnak olyan önálló, időszakos rendezvények, mint az Észak-Mező-ségi Népdalverseny; Mezőségi fesztivál; a széki és mezőségi bál; Ifjúsági Néptánc-találkozó; Tóvidéki Népismereti Tábor.

A fenti, népi műveltséghez kapcsolódó tevékenységek mellett a Téka Központ helyet ad különböző köröknek, tanfolyamoknak és felkészítőknak, vetélkedőknek. Itt próbál egy ifjúsági színjátszócsoporthoz, időszakos szórakoztató rendezvényeket szerveztünk, eddig nyolc képzőművészeti kiállítást nyitottunk meg. Ugyanakkor helyet biztosítunk meghívottak rendezvényeinek, előadásokat, fellépési lehetőséget biztosítunk bel- és külföldi művészeknek, csoportoknak, előadóknak.

1995 végén költöztünk be, 1997. január 12-én volt a Központ ünnepélyes felavatása. Azóta folyamatosan zajlik az épület átalakítása, célszerűsítése, berendezése. Nehéz és költséges munka, nagyjából saját erőből, önkéntes alapon oldjuk meg. Szeretnénk minél jobb lehetőségeket biztosítani ahhoz, hogy változatosabbá tegyük e központ tevékenységeit. Keressük a kapcsolatokat a hasonló jellegű intézményekkel, szeretnénk az itt dolgozó fiatalokat továbbképezni a közművelődési jellegű tevékenységekben.

A Téka Ház teljes működését az alapítvány biztosítja saját forrásokból, belépődíjakból. Sikerült elérni, hogy rendezvényeink költségeinek jelentős részét is fedezni tudjuk. Így leginkább az infrastrukturális fejlesztés esetében szorulunk támogatásra.

Fundația Culturală TĒKA Művelődési Alapítvány
Str. Mihai Viteazul Nr. 39. - Gherla 3475
Jud. Cluj Romania - Tel. / fax: 00-40-(0)64-243-198

„... művészet csak ott kezdődik,
ahol együvé tartozó embereket
együtt lehet találni” (Fülep Lajos)

A Népművészeti Egyesületek Szövetsége novemberi tisztújító közgyűlése ajánlasként elfogadta, hogy folytassuk a Fialatok Népművészeti Stúdiója által kezdeményezett szellemi programokat (előadásokat és műtárgyelemzéseket). Ennek jegyében 1999. januárjában „Népművészeti Akadémia” címmel sorozatot indítunk, amely segítheti az érdeklődők szemléleti tisztánlátását és alkotói gyakorlatát.

A következő hónapokban egy-egy népművészeti műfaj helyzetelemzésére és időszerű feladatainak a meghatározására kerül sor. Az első három téma előadásait a volt FNS tagok tartják.

A műtárgyelemzéshez az alkotó által készített tárgy, dia, video is hozható. A programokon bárki részt vehet, de leginkább a fiatal alkotókat várjuk.

Helyszín: Magyar Művelődési Intézet,
1011 Budapest, Corvin tér 8.

január 23.: 10.00 órától *bevezető előadás*
Makovecz Imre építész

Andrásfalvy Bertalan néprajzkutató

február 20.: *textil*

Beszprémi Katalin népi iparművész

Langráf Katalin iparművész, Szittner Andrea iparművész

március 20.: *fa, csont, kéreg*

Galánfi András népi iparművész, népművészet mestere

Gosztonyi Zoltán népi iparművész

Szatyor Győző képzőművész

április 24.: *fazekasság*

Kun Éva iparművész, Kardos Mária iparművész

május 15.: *csipke*

Mátrai Magdolna

Cseh vagy finn előadó (meghívásuk folyamatban)

– Táncház Archívum – Felhívás táncház történeti anyagok gyűjtésére

Az 1997-ben negyedszázados jubileumát ünneplő táncházmozgalom nemcsak a magyar kultúra egyik sajátos színterét, hanem egész Európában mintául szolgáló nemzeti hagyományokon alapuló közművelődési forma. A mozgalom indulása utáni első évtizedben a különböző társadalomtudományok képviselői, politikusok, művészek, közéleti személyiségek nagy érdeklődéssel kísérték, kutatták, tanulmányozták annak jelenségeit, belső törvényszerűségeit. A tudományos érdeklődés a nyolcvanas évek végére átmenetileg lanyhult, napjainkban azonban egyre többen keresik a mozgalom negyedszázados történetének dokumentumait, próbálják leírni és értelmezni egyes jelenségeit.

A kutatók és laikus érdeklődők azonban egyelőre nélkülözik azt a szakgyűjteményt, ahol a táncházmozgalommal kapcsolatos dokumentáció, megjelent publikációk, illetve a mozgalom tárgyi emlékei egy helyen megtalálhatók lennének. Ma még kitaró és szívós munkával, a megfelelő anyagi és technikai háttér megteremtésével összegyűjthető ez az anyag. Halmos Béla ezért kezdeményezte a Magyar Művelődési Intézetben a Táncház Archívum létrehozását, amely éppen ennek a szerteágazó anyaggyűjtésnek, archiválásnak és a majdani kutatásnak lesz a bázisa.

Egyelőre az Archívum legfontosabb feladata és minden további munka előfeltétele az anyaggyűjtés, amely több mint egy éve folyik. A hivatalos közgyűjteménnyé alakulást követően megkezdődhet az archiválás, illetve a nyilvántartási rendszer létrehozása és működtetése, valamint a szolgáltatások (adatszolgáltatás, kölcsönzés, árusítás) és rendezvények (kiállítások, konferenciák) megszervezése.

A táncházmozgalom történetének feldolgozásához és bemutatásához, az elvégzendő tudományos kutatásokhoz és a különböző publikációk elkészítéséhez a legkülönbözőbb típusú anyagokat szeretnénk összegyűjteni: Szöveges-grafikus anyagok (újságcikkek, könyvek, folyóiratok, tanulmányok, plakátok, szórólapok, meghívók, rendezvények programjai, címlisták, levéltári anyag), fotók, hangzóanyagok, film- és videofelvételek és tárgyak (pl. ismert személyiségek jellegzetes használati tárgyai, ruhadarabjai; egyes hosszú ideig működő

táncházak berendezési tárgyai; táncházás táborokban készült kézműves termékek; hangszerek, szobrok, rajzok, festmények, jellegzetes öltözékek és kiegészítők stb.).

A dokumentumok gyűjtése során elsődlegesen az eredeti példány megszerzésére törekszünk. Ha ez nem lehetséges, akkor jó minőségű másolatot készítünk és ez lesz az Archívum alapdokumentumát képező példány. (Az eredetiben meg nem szerezhető dokumentumokat is nyilvántartásba vesszük és a kutatók számára a kölcsönzést segítjük.)

A fentiek értelmében tisztelettel kérjük tehát valamennyi olvasónkat határon innen és túl, hogy bocsássa a Táncház Archívum rendelkezésére a birtokában levő – a táncházmozgalom történetével bármilyen módon kapcsolatban álló – nélkülözhetetlen dokumentumait és tárgyait, biztosítva ezzel az anyagok szakszerű további megőrzését, illetve a szerzői jogokra és az adatkezelésre vonatkozó előírások betartásával történő használatát. Azokat a magánszemélyeket és intézményeket, akiknek birtokában olyan táncház történeti anyag van, amelyet nem tudnak eredetiben az Archívum rendelkezésére bocsátani, arra kérjük, értesítsenek bennünket ezekről az anyagokról, hogy nyilvántartásba tudjuk venni.

Mindannyiunk közös érdeke, hogy a majdani kutatók és történetírók minél teljesebb képet tudjanak festeni a mozgalom valamennyi ágáról és résztvevőjéről. Különösen fontos ez a vidéki és határon túli anyag esetében, amely az Archívum eddig összegyűjtött anyagából szinte teljesen hiányzik! A küldeményeket és információkat a következő címenek és telefonszámokon várjuk:

– Táncház Archívum –

Magyar Művelődési Intézet
1011. Budapest, Corvin tér 8.

Tel.: 201-3766/177 vagy

201-4492 (Népművészeti Főosztály)

Fax: 201-5164 * E-mail: folkmag@c3.hu

Halmos Béla Juhász Katalin
Archívum vezető munkatárs

Aki dudás akar lenni, Csehországba de el kell menni...

... a Magyar Dudazenekar tagjai pedig megfogadják az öregek tanácsait. Bár sem furulululálni, sem trombitálni nem tanultunk meg (ahogy a dal mondja), de az 1998. augusztus 27-30. között megrendezett Strakonice-i Dudásfesztiválon mindenesetre sok tapasztalattal lettünk gazdagabbak.

A világ minden tájáról (Ausztrália, Egyesült Államok, Tunézia, számtalan európai ország) összesereglett zenekarok nagyszerű

jelmezekben, kiváló produkciókat mutattak be.

A Magyar Dudazenekart (Csoóri Sándor, Dömötör Gábor, Istvánfi Balázs, Juhász Ádám, Karakas Zoltán, Karácsony István, Kozák József, Krucsay János, Okos Tibor, Tobak Ferenc, Vladár Károly) rögtön a szívébe zárta mind a közönség, mind a zenész társak, hiszen lendületes műsorunkat vastaps kísérte, és esti mulatozásainkban is hamar egymásra találtunk (síp)nyelvi akadályok nélkül.

Sikerünk titkát abban is látom, hogy a zenét ének és tánc kísérte, így vált kerek egészé mondandivá-lónk. Énekeseink, Csonka Boglárka, Lisztóczki Mónika, Márczi Anna „Tücsi” és táncosunk, Babinecz Sándor

„Bubu” nagyban hozzájárultak a magyar dudazene, a magyar dudások elismeréséhez.

A dudás versenyen méltó módon képviselte hazánkat Kozák József, a nemzeti divatbemutatón pedig Csonka Boglárka és Karácsony István vett részt.

Külön köszönet illeti a Gajdos Alapítványt, a Bohémia Cseh-Magyar Baráti Kört és a Kulturális Minisztérium prágai Cseh-Magyar Kulturális Központját utazásunk anyagi támogatásáért.

A strakonicei polgármester pedig búcsúzzásként megemlítette, hogy , két év múlva újra számítanak a Magyar Dudazenekarra.

Karakas Zoltán

MEGHÍVÓ A KORONA GALÉRIÁBA

Nyíregyháza, Dózsa Gy. út 1.
tel.: 42/409-300, fax: 42/409-339

Mézesbábosok Országos „Mesterremek” Pályázata kiállítás, konferencia, bemutató és vásár

1998. december 12-13. – nyitva: 1999. január 5-ig

Kaszás Ákos népi iparművész nemezkészítő kiállítása

1999. január 8. – nyitva: február 2-ig

Csizmadia Attila fametsző kiállítása

február 5. – nyitva: március 2-ig

Tordai János népi iparművész szoborfaragó kiállítása

március 5. – nyitva: március 23-ig

Húsvéti játék- és babakiállítás

március 26. – nyitva: április 20-ig

Varga Zoltánné népi iparművész vászonszövő kiállítása

április 23. – nyitva: május 11-ig

Tiszavidéki keresztszemes és vagdalásos hímzések

Országos „Mesterremek” Pályázat

május 15-16. – nyitva: június 22-ig

Nemzetközi Fazekas Alkotótelep 1999. június 11-26.

műhely, konferencia, bemutató, vásár, tanulmányút

1999. június 25. (kiállítás) – nyitva: július 27-ig

Varga József népi iparművész bútorforgó kiállítása

július 30. – nyitva: augusztus 31-ig

Bakó Barnabásné népi iparművész csuhébáb kiállítása

szeptember 3. – nyitva: szeptember 14-ig

Fazekasok Országos „Mesterremek” Pályázata

kiállítás, konferencia, bemutató és vásár

szeptember 18-19. – nyitva: október 12-ig

10 éves a Kovácsmíves Céh – országos jubileumi

kiállítás, konferencia, bemutató és vásár

október 16-17. – nyitva: november 16-ig

30 éves a textilkészítő szakcsoport

jubileumi kiállítás, konferencia, bemutató és vásár

november 19. – nyitva: december 31-ig

A dr. Kresz Mária Alapítvány felhívása fazekasok számára

Örömmel közölhetem, hogy a XVI. ker. Önkormányzat Kulturális Bizottságának korábbi ígérete szerint, valamint a Magyar Kulturális Alap Népművészeti kollégiumának támogatása révén megkezdhetem az 1999. évi Fazekas rendezvénysorozat szervezését.

A tervek szerint május elsején újra lesz Fazekas Majális, ugyanakkor és ugyanott, széles nyilvánosság előtt zajlik majd a II. Fazekasverseny (korongozás és díszítés).

Május 2. – III. Fazekaskonferencia!

A programok részleteit, részvételi feltételeit januárban hozzuk nyilvánosságra, s erről személy szerint értesítünk minden olyan fazekast, aki nyilvántartásunkban szerepel.

Tudva, hogy nincs minden kolléga hollétéről tudomásunk, illetve a közelmúltban sok fiatal került ki a számtalan iskola valamelyikéből, kérek mindenkit, aki olvassa soraimat, tegye meg, hogy az elkövetkezendő hónap folyamán adjon életjelet kilétéről. Szívesen vennénk, ha önmagáról, tevékenységi területéről, munkájáról legalább rövid ismertetőt közölne. Továbbá mindennemű szakmát érintő kérdésben állunk rendelkezésre.

dr. Kresz Mária Alapítvány

1164 Budapest, Cinke u. 33.

Új tel./fax számunk: 407-1502

Csuporné Angyal Zsuzsa

Grillástorta készítőik kiállítása

kiállítás, konferencia, bemutató és vásár
december 10-11. – nyitva: december 31-ig

Minden kedves érdeklődőt szeretettel várunk!

Népművészeti Egyesületek Szövetsége és Szabolcs-Szatmár Megyei Szervezete, „Aranykapu” Népművészeti Egyesület, „Kiss Áron” Magyar Játéktársaság Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Egyesülete, Zefirusz „Korona” Kft.

1999 – A tekerő éve

Közeledik az ezredforduló, és változatosabbnál változatosabb programok készülődnek erre a jeles alkalomra. Ha van hangszer, ami szorosan hozzátartozik a lassan elmúló évezredhez, akkor az a tekerő. A legrégebbi források a IX.-X. században már említik, és most az ezredvég is „életben” találja egész Európában, nemcsak a parasztzenében, folk- és tradicionális műfajokban, hanem a műzenében és a könnyűzenében is.

Az eljövendő év két fontos évfordulóval is alkalmat ad a tekerőről való megemlékezésre. Az egyik, hogy tíz éve hunyt el Bársony Mihály, a Népművészet Mestere, tekerő-, klarinét- és citerajátékos, hangszerkészítő. A másik pedig: tíz éve alakult a magyar népzene legérdekesebb „big band”-je, a Magyar Tekerőzenekar.

Tehát 1999-ben a Magyar Tekerőzenekar és a Bokros zenekar (Borbély Mihály, Havasréti Pál, Kóta Judit, Lányi György, Szerényi Béla) az alábbi programokat ajánlja minden kedves érdeklődő szíves figyelmébe: *(Az évfordulók köré csoportosított rendezvényeink időpontjai még jórészt kialakulatlanok. Ezért a most következő ajánlat tájékoztató jellegű.)*

– Januárban megemlékezés Tiszaalpäron Bársony Mihály

halála évfordulójáról.

– Március 27-28., Táncháztalálkozó: Bársony Mihály emlékkiállítás és muzsika.

– Áprilisban a zeneművészeti Főiskolán „Bársony Mihály, a hangszerkészítő” címmel kiállítás és szakmai előadás a Magyar Hangszerész Szövetség szervezésében.

– Május 7-én „Bársony Mihály életműve a hazai tekerőoktatásban” címmel a Pomázi

Zeneiskolában konferencia, kiállítás és zeneiskolai bemutató koncertek.

Augusztus elején Nemzetközi Tekerőstábor és pedagógus továbbképzés Tiszaalpäron vagy Szentesen.

– Várhatóan az év második felében kerül megrendezésre az I. Országos Tekerőverseny. A versenykiírás a *folkMAGazin* márciusi számában lesz olvasható, de arra számítson mindenki, hogy Bársony Mihály játékstílusával érdemes foglalkozni.

– Decemberben „10 éves a Magyar Tekerőzenekar” címmel nosztalgiaconcert várható.

Emellett a Magyar Tekerőzenekar egész évre ajánlja a *Vitézek az végeknél* című programját, a Bokros zenekar pedig a „*Szent Gellért legendája*” című ezer éves történetét meséli zenében. Mindezekhez a programokhoz (elsősorban az országos rendezvényekhez) várjuk további támogatók jelentkezését, várunk továbbá ötleteket is, és reméljük, hogy felkeltettük a koncertszervezők, fesztiválok, művelődési házak, intézmények érdeklődését is.

További információk kaphatók a Magyar Tekerőzenekar és a Bokros zenekar tagjaitól, ill. az érdeklődést várja:

Szerényi Béla

1037 Budapest,

Fergeteg u. 11.

tel. / fax: 250 79 88

tekero@mail.datanet.hu

Fotó: Gilbert LE GALL

ÜNNEPVÁRÓ

Országos Játszóház és Gyermek Néptánc Találkozó 1998. december 5., Révkomárom, Szlovákia

A Nyári Szabadtéri Táncszínház Alap, a Komáromi VMK és a Szlovákiai Magyar Folklórszövetség rendezésében nagyszerű program várta a több száz játszani váró kisgyermeket és iskolást. Az első ízben a Tánc-háztalálkozótól különválasztva megrendezett találkozó nagy sikert aratott. Remek ötletnek bizonyult, hogy a régió magyarországi zenekarait, oktatóit és csoportjait is meghívták a találkozóra.

Kár, hogy a nagy hóesés és úttorlaszok miatt a Fülek és Kassa környéki csoportok (köztük a Rakonca, az Apró Palóc és az Árvácska) nem érkezhettek meg a rendezvényre.

Az árusító pavilonokban ékszerészek, kosarasok, játékkészítők kínálták termékeiket és törökmézet, más édességeket, valamint könyveket, kazettákat is lehetnek bizonyítani. A rendezők nem számítottak rá, hogy ilyen sok felnőtt is eljön a találkozóra, így ebédidő után a büfében már csak üres tálca és poharak várták a vendégeket.

A műsorból kiemelkedett a gyerekeket az előadásba aktívan bevonó mitikus gömöri népmese, „Az özzé változott fiú”. A Gömörben élő előadók ízes beszédükkel és szalmából, valamint egyéb természetes anyagokból készült bábjaikkal a nap folyamán többször is teltház előtt szerepeltek. Király Kis Miklós és párja az előadás végén „olyan boldogok lettek, hogy azok is maradtak”, példát mutatva ezzel gyerekeknek és felnőttek egyaránt. A műsort az alkalomhoz illően a „Betlehem kis falucskában...” zárta.

Záhonyi András

Táncházak

Dunántúli táncok (Túri György, a Mézes és az Árgyélus együttes)

Gömöri táncok tanítása

(Oláh Attila, Agócs Gergő és Németh Dénes zenekara)

„Dudabál” és zoboralji viselet-bemutató

(Héglí Dusan, Méhes Katalin, Jókai Mária, Juhász Zoltán)

Moldvai táncok tanítása (Méhes Katalin és a Cserszömörce együttes)

Közös éneklés Korpás Évával és Kis Gergely Mártonnal

Gyermek táncegyüttesek bemutatói

Pihégó (Komárom), Kisbojtár (Párkány),

Kistiglic (Dunaszerdahely), Kincsó (Zselíz), Villó (Vál)

Játszóház, Meseház

Agócs Gergő rendhagyó énekórája és hangszerbemutatója

Juhász Katalin és Szabó Zoltán játszóháza

(hangszerbemutató, 48-as és karácsonyi dalok)

Kis Gergely Márton – daltanítás és hangszerbemutató

Betlehemes

Pályi János vásári komédiái és bábéledése „Vitéz László” címmel

Az Óbudai Népzenei Iskola koncertje

Kovács Mária - martsosi viselet-bemutató és pillikézés

Badin Ádám és Écsi Gyöngyi meseszínháza

„Az özzé változott fiú”

A KOR-ZÁR együttes koncertje

A BAB társulat óriásbábos előadása

Alkotóház

Karácsonyi díszek készítése szalmából és csuhéból, gyöngyfüzés, bőrzés, nemezelés, varrottasok, sókerámia, bábkészítés, papírhajtogatás, gyertyamártogatás

*Betlehemesek
Gyimesközéplok, Sötétpatak*

J. Asztalos Zoltán képei

TÁNCHÁZAK – KLUBOK

HÉTFŐN

Ír táncház

GREEN FIELDS
minden hétfőn 21 órától
Oktató: Balogh Melinda
Gyökér Klub - Vendéglő
1067 Budapest, Eötvös u. 46.
Tel.: 302-4059

Balkán táncház

RECE-FICE TÁNCHÁZ
minden hétfőn 18 órától
Almássy téri Szabadidőközpont
1077 Budapest, Almássy tér 6.
Tel.: 352-1572; 342-0312

KEDDEN

Magyar táncházak

MUZSIKÁS GYEREKTÁNCHÁZ
minden kedden 17.30-18.30
Oktatók: Várkonyi Piroska, Bakonyi Ernő
Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 203-3868

Gyimesi zene

KERÉNYI RÓBERT ÉS BARÁTAI
minden kedden 20 órától
Muzsikál: Ábrahám Judit, Dresch
Mihály, Kerényi Róbert, Nyíri László
Gyökér Klub-Vendéglő
1067 Budapest, Eötvös u. 46.
Tel.: 302-4059

Ír népzene

ÍR TÁNCHÁZ
havi három kedden 19.30-21.00
Oktató: Brónagh Crummey
Marczibányi téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a
Tel.: 212-0803

SZERDÁN

Magyar táncházak

TÁNCHÁZ A FONÓBAN
minden szerdán 20 órától
Muzsikál az ÖKRÖS vagy a TŰKRÖS
Hetente erdélyi falusi zenekarok
Fonó Budai Zeneház
1117 Budapest, Sztregova u. 3.
Tel.: 206-5300

GEORGIKON-KLUB
a hónap utolsó szerdáján, 18 órától
Piccolo söröző
Keszthely, Városház u. 16.
Muzsikálnak: vidéki zenekarok
Georgikon Néptáncegyüttes Egyesület
Katona Zsolt Tel.: 30/9-971-929

Gyimesi, moldvai táncház

„GUZSALYAS”- TATROS TÁNCHÁZ
minden szerdán 20.00-01.00
Oktató: Fülöp Attila
Marczibányi téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a
Tel.: 212-0803

Balkán táncház

FALKAFOLK TÁNCHÁZ
minden szerdán 19 órától
Oktató: Mihály Margit, dr. Papp Bea
Ferencvárosi Művelődési Központ
1091 Budapest, Haller u. 27.
Tel.: 216-1300

Ír-kelta népzene

M.É.Z. KLUB
minden második szerdán
Gyökér Klub-Vendéglő
1067 Budapest, Eötvös u. 46.
Tel.: 302-4059

Délszláv táncház

TANAC TÁNCHÁZ
az utolsó szerdán 19.00-23.00-ig
Muzsikál a VIZIN zenekar
Táncoktató: Szávai József
Ifjúsági Ház
7622 Pécs, Nagy Lajos király útja 13.
Tel.: 72/330-211

CSÜTÖRTÖKÖN

Magyar táncház

MUZSIKÁS EGYÜTTES KLUBJA
minden csütörtökön 20 órától
Marczibányi téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a
Tel.: 212-5504

BEKECS GYERMEKTÁNCHÁZ
a hónap 2. csütörtökén du. 5-6-ig
Táncoktató: Várkonyi Piroska
Kőrösi Csoma Sándor Általános Iskola,
Dunakeszi

Moldvai csángó táncház

ZURGÓ EGYÜTTES TÁNCHÁZA
minden csütörtökön
18.30-tól tánctanítás
19.30-tól táncház
Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 203-3868

Folk-zene

GHYMES KLUB
minden hónap első csütörtökén
Fonó Budai Zeneház
1117 Budapest, Sztregova u. 3.

PÉNTEKEN

Magyar táncházak

TÉKA TÁNCHÁZ
minden pénteken
17.30-tól Aprók tánca, kézművesség
19.00-24.00 Felőtt táncház
Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 203-3868

ÜSZTÜRÜ TÁNCHÁZ
péntekenként kicsiknek és nagyoknak
18.00-tól 00.30-ig
házigazda: Csatai László Csidu
Ferencvárosi Művelődési Központ
1091 Budapest, Haller u. 27.
Tel.: 216-1300

TÁNCHÁZ EST
minden pénteken 21.00-24.00
Muzsikál: Pallagi Pál és zenekara
Házigazda: György Károly
Gyökér Klub-Vendéglő
1067 Budapest, Eötvös u. 46.
Tel.: 302-4059

CSÍK ZENEKAR TÁNCHÁZA
minden hónap második péntekén
Oktatók: Haránt Eszter, Lukács László
Erdei Ferenc Művelődési Központ
6000 Kecskemét, Deák Ferenc tér 1.
Tel.: 76/484-594

GAJDOS ZENEKAR TÁNCHÁZA
havonta egy pénteken
Táncitanító: Barsi Csaba (Miskolc)
Ifjúsági Ház
3300 Eger, Széchenyi út
Tel.: 36/410-094

Moldvai csángó táncház

KEREKES EGYÜTTES TÁNCHÁZA
kéthetente pénteken 19 órától
gyimesi és moldvai csángó táncok
Házigazda: Barsi Csaba
Megyei Művelődési Központ
3300 Eger, Knézhich K. u. 8.
Tel.: 36/ 311-954

Délszláv táncház

KOLO EGYÜTTES TÁNCHÁZA
a hónap 1. és 3. péntekén 21 órától
Táncoktató: dr. Ember Tibor
Művelődési Ház
2316 Tököl, Kossuth L. u. 66.
Tel.: 24/379-284

Balkán táncház

RILA TÁNCHÁZ
a hónap utolsó péntekén 19 órától
Házigazda: MARTENYICA Együttes
Fonó Budai Zeneház
1117 Budapest, Sztregova u. 3.

TÁNCHÁZAK – KLUBOK

Sebestyén Márta, a Muzsikás együttes, Tóth Ildikó és Farkas Zoltán (Fotó: Paula A. White)

SZOMBATON

Magyar táncházak

KALAMAJKA TÁNCHÁZ

minden szombaton
17.00-18.00 Aprók tánca Fábián Évával
19.00-20.30 Tánctanulás
Oktatók: Lőrincz Hortenzia, Pál Mihály
20.30-24.00 Kalamajka táncház
23.00-02.00 Összsnépi vigadalom
vendégszenekarokkal
Belvárosi Ifjúsági Ház
1056 Budapest, Molnár u. 9.
Tel.: 317-5928

TILINKÓ TÁNCHÁZ

páros szombatokon
Házigazda az Alba Regia Táncegyüttes
18.00 - 19.00 Aprók tánca
19.00 - 23.00 Felnőtt táncház
„TÁNCHÁZ”
8000 Székesfehérvár, Malom u. 6.
Tel.: 22/ 312-795

ÖRDÖNGÖS ZENEKAR TÁNCHÁZA

havonta egy szombaton 20 órától
Oktatók: Bakó Katalin és Újvári Gábor
Közösségek Háza
6400 Kiskunhalas, Bokányi D. u. 8.
Tel.: 77/ 422-350; 77/ 424-346 (este)

KOLOMPOS GYEREKTÁNCHÁZ

kéthetente szombaton 17.00-18.00
Tánctanító: Szántai Levente
Békásmegyeri Közösségi Ház
1038 Budapest, Csobánka tér 5.
Tel.: 243-2433

KOLOMPOS GYEREKTÁNCHÁZ

kéthetente szombaton 10.30-12.00
Csekovszky Művelődési Ház
1172 Budapest, Hősök tere 9.
Tel.: 258-0518

HEGEDŰS GYEREKTÁNCHÁZ

havonta két szombaton
Szórákaténusz Játékmúzeum
6000 Kecskemét, Gáspár A. u. 11.
Tel.: 76/ 481-469

GYERMEKTÁNCHÁZ - JÁTSZÓHÁZ

kéthetente szombaton, 16 órától
Háziasszonyok:
Bíró Erna és Tálás Ágnes
Csokonai Művelődési Központ
1153 Budapest, Eötvös u. 64-66.
Tel.: 307-6191

Görög táncház

MASKARADES

minden hónap második szombatján
18.00-tól koncert
19.00-22.00-ig táncház
Csokonai Művelődési Központ
1153 Budapest, Eötvös u. 64-66.
Tel.: 307-6191

VASÁRNPAP

Magyar táncház

MÉTA EGYÜTTES TÁNCHÁZA

minden vasárnap 19.00-24.00
Házigazdák:
Balogh M. Ágnes, Palkovics Zoltán
Józsefvárosi Klub
1085 Budapest, Somogyi B. u. 13.
Tel.: 318-7930

PÉCSI NÉPZENÉSZEK TÁNCHÁZA

minden 2. vasárnap
16.30-tól Aprók tánca és játszóház
19.00-24.00 Felnőtt táncház
Vasutas Művelődési Ház
7621 Pécs,
Dr. Váradi Antal u. 7/2.
Tel.: 72/ 310-037

BERKÓ MAGYAR TÁNCHÁZ

minden vasárnap 18 órától
Almássy téri Szabadidőközpont
1077 Budapest, Almássy tér 6.
Tel.: 352-1572

MEZŐ EGYÜTTES GYEREKTÁNCHÁZA

minden vasárnap 10.00-12.00
Cserepesház
1144 Budapest, Vezér u. 28/b
Tel.: 363-2656

GYERMEKTÁNCHÁZ

minden vasárnap 10.00-12.00
Sándor Ildikó és barátai
Marczibányi téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a
Tel.: 212-5504

„FOGÓCSKA”

HEGEDŐS GYEREKTÁNCHÁZ

havonta egy vasárnap 10.00-13.00
Vezetői: Ertl Péter
Almássy téri Szabadidőközpont
1077 Budapest, Almássy tér 6.
Tel.: 352-1572

Ír - skót táncház

M. É. Z. EGYÜTTES TÁNCHÁZA

1. és 3. vasárnapokon 19 órától
Táncoktató: Martin Hajdú György
Virányosi Közösségi Ház
1125 Budapest, Szarvas Gábor u. 3.
Tel.: 355-0811

Görög táncház

SIRTOS EGYÜTTES TÁNCHÁZA

minden vasárnap 18 órától
Almássy téri Szabadidőközpont
1077 Budapest, Almássy tér 6.
Tel.: 352-1572

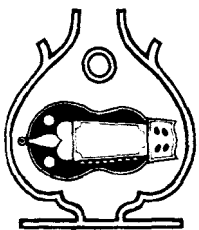

PRO FOLK
HANGSZEREK,
TOKOK, KELLÉKEK,
JAVÍTÁS, PROGRAMIRODA

ÓVODÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY

Cím: Budapest, VII. Dohány u. 74.
Tel./Fax: 351-3341
vagy 06 (30) 9-549-903
Fax: 263-1339
E-mail: profolk@tia.hu
Honlap: www.datanet.hu/profolk-bt

hétfőtől – péntekig 10:00 – 18:00 óráig

KIVÁLÓ MINŐSÉGŰ TEKERŐK RÖVID HATÁRIDŐRE!

VONÓS ÉS PENGETŐS HANGSZEREK
JAVÍTÁSA, RESTAURÁLÁSA

SZERÉNYI BÉLA

hangszerkészítő népi iparművész,
a Népművészet Ifjú Mestere

1037 Budapest, Fergeteg u. 11. • T/F: 250-7988

Hagymányörző
bolt

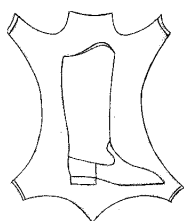
Viseletek, szöttesek, néprajzi és más könyvek, kották, hangszerek, népzenei hanghordozók, játékok, szövőkeretek, gyöngy, gyapjú, bőr, kerámiák, mézeskalács, fafaragások, és még sok más.

Boros Miklós

1055 Budapest, Szent István krt. 23.

Telefon: 3533-027

Nyitva: 10-18 óra. Szombat: 10-13 óra.

Néptáncosok, néptáncsoportok, figyelem!
Puha- és keményszárú csizmák, karaktercipők,
közvetlenül a készítőtől!

Tanka Tamás

8300 Tapolca, Sümegei út 20.

Tel.: 87/321-304

**NÉPZENEI RENDEZVÉNYEK
HANGOSÍTÁSÁT
VÁLLALJUK!**
Rece-lice együttes
1022 Budapest, Barsi u. 5.
326-7791

Erdélyi hírek

*

EMKE-díjjal tüntették ki Sándor Csabát és Szalay Zoltánt.
A Maros Együttes Sodrásban című új műsorát Kőnczei
Árpád és Varga János készítette.

Székelyudvarhelyen 1998 őszén megalakult az Udvarhely
Táncműhely.

Október 9-10-én tartották a Mezőségi Találkozót
Szamos-útváron, hagyományörző táncosok és zenekarok
közreműködésével.

Sepsiszentgyörgyön november 13-14-én rendezték a
X. Népzenei és Néptánc Találkozót.

Csikszeredán november 20-21-én tartották másodikban a
Primások találkozóját.

*

Gyergyószentmiklós: Borsos Gyöngyi és Danguly Ervin
csütörtökön dunántúli, felcsíki, mezőségi, és szászcsávási
táncokat, szombaton a közeli Szárhegyen mezőségi, felcsíki és
moldvai táncokat tanít.

Csikszereda: A Régi Művelődési Házban szerdán 17
órától gyermektáncház (Ádám Kati és Gulácsi Hajnal felcsíki
táncokat tanítanak), majd felcsíki táncok és énekek tanítása
felnőtteknek, a Hargita együttes jelenlegi és volt tagjainak
irányításával.

Sepsiszentgyörgy: A Municipiumi Kultúrházban szerdán
táncházat tart Ivácson László, valamint Harai és bandája.
Kedden Folk-kocsma működik a Park Szálló klubjában.

Székelyudvarhely: Táncház kedden a Siculus Klubban
(Csalóka és Jómádár zenekar)

Marosvásárhely: A Folkcenter Alapítvány táncháza hétfőn
a Maros Együttes próbatermében (Maros Együttes zenekara,
Öves együttes)

Szamosújvár: Pénteken este a TÉKA-házban felnőtt
táncház. Iskolásoknak a hét minden napján felcsíki, széki és
mezőségi táncok oktatása. A Kaláka Néptáncgyűttes tagjai
pénteken Ördögösfüzesen felcsíki táncokat tanítanak.

Kolozsvár: Az Egyetemisták Kultúrházában
Multikulturális Táncház működött november közepéig

Nagyvárad: A Damjanich utca 14-ben kedden 16 órától
gyermektáncház, csütörtökön 18 órától felnőtt táncház.
Mezőségi táncokat tanít Erdei Sándor és Hodgyai Edit, ze-
nél a Palló zenekar. Házigazda a Sulyok István Református
Főiskola táncsoportja.

(Záhonyi A. tudósítása alapján)

NÉPI HANGSZEREK KÉSZÍTÉSE

zeneiskolák, szakkörök,
zenekarok és szólísták részére

(3 hónapos határidő)

Magyar pásztorfurylyák
(alföldi és dunántúli típus),
erdélyi furylyák, kavalok, tilin-
kók, bürökfuvolák, nádi dudák
(zuzulók), citerák és tekerők

kedvező áron

- garanciával -

BALOGH SÁNDOR

zenetanár, népi iparművész

Bp. IX. Gyáli út 33-35,

Tel.: 280-44-46

Óbudai Népzenei Iskola:

388-63-81

**Z A
K I**

Hangstúdió

népzenei és népzenei alapokra
épülő hangfelvételek
professzionális stúdiója.

Tel.,fax:(36-1)429-0322

Mobil tel.: 06 30 950 50 29

Cím:1085 Bp. Kőfaragó u. 8.

**ETNOFON
NÉPZENEI KIADÓ
ÉS**

FOLKLÓRARCHIVUM

URL: w3.datanet.hu/~etnofon

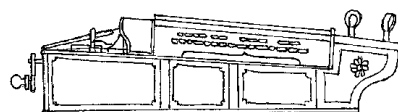
e-mail: etnofon@mail.datanet.hu

Levélcím: 1055 Bp. Falk Miksa u. 16.

Tel./Fax: (36-1) 266-5091

MINŐSÉGI TEKERŐLANTOK

**NÉPI TEKERŐK, TÖRTÉNETI HANGSZEREK
GARANCIÁVAL**

NAGY BALÁZS

Tekerőlantkészítő • Hurdy-Gurdy Maker

1124 Budapest, Lejtő út 12/b. • Tel./fax: 319-8459

TAVASZI BÚCSÚ

XVIII. Országos Táncháztalálkozó és Kirakodóvásár
1999. március 27-28., Budapest Sportszarnok

Szombat 11.00 - 23.30

APRÓK BÁLJA

ÍNYENC TÁNC HÁZ

ZENEISKOLÁK HANGVERSENYE

KAMARATERMI KONCERTEK

„VÁLTOZATOK”

NÉPZENÉSZEK ÉS NÉPTÁNCOSOK

GÁLAMŰSORA

ESTI TÁNC HÁZ

Vasárnap 10.00 - 23.30

TÁNC TANÍTÁS

FOLK-KOCSMA

NÉPZENEI KONCERTEK

„MESTEREINK”

ZENÉS BESZÉLGETÉS ADATKÖZLŐKKEL

„GYÖKEREINK”

HAGYOMÁNYÖRZŐ GÁLAMŰSOR

ÖSSZNEPI MULATSÁG

Felhívás

A kamaratermi koncertekre várjuk népzenei szólolisták, együttesek és zeneiskolák jelentkezését. Aki 10 percnél hosszabb műsort szeretne adni, hangfelvételt is mellékeljen. (Referenciaként fel lehet tüntetni az „Új élő népzene” vagy a „Táncháztalálkozó-Népzene '99” pályázatokra benyújtott anyagokat is.) A további programokat a szerkesztő bizottság állítja össze, a műsoridő és szakmai szempontok alapján. A küzdőtéri Tánctanításra, Ínyenc táncháztalálkozóra, Folk-kocsmára, esti táncháztalálkozóra és a szombat éjszakai bálra jelentkezőket is igyekezzünk figyelembe venni. Határidő: 1999. január 31. – További javaslatokat, ötleteket is szívesen fogadunk.

Cím: Táncháztalálkozó Egyesület, 1255 Budapest, Pf. 153, tel./fax: 214-3521, tanchaz@mail.datanet.hu

45 ÉVES A

BUDAPEST TÁNCÉGYÜTTES

A Budapest Táncegyüttes hivatalosan 1958-ban alakult,
1998-tól már a

Magyar Állami Népi Együttes táncegyüttese.

Az indulástól elsődleges

céljuk a népi, nemzeti hagyományok ápolása,
újraértelmezése

és színpadra alkalmazása.

Az együttesben az elmúlt évtizedekben alkotó

koreográfusok, zeneszerzők

mind egyéni szint képviseltek

hivatásos néptáncművészetünkben,

maradandó művekkel gazdagítva a magyar

színpadi táncművészetet.

A Budapest Táncegyüttes művészeti vezetői:

Molnár István 1958-1970

Simon Antal 1970-1989

Kricskovics Antal 1976-1990

Janek József 1991 tavaszától őszeig

Zsuráfszky Zoltán 1991 októberétől

1998. november 9-én a Nemzeti Színházban
megtartott nagyszerű műsorukkal
emlékeztek

minden alkotó művészre, táncosra és zenészre,
akik a 45 év folyamán részt vettek
az együttes művészeti munkájában.

A Budapesti Tavasz Fesztivál programjából

március 15. 19.30 Thália Színház
Kiss Ferenc: NAGYVÁROSI BÚJDOSÓK
lemez bemutató koncert

március 21. 19.00 Thália Színház
A Honvéd Táncszínház két bemutatója
EGY PÁR TÁNC – szvit a Kárpát-medence táncaiból
FEHÉRLÓFIA – tánc-musical

március 22. 19.30 Zeneakadémia
MŰZSIKÁS – BARTÓK
Sebestyén Márta és a Muzsikás együttes
lemez bemutató koncert
közreműködik: Alexander Balanescu / hegedű

BARTÓK
táncegyüttes

A Budapest Főváros Bartók Táncegyüttes – a
VDSZ Bartók Béla Táncegyüttes jogutódja
– 1998. december 12-én ünnepelte
fennállásának 40 éves jubileumát.

„Felszántatom a buzai nagyutcát...”

Császár Attila képriortja – Buza, 1992.

Simon József volt buzai kántor háza – melyet maga építtetett – a Főtérhez közel áll. A tiszteletes hozzá küldött „eligazításra”. Tiszta, határozott gondolkodásmódja, kétségektől mentes világképe el is igazított – nem csak a falu zenei életében. Az akkor még „csak” 84 – ma már 90 – esztendő egykori kántor a hosszú élet titkát három pontban foglalta össze: ne egyen az ember zsírosat, ne erőltesse meg magát, és ne hűljön meg. Rálegyinthetünk erre, hogy ezt mi is régóta tudjuk, no de az ő trükkje abban áll, hogy amit tud, ahhoz tartja is magát. Így a törtpaszulyos puliszka után hozta is az asztalra a savanyúkáposzta levet, hogy mint minden nehéz étel után, most is igyék egy pohárral.

Simon József egyébként nem csak szellemi, hanem fizikai frissességével is többször meglepett. Egy évvel később például táncgyűjtést rendeztünk, ahová elhívtuk a falu legjobb táncosait. Sajnos a férfitáncokhoz érve csak egy-ket-

ten álltak fel és bizony rajtuk is érezhető volt a sokéves „kihagyás”. Jóska bácsi elégedetlenül csóválta a fejét, és elment. Mint kiderült, csak hazaugrott a csizmájáért, mert anélkül úgy érezte, nem állhat ki táncolni. Megrendelte a „magyar táncot”, és a valamikor sokat táncolt figurák óvatosan, de régi méltóságukból mit sem veszítve, újra előjöttek. A kántor elmesélte, hogy a faluban a magyaroknak legtöbbit Simon Sándor – ők úgy csúfolták: a „vajda” – muzsikált, aki vele szemben lakik, és ha valaki, akkor ő el tudja húzni a nótáit.

Jóska bácsi feleségétől visszakapva szemüvegemet, amelyen keresztül most boldogan nézte sok éve elhomályosult tárgyait (egyébként meglepően sok az olyan idős ember Erdélyben, aki rossz látása ellenére sem jutott el a természetre), a frissen hallott dalokkal tarsolyomban, bekopogtattam a szomszédba.

Simon Sándornál nem indultak biztatóan a dolgok. Szabadkozott,

Simon Sándor és felesége, Borsos Anikó

hogy évek óta elő sem vette a hegedűjét, csak a gyerek játszik vele néha, lehet, hogy húrok sincsenek rajta. Mostanában ami ideje marad, azt cipőjavításra fordítja, jobban járok, ha elmegyek a cigányokhoz. (Sándor bácsi sokoldalúságával erősen emlékeztetett Maneszes Márton szováti kántorra.)

Végül csak-csak előkerült a hangszer, akadtak húrok is, és a nóták mellett néhány „cifraság” is – ahogy a cifrákat nevezte – megszólalt. A szomszédasszonyok biztatására újabb és újabb dalba kezdett: *Most jöttem Gyuláról..., Nekem is volt édesanyám, de már nincs..., Felszántatom a buzai nagyutcát / Vetek belé piros pünkösdi rózsát...* No, ez utóbbi – jutott eszembe – fölösleges volna, hiszen ott akkora a sár, hogy így is bármikor művelésre kész.

Eke Péter házához is csak a kerítésen csimpszakodva sikerült eljutnom, de megérte a fáradságot. Felesége, Simon Mária (későbbi legkedvesebb vendéglátóm Buzában) ugyanis egy olyan kincs, aki – Kelemen László szavaival élve –, ha például Írországbán született volna, világhírű lenne. Mari néni – a kántor leánya – elsősorban édesapjától tanult énekelni, de az ő nótáin kívül a faluban elterjedt dalok szinte mindegyikét ismeri. Ehhez Kallós Zoltántól, akivel egyébként rokoni kapcsolatban is áll, sok biztatást kapott. Mari néni előadóként is kiemelkedő. Ő volt számos, a táncházakban közkedvelt dal, mint például a *Féber galamb szállt a házra...* (amikor a fiatal halottat kísérik) és az *Én az éjjel nem aludtam egy órát...* forrása. Három éneke is megjelent (sajnos névtelenül) az 1985-ben kiadott Észak-Mezőségi

Simon József kántor,
Eke Péterné édesapja

Balla Sándor „Dogány” és felesége

Ripa Alexandru „Micu” és szomszédja, „Korpátiné”

magyar népzene II. című lemezen (*Verd meg Isten; Betlehem kis falucskába; Kaszárnya, kaszárnya*), legújabbán pedig a «Magyarszovát, Buza» című CD-n (Fono Records, 1997) is élvezhetjük néhány dal erejéig jellegzetes hangját.

Eke Péterné sz. Simon Mária és Eke Péter

Buzában Eke Péterné generációjából – az utóbbi évek kultúrrombolása ellenére – több kiemelkedő énekes is van, akiknek ugyan kisebb a repertoárjuk, de ugyancsak nagyon szép dalokat sikerült gyűjtenem tőlük. A teljesség

igénye nélkül szeretném néhányuk nevét megemlíteni: Takács Imre „Imbi”, Balla Sándor „Dogány”, Takács Ferenc „Köves”, Csatlós Róza, Nagy Anna „Kicsi Balla”, Simon Márton, Eke Ferencné Takács Erzsébet, Eke Anna (Papp Anna), Balla „Füzesi” Anna, Takács Attila „Bandikó” és Anna, Salánki Árpád és Terus, Kiss Dániel (a szomszédos *Katona* nevű faluból), Kiss Anna (*Szászszombor*) és Szabó Irma (*Noszoly*). Egyúttal szeretném megköszönni értékes segítségüket, amire ők maguk talán már nem is emlékeznek, de a szalagokon megőrzött hangjuk bizonyíték rá.

Kiss Dániel, Kiss Ella, Kiss Ilona és Szabó Klára

Szegény gazdagok

Gondolatok a Külsőrekecsini Moldvai Táncműhely kapcsán

KIRÁNDULÁS A MÚLTBA

Amikor autóbuszunk megérkezett Külsőrekecsinbe, olyan érzés kapott el bennünket, mintha a múltba kirándulnánk. Az út mellett mosolyogva integető, koszos ruhás, mezítlábás gyereksereg fogadott bennünket. A rekkenő hőségben a fagyaltot a járdán mérlik egy ötvenliteres fém tejeskannából egy falapocská segítségével. A földutakon szarvasmarha vontatta szekerek végzik az áru és az emberek szállítását.

A kultúrház ablakai csukottan is biztosítják a szellőzést, mert az üveg már rég kitörött belőlük. A nagyteremben árván lógó, bura nélküli villanykörték, ragadós papírból készült légyfogók. A házilag barkácsolt „zuhanyozó” egy fakeretre erősített tartály, oldalán pokrócokkal. Az „illemhely” tulajdonképpen egy földbe vájt lyuk. A forrásból csordogáló ivóvíztől könnyen hasmenést lehet kapni, ha nem fertőtlenítéssel magad naponta némi alkohollal. A rovarcsípés természetes velejárója az ottani életnek.

MOLDVAI

MINDENNAPOK

Csoda-e ezek után, hogy a nagyvárosból érkezettek arcán bizony elkeseredés tükröződött, amikor először élték meg a moldvai mindennapokat. Már a hazautazást is fontolgatni kezdték néhányan. Aztán őket is megérintette az emberekből áradó kiegyen súlyozottság, jóindulat és nyugalom. A természetben végzett rendszeres munkától kicsattanó egészség, a másik embert és a váratlan élethelyzeteket feltétel nélkül elfogadó tisztelet és alázat.

Külsőrekecsinben a délelőtt 11-kor kelőnek is jutott reggeli, a pénzből kifogyott, az étkezést befizetni nem tudó táborlakó is kapott kenyeret, mert milyen dolog az, ha éheznek. Jó étvágyal fogyasztottunk is a helyi ételekből, a kiadós, húsból vagy belsőségből készült levesből, a szőlőlevélbe „csomborított” galuskából, a kartaborsból (hurkából) és a mamaligából (puliszkából).

TALÁLKOZÁS

VÁNDORCIGÁNYOKKAL

Rekecsin szélén éppen regáti üstfoltozó vándorcigányok éltek és dolgoztak, felvert karókra kihúzott ponyvából készült és a szekérral megtámasztott sátraikban. Színes ruházatuk és munkabírásuk nagyon is eltért kereskedéssel foglalkozó vásáros társaik mentalitásától. Nem koldultak, de a tejet, csokoládét köszönettel fogadták.

Hazatérve, a budapesti Néprajzi Múzeumban a „Romák Közép- és Kelet-Európában” című kiállításon nagy meglepetéssel fedeztem fel az egyik cigány-asszony rokonának a fotóját (vagy talán éppen

az övét). Csodálkozásom csak fokozódott, amikor egy 1910-ben készült fényképen (Garay Ákos: Sátorozó cigányok) felfedeztem a közel 80 évvel később a mindennapi életben látott sátorotípust és öltözetet. Ez is bizonyítja, hogy a gazdagság (az üstkészítéssel foglalkozó és az aranytárgyakkal kereskedő „kalderarik” a cigányság legtehetősebb rétegét alkotják) és az erős csoporttudat (a közösség szoros együttélése, összetartás, endogám házassági szokások) mennyire segítik a hagyományok és az életmód fennmaradását. Jöhetnek háborúk, politikai és társadalmi változások, szuperszámítógépek - náluk minden maradt a régiben.

Tündik Tamás felvétele – Klézse, 1998. január 2.

A NÉPTÁNCMŰHELY

Az augusztus 2-9. között megrendezett Első Moldvai Néptáncműhely sok városi tánc- és zenekedvelőnek az első alkalmat jelentette, hogy ellátogathasson az Erdélyen túli területekre is. A Bákó melletti Külsőrekecsinbe (Fundu Racaciuni) közel ezer kilométerrel jöttek el a Budapestre érkező busz utasai. Vajon mi lehet ennek az oka?

Eredeti környezetben táncot, éneket, zenét tanulni, szőni, fonni, ökröt sütni az eszténa mellett, szekéren utazni, szinte együtt élni azokkal, akiknek ez mindennapi életük része – lehet-e ennél több kívánsága a népi kultúra kedvelőinek? És a dolgok ennek megfelelően is alakultak: a helybeliek bejártak a táncoktatásra és örömmel táncoltak együtt a városiakkal. A gyerekek különösen a tenyereik összeütésével fűszerezett „pálmácskát” kedvelték. A felnőttekben a sok munka miatt csak este jöttek el a multságba, de ők is szívesen táncoltak a botladozó lábú kezdővel is, nagy örömet szerezve ezzel a vendégeknek. Így érezhettünk rá a szerba, a kecskés, a lérem, az öves és a többi húsz moldvai táncocská titkaira. Szarka Marika és segítőitársai több mint ötvenet ismernek, így Tündik Tamás és Sára Ferenc táncoktatók

vezetésével lesz bőven mit tanulni jövőre is, az Öves és Mandache Aurél zenéjére.

EGY KIS TÖRTÉNELEM

Hogyan lehetséges, hogy 600 km-re a magyar határtól fennmaradhattak olyan falvak, ahol néhány személy - pl. Külsőrekecsinben az egyik boltos és a katolikus pap - kivételével mindenki beszéli a magyart - pontosabban annak egy archaikus, 200 évvel ezelőtti változatát? Igazi csoda ez, hiszen az iskolában kizárólag románul oktatnak, a templomban a mise is románul zajlik, könyve meg nagyon kevés embernek van. Magyar könyve hiába is lenne, hiszen a rekecsiniek csak románul tudnak olvasni. Ezért nagy jelentőségű az a szó valódi értelmében vett olvasótábor, amelyben az eredeti magyar szöveget román betűkkel átírva tanítják és szoktatják a moldvai fiatalokat a magyar könyvek olvasására. Pl. a mise egyik mondata román kiejtés szerint átírva így néz ki: „Urom irlgolmoz – Cristus keghialmaz!”

A madéfalvi veszedelem miatt „elcsángáló” székelek rekecsini, klézsei, lujzikalagori kisközösségei (Szabófalva ilyen szempontból másképp kezelendő, mert oda már több évszázaddal ezelőtt betelepültek erdélyiek) szép példáját adják a nyelv, a hagyományok, a munkaszeretet és a becsület megőrzésének. Külsőrekecsinben pl., ahová csak egy út vezet be, az ott lakók maguk oldják meg a vitás kérdéseiket – nincs szükség a rend fenntartásához milicistára. Milícia legközelebb csak 10 km-re, Rekecsinben, a főút mellett működik. Ez az autarkia, ez az önszerveződés és önellátás csúcspontja, ahol a „csobán” él és készíti a sajtot, túrot, s vaját, emellett meg vigyáz az állatokra.

VAN MÉG MIT TANULNUNK

Aki ezekre az életet megszépítő és stresszmentessé varázsoló apróságokra oda tudott figyelni, és megpróbálja a saját életében is alkalmazni, nem töltötte hiába az idejét a táborban. Olyan dolgokat tanulhatott a zord körülmények közepette, amelyeket nem tanítanak városi iskolákban, a mindennapi „hajtasban” elfáradt szülőknek pedig nincs idejük és türelmük ilyen látszólag hiábavaló, pénz nem fialó dolgokról beszélgetni gyermekeikkel. Egyszerű tiszteletet, érdek nélküli elfogadást és szeretetet, önzéstől távol álló emberséget. Mindazt, ami otthon hiányzik ahhoz, hogy harmóniában éljünk önmagunkkal, lehetőségeinkkel, embertársainkkal.

Mindazt, aminek segítségével egyszer csak átváltozhatunk majd szegény gazdagokból gazdag szegényekké.

Záhonyi András

– CIOFF közgyűlés Kínában –

A CIOFF (Nemzetközi Folklórfesztivált Szervezők Világszövetsége, UNESCO „B” státusú szervezet) ebben az évben is megtartotta éves közgyűlését, amelyen a tagországok nemzeti képviselői, illetve a nemzeti szervezetek küldöttei vehetnek részt.

A konferenciát – amelynek minden évben más ország ad otthont, – ebben az évben Kínában, Yunnan tartomány székhelyén, Kumingban tartották, október 12-21. között. Magyarországot a konferencián Héra Éva, a CIOFF nemzeti képviselője (a Magyar Művelődési Intézet Népművészeti Főosztályának vezetője), Szigetvári József, a Fesztiválszövetség küldöttje (a százhalombattai Summerfest

Nemzetközi Néptáncfesztivál igazgatója), valamint Botos József (a székesfehérvári Királyi Napok Nemzetközi Néptáncfesztivál igazgatója) képviselte. A konferenciával egyidejűleg zajlottak a 6. Ázsia Nemzetközi Folklórfesztivál eseményei is, amelyen – a szinte kizárólag ázsiai és óceániai országok mellett – a budapesti Válaszút Táncegyüttes képviselte hazánkat. (Itt szeretném

megemlíteni, hogy természetesen többen megkérdezték tőlünk, mit keres Magyarország egy Ázsia fesztiválon. A folkMAGazin olvasói talán emlékeznek, hogy tavaly a százhalombattai Forrás Néptáncegyüttes tajvani úti beszámolójában már írtam arról a sajátos kínai szemléletről, miszerint a magyarok eredete egy «Shungjuan» nevű ősi kínai törzshöz is köthető. Magyarország kínai neve «Shungjali», hevenyészett fordításban „shungjuanitól származó”. Ebből a meghívásból egyértelműen látszik, hogy ez a teória nem csak Tajvanon, hanem szerte Kínában is megállja a helyét.)

A konferencia, mondhatni, a maga megszokott rendjében történt. Reggeltől estig tartottak a különböző ülések, megbeszélések, nagygyűlés illetve szektorülések formájában. A CIOFF szervezetét érintő kérdéseket mindig a nagygyűlés tárgyalja, amelyen a konferencia valamennyi meghívottja részt vesz. A szektorüléseken pedig az egy szektorba tartozó országok az adott régiót érintő feladatokról tanácskoznak. (A szektorokba földrajzi fekvés alapján sorolják egy csoportba a különböző országokat, így van tehát észak-amerikai, latin-amerikai és Karib-szigeteki, dél-európai, észak-európai, közép-európai, ázsiai és óceániai szektor. Magyarország természetesen a közép-európai szektor tagja.)

A szervezeti kérdésekkel kapcsolatos ülészakokat úgynevezett tudományos tanácskozások egészítik ki. Ezeket egy-egy meghatározott témában előadásokat tartanak a felkért előadók, bevezetőül a későbbi szakmai beszélgetésekhez. A kínai konferencián több alkalommal is érintettek voltunk. A CIOFF Jogi Bizottsága átadta azt a dokumentumot, amely a százhalombattai Summerfest Nemzetközi Néptáncfesztivált hivatalosan CIOFF

fesztivállá nyilvánítja. (Bármely fesztivál kérheti a bejegyzését, ha a javasolt előírásoknak megfelel, és kérvényét eljuttatja a Jogi Bizottsághoz. A kérvény mellé csatolni kell a fesztivál leírását, dokumentumait, amelyek megvizsgálása után döntenek a felvételről.)

A Tudományos Tanácskozáson pedig – amelynek témája A nők szerepe a kultúra megtartásában és továbbadásában volt – Héra Éva tartott nagyszerű előadást. A felszólalás nagy visszhangot váltott ki, mivel a megjelölt téma bemutatásán túl a hallgatók tájékozódhattak a néphagyomány magyarországi értelmezéséről, a népművészeti mozgalmak helyzetéről,

a hagyományoknak a szakmai és a közoktatásban való szerepéről, a mai élő népművészetről. Több ország küldötte méltatta az előadást, és fejezte ki elismerését a Magyarországról hallottakról. A konferencián adtuk át a jövő évi magyar fesztiválok meghívásait.

Sajnálatos módon a tanácskozáson egy árva szó sem esett a fesztiválokról. Pedig az utóbbi időben egyre gyakrabban hallhatunk együtteseinktől méltatlan körülményű,

túlhajsolt, szervezetlen rendezvényekről, amelyekről a CIOFF konferenciákon mégiscsak beszélni kellene.

Abban a szerencsében részesültünk, hogy a konferenciával párhuzamosan zajló Ázsia Fesztivál egy-egy műsorát megtekinthettük. Láttuk a gigantikus méretű nyitóceremóniát, valamint egy vidéki előadást is, közel 30 ezer nézővel, a zuhogó eső ellenére. Hét külföldi és mintegy tíz kínai együttes műsorát élvezhettük. A kínaiak túlnyomó része stilizált műsort adott elő, elektromos népi-disco zenével, érdekes (leginkább jazz-balettes) mozgásvilággal. Jellemző volt a túlzott eszközhasználat, a Benetton-t túlszárnyaló színgorgia. Nekünk a képen látható Wa nemzetségbeli együttes tetszett a legjobban, egyszerűségével és archaikusságával. Kiemelkedő élményt nyújtott még egy tajvani dob-tánc együttes, amely az ősi császári paloták hangulatát idézte.

A fesztivál helyi körülményeit figyelembe véve, a legegzenetikusabb csoportnak vitathatatlanul a Válaszút bizonyult. Egyáltalán nem irigyeltem őket, hiszen a többiek – kiváltképp a kínai együttesek – legalább 40-45 táncossal léptek színpadra. Mindezek ellenére a Válaszút jó színvonalon, nagy sikerrel és hiteles műsorral képviselte Magyarországot.

A harmadik konferencián való részvétel után is úgy gondolom, hogy rendkívül fontos a világtalálkozókon való állandó jelenlét. Csak így érhető el, hogy nemzeti értékeink – amelyekről többek között Héra Éva beszélt előadásában, – a világ szakmai közvéleménye elé kerüljenek. Azért, hogy fesztiváljainkra könnyebb legyen együtteseket hívni, s hogy a magyar együttesek minél nagyobb számban utazhassanak valóban jó nemzetközi fesztiválokra.

Szigetvári József

Az utolsó beszélgetés Bársony Mihálllyal

Az alábbi beszélgetés Tiszaalpáron készült Bársony Mihálllyal (a továbbiakban B. M.) és feleségével Rózsi nénivel (R. n.), 1988 november végén. A beszélgetőtárs Havasréti Pál (H. P.), jelen volt még Nagy András és jómagam is.

(Tekerő hangolás, próbálgatja Sz. B. tekerőjét, közben egyfolytában sípol a nagyothalló készülék, azt próbálja beállítani)

H. P. – Na, az is muzsikál ... (t.i. a fülhallgató)

B. M. – Most még azt kapcsoljuk ám ki! (magnót) ... Majd előbb eljátszom csak így, magnó nélkül, mert már rég nem tekerőztem ... (Muzsikál két dallamot. Próbálgatja.)

R. n. – Olyan, mintha csúszna a kerék.

B. M. – Igen ... olyan ... szalad. Nem jól fogja a gyanta.

H. P. – Ez a dal volt a kedvence?

– Nem éppen a kedvencem.

– De ilyesmi?

– Ez nem jó lesz?

– De.

– Jó lesz.

– Persze, hogy jó.

– Másik meg mi legyen ... (mármint mit muzsikáljon még). Nem fog az most menni, össze fog kavarodni.

(Újabb dallamot próbál)

B. M. – Nehéz ... elakad, ugye?

H. P. – Nem ... néha egyszer besípol, de nem, nem akad el.

R. n. – Nehogy nagyon kifáradj ám!

B. M. – Mintha hangok esnének ki belőle.

H. P. – Olyan hangzás?

– Vagy csak a hallókészülék.

– Igen, az lehet inkább ... Ez jó volt.

(Újabb dallam, a „Kék ibolya” csárdás.)

H. P. – Igen, ez az ... Köszönjük szépen.

B. M. – A kék ibolya ...

R. n. – Annak a második szövege az, hogy Édesanyám adjon Isten jóestét ...

H. P. – Igen, maguk úgy ismerik, Édesanyám ...

B. M. – Huszon ... nyóc ...

R. n. – De nem azért vettem el, hogy szeressem, / Édesanyám könnyebbségét keressem.

H. P. – Nincs ennek folytatása?

R. n. – Nem tudom, hogy vót e harmadik.

B. M. – Minek?

R. n. – Ennek, hogy Édesanyám adjon Isten jóestét.

B. M. – Huszonnyóc darab van belőle!

H. P. – És hol van?

– Benne van a könyvbe.

R. n. – De ez a szövegét mongya jám!

B. M. – Ja? Kellene a szöveg? A Kodály- Vargyas könyvben benne van ... Ilyen vastag!

H. P. – Jó.

B. M. – Mind a huszonnyóc benne van ... Egy típussal én is valელtem. Sárosi rábukkant. Pedig csak egy hang van áttéve valamelyiktől ... Azt beleírta: Bársony Mihály.

H. P. – Nagyon sok változata van.

B. M. – Igen, hát ilyen nyilván nincs is másutt ... hát így a csárdáshón kifogástalan vót, szórakoztató dálnak is nagyon megfelelt, mert hát ugye förtelmes hosszú vót. Aztán meg ... tánc alá megint, hát aztán nem csináltuk végig mind a huszonnyócat, nem is tudtuk, hogy annyi van, csak valamennyit ... Még akkor nem tudtuk mink az ilyen problémákat. Gyűttek ezek a kutatók, aztán bámultunk, hogy mit akar ez evvel, mire jó ez. Hát azt ők tudták!

H. P. – Mihály bácsi eredetileg klarinétos volt, vagy tekerős?

R. n. – Mind a kettő.

B. M. – Egyszerre.

H. P. – De melyik volt előbb?

– Tekerő ... már a citera volt legelsőbb ... Aztán a tekerősöket berángatták katonának, akkor én is hozzáfogtam tekerőn ... aztán a klarnétosokat rángatták be ... nincs klarnétos.

– S akkor úgy lett maga klarinétos?

– Úgy lettem én.

R. n. – Olyan vót ez, mint a szalonnaszír! Mikor minek a szezonja vót, mindent meg tudott csinálni!

B. M. – Rőgtön nekimentem ...

R. n. – Rőgtön megtetszett. Meglátta messziről, ez má megcsinálta. A zenéhőn jó zenehallása vót, de még füttyüni se tud, nemhogy danóni, e még füttyüni se!

B. M. – Már iskolás gyerekkoromba faragtam ...

R. n. – 2 éves korára már csinált olyan cséplőgépet, amivel lefaragták a búza kalásszát, és leforgatták. Azt morgott is, mer' hát vót nekije kis traktor is hozzá csinálva, szíjat is csinált hozzá, azt hajtotta, meg kicsépőte.

B. M. – Vót kis szelelője is, azt porót ... Sok mindent csináltam ... Teheneket őriztem, ott vót egy tanyasor, a földünkkel mezsgyések vótak a tanyák, azt mán délután igen csak három óra, fél három, mikor kihajtottam, de már ott ültek a part szélén, mint a fecskék, a gyerekek ... vártak, hogy majd jönnek a játékok, faragom őket ... Leütem egy helyen, nekem sehova se köllött menni, a gyerekek forgatták a teheneket, ha arrébb akart menni, nagyon élvezték ...

R. n. – Meg egész kicsi vót, akko' meg aszongya drótbú hajtogatott ablakokat, ajtókat ... a kuckóba, a kemence mellett ...

B. M. – Persze ... még akko' a kuckóba vótam ... vót kis csípő, meg drót, oszt abbú csavargattam össze. ... Soha nem unatkoztam egy percig se ...

R. n. – Hajtotta a teheneket, azt kanális vót a földjükon körösztüil.

B. M. – Nem olyan nagy csatorna vót az, ilyen fölösleges vizet vitt vóna le, de nem bírta az Istenadta levinni, mer' hát alacson vót a híd, majdnem egy szintbe vót a talajjal. Hát ez osztán átfagyott, aztá' meg köllött egy hónap mire kiáradt, ... addig oszt a víz kanyargott kifelé, mindenfelé, csak éppen a híd alatt nem, mer nem tudott menni. Hát akkor még nem olyan mély, térdig érő vót szűken ... s faragtam. Édesapám meg éppen kint vót az udvaron, valamit csinált ottan, főnéztem én sűrűn, hogy itt van-e már a kanális, de még nem, még nem, oszt úgy lassan lépkedtem, egyszer csak: zutty! ...

R. n. – Belebukott! ... Másikszó' meg tökbű' faragott valamit, ilyen tökmécset vagy mit akart csinálni, akko' meg a tehén lükte fő', körösztüil gurút a tehénen.

B. M. – A tököt véstem ... kis tököt. Szelid vót különben a tehén, én etettem télen is ... pányázgattam, itattam is, hát nem vót az vad ... Véstem a kistököt, láttam, egyszer sandán odanézett a tehén, hát én csak véstem tovább. Egyszer csak ... neki! ... olyan fainul átgurultam a hátán, a faránál meg leestem ...

R. n. – Föl is öklelte, oszt a tököt is megette a tehén!

B. M. – Vótak ilyen melléfogások ... de oszt mit se csorbított a többi munkán, semmit se! Másko' vigyáztam ... Hát így vagyunk.

Szerényi Béla

Lovonjárók

Szűcs Sándor - Pusztai szabadok című könyvéből

Mondhatjuk, hogy ezelőtt a pákász, kondás meg a szamarat hátaló juhász kivételével lovon járt minden határbeli ember, ha már kétágú volt. A csikós, a gulyás élete jórészt lóháton töltötte, tanyai ember, fattyú sehova se indult el gyalog. De hiába! – lovonjárónak mégis csak a betyárt nevezték. Ha valamelyik csikósról, gulyásról azt mondták, hogy lóra ült, mindenki tudta, miről van szó.

Amikor még Rózsa Sándor a lovát ugratta! Mikor Fábíán Pista felpattant nyergébe! Mikor Patkó Sándor lován hét patkó volt!

Barna Sanyi híres csikós
Felült a lovára!
Kutya pandúr nem kísérsz be
Vármegeházára!

Öreg krónikások regélik, milyen világ volt! Halasi tanyákon élő vénséges hírmondók beszélnek! Hogy valaki csak úgy magánosan, lóval-szekérrel merészkedjék ki a határba?! Jó is lett volna! Összebeszéltek a szomszédos tanyabeliek, s nyolc-tíz szekér indult együtt. Vasvillával, fokossal, puskával fegyverkeztek fel. Mert ha csak úgy, a pusztá virtust vitték, akkor már az első homokbuckánál elébük álltak, és kibújtatták a lovat a hámból. Fújdogált a szél, futott, szállott a homok. Ahol ma völgy, holnap halom, s megbújt mögötte a betyár. Kiskunhalas, Szeged, Kecskemét. Ezek tájéka volt a lovonjáró pusztai legények kifogó helye. Mikor felbukkantak a látóhatáron, már ott is voltak. Előtoppantak, eltűntek. Mint a madár árnyéka a homokon!

Halasi, kecskeméti nagyvásárok idején a Sóstó körül, a Járószik nádasánál meg a bugaci Zöldhalomnál passzus nélkül szedték a jó-szágféle szépít-javát. Csakhogy nem fizettek ám érte! Aki alkudozott, azt elaltatták. Nem kellett ahhoz se pap, se harangozó! Hej, sok gazdag kupec is elvesztette ittenkörüli a kövér bukszját! Volt, aki négylovas szekérrel indult el, s örült, ha gyalog megérkezett. Ihatott bújában!

A félegyházi vásárban összeveszett egyszer vagy hat legény. Szó se igen esett köztük, csak kifordultak a tabernából és pogányul csépteltek egymást. Csattogott a táblás rézfokos, zúgott az ólmosbot. Csodájukra csődült a vásár, sátorban, jószágnál alig lézengett valaki. Emberrnyi ember, fehércseléd, gyerek mindahány a hat fattyút nézte. De senki se mert a dolgukba avatkozni. Úgy látszott pedig, biztosan agyonverik egymást. Föld issza be a vérüket. Már ríttak is az asszonyok. Ezek meg egy idő múlva, mint ahogy kezdték, olyan hirtelen abbahagyták. Jól összeremtették egymást, s azután elvegyültek a sokadalomban. Nem esett annak egyiknek se baja! Jóformán még a kalapjuk se esett le, pedig a félfülük tartotta. Csak a bot meg a fokos volt csúnyán összeverve. Ennek láttára ocsúdott fel a szájtáti vásár! De már késő volt! Mert a cimborák addig kötélre fűzték a sok lovat, amelyik valamirevaló volt, ponyvára hányták a temérdek nyalka csizmát, cifraszűrt, menyecske-re való kásmír keszkenőt, s még a lábuk nyomát is elfújta a szél a vásári porban. Fortélyosak voltak azok a régi betyárok! Úgy intézték a dolgukat, ahogy könnyebben szerét ejthették.

Valahányszor a Tiszáninnen vásár volt, a túlsó parton mindig várták őket az orgazdák. Vásárhelynél a Hámszárító csárdában szoktak volt csereberélni. Csongrád alatt is keresztüljárásokoltak. Azért volt itt annyi csárda: Vekeri, Fábíán, Kórógy, Újváros, hogy legyen hol meginni az áldomást. Szolnoknál is, hej, sok lovat átvittek! Ott érték mindjárt a Szanda csárdát. A Tisza vezensenyi kanyarulatánál pedig a Hajlati csárda várta őket, ott, ahol az út elvezet Ternőtörökszentmiklós felé, - ahogyan a régiek mondták. Hej, híres csárda volt ez! Ha jól tudom, talán az 50-es években Pápai Mihály mérte benne a bort. Ennek a feleségét és családját irtották ki a betyárok egy áldozócstörtökre virradó éjszakán. E gyászos esetről maradt fenn egy ballada, siránkozó ének, amit ezelőtt a koldusok országszerte énekeltek a nagyvásárokon:

Jaj, de széles, jaj, de hosszú az az út,
Amelyiken kilenc betyár elindult;
Amelyiken kilenc betyár elindult,
Pápainé udvarába befordult.

Pápainé, adjon Isten jó estét!
Adjon Isten maguknak is szerencsét.
Pápainé, ne kívánjon szerencsét,
Még az éjjel kés járja át a szívét.
Pápainé leszalad a pincébe,

Hozza a bort az aranyos iccébe.
Pápainé, nem kell nekünk a bora,
Az életét tegye csak a markunkba.

Pápainé kiszaladt a kiskertbe,
Feltéktintett a csillagos nagyégre:
Én Teremtóm vigyél fel a kék égbe,
Ne jussak a kilenc betyár kezére.

Nesze Kati, tartsd meg ezt a szál gyertyát,
Míg elvágom az idesanyád nyakát!
De Katinak gyászba borult a szíve,
Mert már akkor bokáig járt a vérbe.

Feljött a hold, tizet ütött az óra,
Megérkezett Pápainé kocsisa,
Most fordult be hat lóval az udvarra,
Kaput, ajtót tárva-nyitva találja.

Jaj, Istenem, nem jól van itt a dolog,
Kaput, ajtót tárva-nyitva talállok!

Amint belép a legbelső szobába,
Ott találja Pápainét meghalva.
Halva fekszik harmad-negyed magával,
Az ő kedves négy eladó lányával.

Piros vérük folyt a pádimentumra,
Rózsás arcuk fehérre volt változva.
Széles úton, hosszú úton a betyár,
Mind a kilenc, ki tudná, már merre jár!

Jaj de szépen szól a harang Egerbe,
Pápainét viszik a temetőbe,
Lassan viszik, harmad-negyed magával,
Az ő kedves négy eladó lányával...

Egyszer, a mezőtúri földön, azt mondta nekem egy lesántult vén betyár, aki tanyásként morzsolgatta végső esztendeit, hogy ennek a kádenciának fele se igaz. A vérengzést Pápai keresztkomája, bizonyos Kasza Kovács vitte véghez a kocsisával együtt. Voltak ugyan jelen betyárok is, mint Firsiz, Veresdugó meg a balmazújvárosi Pendely Pista, de ezeket a gyilkos hazugsággal ugrasztotta be, azt állítván, hogy Pápaiék kiadtak rajtuk. Hazugsága azonban kiderült, s Pendely Pistáék vérben hagyták a Varas csárdánál.

Díszes egy hely volt ez a Varas csárda is! Rózsa Sándor innen üzenté be a túri bírónak, hogy elhozza az ólból a piszra lovát, ha két zsandárral ül rajta, akkor is. El is hozta! Pedig percekutorok silbakoltak az ajtóban, három hajdú vetette a farát a kapuküszöbön. Meg tele volt az udvar fogdmegeg.

Úgy estenden bemegy az udvarba valami bojtár fattyú „Jó estét adjon Isten, – azt mondja - a sorkosztért jöttem volna.” Míg aztán bíróné nemzetes asszony a fehércselédekkel a nagy kényeret kitette az ámbitusra, feltördelte a lebbencstészát, szűtyőbe tette a kását, addig a kölyök a kocsisokkal diskurált. Simogatták a lovak nyakát, veregették gömbölyű farukat, gusztálva, melyiknek mi a természete, így-úgy. Egyszer szemeszöktéből a piszrához ugrik, mint ahogyan a vércse lecsap a csirkére, megrántja a kötőféket, de már a hátán is van, ki az ajtón, illan a kapun! Még álmodni is ki álmodta volna! Durrogtattak utána a pandúrok égre-földre, de hiába. Melyik golyó érte volna utol! Vakarhatta bíró uram a füle tövét, nem használt. „Erre-arra, halljátok! Nem bojtár volt ez, te, hanem Rózsa Sándor saját maga!” Eltalálta, de idő után!

Rózsa Sándor lovat lopott,
Mind a haton réz patkó volt.
Kilenc pandúr keresteti,
Bihart, Békést tűvé teszi.

Sose keress kilenc pandúr,
Se Simay csendbiztos úr!
Átúsza már az a Tiszát,
Bottal üthetitek nyomát!

Arrófelől meg a tiszántúli nádasokba szökött a betyár, ha már szűk volt számára a kiskunsági homokpuszták végtelen térsége. Egy jó szállítmánnyal átúsztott a Tiszán, hogy ne jöjjön üres marokkal.

Kecskeméten, Nagykőrösön
Ménest vettem,
Jókedvemben a Tiszának
Nekivertem.

Túlsó parton állt a vásár,
Várt a kupec:
Betyár fattyú, itt a bankó,
Tovább mehetsz!
(Havasréti Pál válogatása)

Argentína közelebb van, mint amilyen messze

Emlékképek és elmélkedés a százhalombattai Forrás Néptáncgyűttes argentinai és uruguayi turnéjáról, hogy merre jártunk és hogy megérte... (1998. október 22 - november 16.)

Ha azt mondom valakinek Argentína, a legtöbb ember rögtön arra gondol, hogy Dél-Amerika, meg Evita, és foci, meg pampa, Tüzföld és bálnák, no meg az aranyos pingvinek, valahol az ország nyugati partvidékén. Az Andok és az indiánok, no, meg, hogy de jó lenne egyszer oda eljutni, és még azt is mondja, hogy de jó nektek, mert ti láttátok.

Én persze ilyenkor jókat mosolygok, az 1992-ben levágott bajuszom alatt, buta arcot vágok, és megpróbálom elmesélni, hogy mi tényleg voltunk ott, csak éppen nem láttunk semmit. Mert a pingvinek, a bálnák és a fókák délen vannak, de ott nem voltunk, az indiánok meg az Andok északon, de mi ott sem voltunk. A pampa az középen van, ahol semmi, de semmi nincs a marhacsordákon kívül, és mi hát istenem, pont ott voltunk. Meg, ugye az a 35 előadás, meg a továbbutazás, ami a turné végére csak Argentínán belül közel 4500 km volt, meg az elveszett bőröndök, az 50 órás hazautazás busszal és repülővel, meg az a számos betegség fertőzés láz és mifene, izomgörcs és több tonnányi bőröndpakolás le és fel, a naponkénti újabb és újabb szálláshelyek laktanyában, néha kétemeletes, néha háromemeletes ágyon, városszéli kempingben és tömegszálláson, családoknál és még ki tudja hol...

A legjobb az egészben az, hogy ilyenkor azt szokták hinni, hogy én csak panaszkodom, és sopánkodok, mert hát mégiscsak ott voltunk, (hátha még azt is tudnák hogy a táncosok fizettek is azért, hogy ott lehessenek), sőt azt is szokták mondani, hogy ha ez így volt, és ennyire fárasztó, kimerítő, akkor mégis mi az, amiért megérte, hogy elmentünk? Ilyenkor persze mindenki arra vár, hogy talán csak kibököm azt a dolgot, amiért „megérte”, a titkot, a „biznisz” tárgyát.

Pedig a köznapi értelemben vett „amiért megérte” nincs a turné mögött. Valóban szinte semmit nem láttunk, valóban a 35. előadás végén az utolsó montevidoei fellépés közben azt láttam, hogy egy-két táncosom szabályos küzdelmet folytat a műsorért fizikai rosszulléte ellen. Az egyik táncos lány, aki már nagyon rosszul érezte magát, mégis vállalta a fellépést, mert az uruguayi magyarok számítottak a jó műsorra, és mert „egy mindenkiért, mindenki egyért”. A legtöbb ember számára az elképzelhetetlen, hogy azért az érzésért érte meg, amit minden városban, minden

fellépésnél átéltünk amikor az argentinok sikongatva, állva tapsoltak, ünnepelték a Forrást és ezzel együtt a magyar kultúrát. Azért érte meg, mert a Forrás volt az első magyar néptáncgyűttes Argentínában, és őszintén remélem, hogy ez az első találkozás az argentinok számára olyan emlékeket jelent, mint az első szerelem, amelyet az ember élete végéig nem felejt el. Ezt éreztük is, hiszen szinte minden településen fát kellett ültetnünk, hogy ott jártunknak örök emléke maradjon. Fákat ültettünk, valóságosan és reméljük képletesen az argentin szívekben is, interjúkat és autogramokat adtunk, ismeretségeket kötöttünk, barátkoztunk venezuelai, paraguayi, panamai táncosokkal, tanítottunk gyerekeket és felnőtteket, meséltünk Magyarországról, a magyarokról, mindennapjainkról és jeles eseményeinkről. Valahogy úgy alakult, hogy bárhol megfordultunk, bárkivel találkoztunk, a búcsúzásnál mindig megsirattak bennünket. Ettől persze egy kicsit zavarban

A „legmagyarabb” Paraguay-i lány és a „legparaguay-ibb” magyar fiú – Fatima és Henrik –

voltunk, mert hát elég sokat járunk külföldön, de ilyen szeretettel és érdeklődéssel talán még sehol nem fogadtak bennünket. Még olyan is volt, hogy egy venezuelai táncos a fesztivál közben az egyik Santa Fe-i magyar családtól magyar-spanyol nyelvtankönyvet szerzett, mert úgy gondolta megtanulna magyarul, barátságunkért cserébe. (Az általunk csak úgy „Józsinak” elkeresztelt venezuelai táncos fiúval tegnap beszéltem telefonon a százhalombattai Nemzetközi Néptáncfesztivál, a Summerfest miatt, és majdnem eldobtam a kagylót, amikor a beszélgetés egy-egy része (hogy vagy.. mit csinálsz...hogy hívnak, stb.) magyar nyelven történt, mert Józsi ott Caracasban nem adta fel...) Hát ezért megérte...

Aztán amikor a Santa Fe-i zárócerémónia előtt Hugo Ifrán - az argentin CIOFF elnök,

hamiskás mosollyal azt mondta, hogy lesz egy meglepetése, még nem tudtam, mire gondol... Aztán amikor a nézők elkezdtek a műsor végén gyűjtogatni a gyertyákat, amelyek szárán még azok a jómagam által feltalált kartonpapír csöppenés gátló karimák is ott voltak, akkor egy kicsit meghatódtam és büszke voltam, hogy a Summerfesten, egy magyar fesztiválon olyan dolgok történnek, amelyeket a világ legnagyobb fesztiváljai is átvesznek... Ezért is megérte. Meg azért is, amikor argentinai és uruguayi magyarokkal találkoztunk, akiknek többsége már ott született, sőt szüleik is ott születtek, és mégis beszélnek magyarul és a szívük is magyarul dobog. Santa Fe-ben maroknyi magyar csoport él, idős emberek, betegek és meglehetősen szegények. De ottlétünk alatt soha el nem mulasztották megnézni az előadást.

Uruguayba a turné legvégén mentünk. Átszállításunkhoz repülőgéppel legalább 5000 USD szükségeltetett, hajóval 3800 USD. Indulásunk előtt néhány nappal – bár addigra minden egyebet megszervezték, szállást, előadást, színházat – telefonáltak, hogy nincs meg a szállításhoz szükséges pénz, csak egy része, ami legfeljebb egy autóbusszra elegendő. Azt azonban nem kívánják, nem kívánhatják, hogy buszozzunk kétszer 15 órát azért, hogy egy napot Monte-videóban legyünk, ráadásul este fellépünk (a 35. műsorral), és azt követően alvás nélkül, azonnal indulunk Buenos Airesbe, hogy elérjük a másnapi londoni járatot. Én tudtam, hogy még ott sem járt magyar együttes... , hogy a montevidoei Tündérváros Néptáncgyűttes tagságának 80 %-a uruguayi fiatal, és csak 20 %-a magyar származású..., hogy nekik mit jelenthet egy ilyen előadás. Szóval átutaztunk Montevideoba... És amit ott láttunk, amikor együttesük a mi tiszteletünkre műsort adott, és ahogy bántak velünk az uruguayi szülők és fiatal táncosok, és ahogy a zsúfolásig megtelt színház közönsége tombolva fogadta a műsort, és amikor találkoztam egy koldussal,

aki a színház előtt téblábolt és magyarul szólított meg, mert magyar volt, és egy darab piros - fehér - zöld szalagot kért az egyik bőröndről... Ez a koldus csak anyagi helyzetét tekintve volt koldus, mert amikor elkezdett mesélni életéről és törekeny magyarságáról biztos voltam abban hogy valamennyiünkénél gazdagabb. Aztán indulásunk előtt az is kiderült, hogy a Tündérváros együttes vezetője azért nem nézte meg műsorunkat, mert az előadás alatt a felesége egy kisfiúnak adott életet. Viszont úgy gondolták – és mert ezt az uruguayi anyakönyvi szabályzat lehetővé is teszi – hogy a gyermeket az igen megtisztelő Maximilian Forrás névre keresztelik. Hát ezért is megérte... Jó érzés az, amikor az ember tanítványai közt úgy érzi, hogy kézzel

fogható a tisztesség: a tisztességes munka, a tisztességes hozzáállás, a tisztességes szándék. Hogy hozzáállásukat már nem az határozza meg, hogy Argentínában táncolnak, vagy Csehországban. Amikor Csehországban is úgy táncolnak, hogy a CIOFF lengyel alelnöke „ellentmondást” nem tűrően hívja meg az együtttest a következő CIOFF fesztiváljára, mert érzi az együttes erejét.

Amikor a gyerekek maguktól jönnek rá, hogy bár tisztességesnek lenni nem mindig kifizetődő, viszont hosszú távon megéri. Az önbecsülés és egymás megbecsülése miatt. Így akkor már nem is kérdés, hogy megérte-e...

Nos, ezek azok az emlékképek, okok, amelyek miatt én azt mondom ez bizony megérte.

Az álom megvalósulásáért végzett munka, és kínlás, újrakezdés és továbblépés abban a szent pillanatban elfelejtődik, amikor az álom megvalósul. Így voltam én ezzel számtalan esetben Argentínában és Uruguayban, amikor azt láttam, hogy táncosaim soha sehol egyetlen lépést, egyetlen mozdulatot sem spóroltak ki a műsorból, hanem mindig újra és újra, ugyanazzal a hittel és alázattal, tisztelettel mentek színpadra, vagy cipelték a bőröndöt, hogy soha semmiért nem méltatlankodtak, nem elégedetlenkedtek, hanem elfogadták a tényt, hogy Argentínából legfeljebb annyit fognak látni, amit majd a Magyar Televízió által készítettendő filmben láthatnak. (Biztatuk is a tévéeket készítsenek jó sok tájké-

pet, városképet hogy legalább utólag lássuk, mit kellene elmesélni...) Tarsolyunkban sok mindent hoztunk haza: az argentinok szeretetét, a magyarok könnyeit, a venezuelaiak, a paraguayiak barátságát, újabb meghívásokat. Néhány pillanatot Buenos Airesből, ebből a tízmillió metropoliszból. A Casa Rosada látványát, amelyet még mindig Evita emléke leng körül. A Plaza de Mayo tragédiáját, ahol a hetvenes évek katonai juntája által nyomtalanul eltüntetett emberek édesanyjai (mintegy harmincezer) a mai napig minden csütörtökön fehér kendőben az eltűnt fényképét kezükben tartva egy hang nélkül követelik, hogy megtudhassák, hová tűnt a férj, a fiú a családból. A Buenos Aires-i magyar nagykövetség fogadásának hangulatát, amikor Bardócz Béla nagykövet úr (aki megvallotta, hogy ő is néptáncos volt) nem is sejtette, milyen eufórikus örömet jelentett számunkra a hír, hogy a három hetes „chori-pán” (sültkolbászos kenyér) és sült csirke zöldsalátával kúra után pörkölttel és nokedlival várja az együtttest. Dr. Pepó Pál környezetvédelmi miniszter úr (aki kevés ideje ellenére megjelent a tiszteletünkre rendezett fogadáson) hihetetlen türelemmel viselte, hogy az összes környezetvédelmi szakos egyetemi hallgató „táncos” lefényképezte vele magát, mondván jól jöhet ez a fénykép a közelgő vizsgaidőszakban az indexben felejtve... Vas Miklós barátságát, aki a Buenos Aires-i magyar együttes vezetője, 21 éves, hihetetlenül jó táncos, s olyan szeretettel vette körül a

Forrást, hogy abból mindenkinek jutott. Aki eljövételünkön könnyei záporával ajándékozott meg bennünket.

Azt az egy órát, amit novemberben a montevideói tengerparton fürdőzéssel töltöttünk, miközben itthon meg havazott.

Mindent egybe vetve: hazahoztuk a mi Argentínánkat, és Uruguayunkat. Mert bár az igaz, hogy az útikönyvekben leírtakból nem sokat láttunk, de láttuk Argentínának és Uruguaynak azt a részét, amit csak mi láthattunk, és érezhettük azt, amit csak kevesen érezhettek. Így vagy úgy gazdagabbak lettünk: élményben, emberségben, tapasztalatban és barátságban. Megtanultuk értelmezni Weörös Sándor üzenetét: A világmindenségi törvényeivel könyörtelen, és az embernek nehezen értelmezhető. Egyben azonban biztos lehetsz: bár alattad a föld, és feletted az ég, de benned a létra. Ezúton is köszönöm mindenki segítségét aki a turné megvalósítását lehetővé tette, így köszönjük a fő támogató: Százhalombatta Város Önkormányzata, illetve a MOL Rt, a Budavidék Rt. Mellis Mézőzem, és a PUHI Tárnok Út és Hídépítő Kft támogatását. Köszönöm a Magyar Televízió Zenei Szerkesztőségének, Horváth Tünde szerkesztőriporter és Sasvári Lajos operatőr, valamint a Nők Lapja főszerkesztő helyettesének Schäffer Erzsébet jelenlétét, és értékes munkáját, amely segítségével élményeinket megoszthatjuk az ország közvéleményével.

Szigetvári József

Agócs Gergely:

Hagyományos hangszeres zenepedagógia

Agócs Gergely: Hagományos hangszeres zenepedagógia

(Elhangzott a Hagomány az oktatásban c. konferencián 1996. október 4-én)

1. A népzene kutatás területének bővülése

Lajtha László „Szépkényerű-szentmártoni gyűjtés”-ének közzétételével a népzene „életének”, „életmódjának” sajátos értelemben vett vizsgálatára tett kísérletet. Lajtha gyakran hangsúlyozta a zenei hagyományok összetettségét és az adott szociokulturális környezettől való elszakíthatatlanságát: „A zene nem önmagában és önmagáért élő valami, hanem összefüggő, egy egészet alkotó, különböző etnológiai elemek egyike”- olvashatjuk egy későbbi írásában. Ezt a gondolatot a kutatók talán a legeredményesebben a vokális zenei hagyomány előadásmód-vizsgálata terén tudták hasznosítani. A hagyományos hangszeres zenei kultúra terén az első ilyen irányú tanulmányok után csak elég megkésve, a nyolcvanas évek elejétől kezdtek újból

megjeleni a hagyományos hangszerjáték technikai és stílusbeli kérdéseivel is foglalkozó írások. A folklór zenei élet további aspektusairól viszont máig is csak keveset tud a magyar etnomuzikológia. A vokális zenei hagyománnyal foglalkozó monográfiákban találunk ugyan a zene el-sajátításához és használatához kapcsolódó adatokat is, a hagyományos hangszeres zenei kultúra hasonló vonatkozásairól viszont még ennél is kevesebb leírás áll rendelkezésünkre. Itt főleg Manga János, Sárosi Bálint és Halmos Béla írásait szükséges kiemelni, akik vizsgálat alá vették a hangszeren való muzsikálásnak, mint néprajzi jelenségnek a közösségi kultúrában megjelenő további aspektusait is. E kutatói munka eredményességének előfeltétele volt az a szemléletváltás, melynek lényege, hogy a vizsgálat a zenei anyagot nem a dallam (tehát nem az etnológiai értelemben vett „végeredmény”), hanem annak előadója (tehát az etnológiai akciót gerjesztő tényező) felől közelíti meg. Ez a módszertani újítás lehetővé

teszi, hogy megállapítsuk, miként alakult ki az előadásmód konkrét formája, milyen hagyományozódási folyamatok és mechanizmusok alakítják a népzene előadói stílusát, ennek táji jellegzetességeit, illetve hogy a tradicionális aktív zenehasználat állapotában (szemben a modern passzív zenefogyasztással) milyen szokások, hiedelmek, szabályok, előírások, magatartásformák, stb. egészítik ki teljessé a hagyományos zenei kultúra organikus rendszerét. Az ilyen vizsgálat tehát alkalmas a zene - hagyományos közösségek társadalmi életében betöltött - valós funkcióinak feltáráására is.

2. A zenészképzés hagyományai, az „organikus módszertan”

A hangszerkezelés elsajátítása a muzikalitás emocionális és hallási tényezőin túl még egy mozgáskoordinációs, mondhatni ügyességi többletkészséget is igényel. A zenész-pozíció emellett a hagyományos zenei kultúrában egy specifikus társadalmi szerepvállalást is jelent, s

ebből kifolyólag e pozíció elfoglalásához egyfajta mentalitásbéli rátermettség is szükséges. Egy többtagú hangszeregyüttesben a belső szereposztásnál is többször megfigyelhető, hogy az egyes hangszerek mellé a mulattatásban vállalt aktivitás szerint különböző lelkialkatú egyéniségek kerülnek.

Ezek az összetevők alapfeltételei annak, hogy a gyermekből zenész válhassék. A tradicionális zenészképzésben is a vázolt képességek határozzák meg azt, hogy érdemes-e a gyermek tanításával, vagy éppen taníttatásával foglalkozni, illetve hogy később, a muzsikálás gyakorlatában mire milyen szerep hárul.

A magyar népzenei szakirodalomban viszonylag kevés írás foglalkozik a hagyományos hangszeres zenepedagógia kérdésével, s ennek táji változatairól szinte alig tudunk valamit. Jelen előadásomban - az eddig közölt fontosabb tanulmányok érintésével - a saját gyűjtéseim során szerzett tapasztalatokról szeretnék beszélni. Szlovákia magyarlakta területeinek teljes szélességében végzett vizsgálataim révén alkalmam nyílt megismerkedni sok olyan cigányzenésszel, akik a zenei tudásukat még a hagyományos közösségi élet keretein belül szerezték meg. Mint ahogyan azt az előttem szóló Juhász Zoltán is említette - ti, hogy a pásztorok kb. hétéves korukig otthon „hallgatóznak” - a hagyományos zenei nevelés már kisgyermekkorban elkezdődik. Így van ez a felvidéki cigányzenészek közösségeiben is. A gyerekek itt is először csak hallgatóznak, és az első „teljes értékű” zenei teljesítmény náluk is az ének. Általában az ötödik-hatodik évet betöltve kerül a gyermek kezébe hangszer. Természetesen, rendszerint már a család

felölt tagjai között is vannak zenészek, tehát a gyermek nemcsak hogy énekel, de már egész zsenge korától rengeteg hangszeres zenét is hallhat. A muzsikálás első lépéseiről szóló visszaemlékezések gyakran arról tudósítanak, hogy a zenész az első dallamokat „saját magától”, vagy valamelyik közeli rokonától tanulta meg. Az „első nótát” rendszerint elő is tudják adni, mégpedig általában azzal az egyszerű dallamvezetéssel és hangszerkezeléssel, ahogyan az a maga idejében a valóságban is hangozhatott. Itt érdemes megjegyezni azt, hogy a cigányság körében nem azért van annyi jó zenész, mert bizonyos genetikai adottságok ezt úgy mond „fajilag” lehetővé teszik. Sokkal inkább arról van szó, hogy köreikben évszázados hagyományai voltak a zenész életmódnak, így a tehetséges gyermekek itt eleve sokkal nagyobb arányban lettek muzsikusként nevelve,

mint a nemcigány közösségekben, ahol a (hivatásszerű) zenélés sokszor lenézett és „tisztátalan” tevékenységnek számított.

A gyermek tehát énekel és tisztában van a hangszerjáték alapjaival. Ez utóbbihoz hozzátartozik, hogy általában minden olyan dallamot, amelyet előzőleg megtanult énekelni, igyekszik áttenni a hangszerre is. Természetesen, az így szerzett zenei alpműveltség mértékét és minőségét nem lehet széles körben egységesnek nevezni. E két egymást követő lépcsőfok azonban a vizsgált terület teljes szélességében elengedhetetlen előfeltétele a tulajdonképpeni oktatásnak.

A továbbiakban a hagyományozódás folyamatát kifejező, oly sokszor parafrazált „apáról-fiúra” modell itt másodrendűvé válik; a „mesterség” el-sajátítása már specialisták segítségével történik. Ez azt jelenti, hogy a gyermeket

elviszik egy, a környéken elismert, kiemelkedő képességű, rendszerint idősebb muzsikushoz, aki oktatással is foglalkozik. A cigányzenészek körében tehát kialakult egy teljesen autentikus zeneoktatási intézményrendszer. Ennek talán az egyik legfontosabb jellemzője az, hogy benne az oktatási folyamat mellőz mindennemű írásbeliséget, minden a szójhagyomány törvényei szerint történik. Az oktató és a gyermek között teljesen szabályos mester-inas viszony alakul ki: a tanítvány ott lakik a mester házában (sokszor 30-40 kilométerre a szülői háztól), segítkezik a ház körüli munkákban és a mester e szolgálataiért természetesen kiegyezett fizetséget kap. A tanmenet felvételi vizsgával kezdődik, melynek keretében a mester meghallgatja a gyereket, hogy alkalmas-e a továbbfejlesztésre. Ha elvállalja, az oktatás óraadással folytatódik. A mester csak korlátozott mennyiségű dallamot tanít meg a tanítványnak, ezeket viszont a legapróbb részletekig kidolgozva, esetenként több hangnemben, többféle ujjrenddel, valamint (a hegedűnél) a fekvésváltások lehetőségeit is megmutatva adja át a tanítványnak. Itt a legfontosabb, amit észre kell vennünk, az az, hogy a mester (általában 30-40 dallamon bemutatva) csak egy mintát, egy előírást ad a tanítvány kezébe, mely tartalmazza a helyi hagyomány által rögzített játéktechnikát az összes táji jellegzetességgel együtt. Az összes többi zenei anyag végső formába öntése a fiatal muzsikis tehetségére van bízva, ami továbbra is segít megtartani a népzene improvizatív jellegét - és utánozhatatlan varázsát.

Ebből pedig legalább két oknál fogva érdemes nekünk is tanulni. Egyfelől azért, mert - - véleményem szerint

- ha azt akarjuk, hogy az általunk átvett értékek az új környezetben ne váljanak üres pózzá, a hagyományból nemcsak magát az „anyagot”, hanem (amennyire ez lehetséges) a hagyományozódás folyamatát is át kell örökítenünk; másfelől pedig egész egyszerűen azért, mert a hagyomány ebben az esetben kialakította a zenetanulás organikus folyamatát. Ha jobban megfigyeljük, a gyermek ebben a folyamatban hasonlóan tanul meg zenélni, mint ahogyan korábban a beszédkészséget is elsajátította. Először élményszerűen megismerkedik a hangszerrel (az első lépések rögtön értelmezhető, sőt, a gyermek számára élvezhető eredményt: kész dallamot hoznak), nem beszélve arról, hogy már eleve egy ismert zenei anyagot kell a hangszerre alkalmaznia. Csak ezután kerül sor a szakmai követelményeknek megfelelő

fogások (nem csak konkrét zenei, hanem magatartásbéli természetű előírások is idetartoznak) elsajátítására.

Hiszen a zeneiskolákban sokszor épp az imént vázolt tanmenettel ellentétes sorrendben zajlik a hangszeroktatás. Először egy bonyolult jelrendszerrel (ti. a hangjegyírással) ismertetik meg a gyermeket, amelyből a végén egy következő áttételen, a hangszeren keresztül kell vezetnie a zeneiség megértését, hiszen magát a dallamot a növendék legtöbbször a kottából ismeri meg. Természetesen, a kottaismeret nagyon fontos része a zenei műveltségnek. Véleményem szerint azonban ezt akkor kell a gyermekekkel megismertetni, amikor már van egy zenei alpműveltségük (ti. amikor már „élmény” szinten tudnak muzsikálni), melyet a hangjegyírás által megfelelően tudnak értelmezni. Mert ugye, beszélni sem úgy kezdünk

tanulni az édesanyánktól, hogy az nekiáll megismertetni velünk a Képes ABC-t.

3. A hagyomány mint tananyag: kérdések és lehetőségek

Tisztelt barátaim! Ennek a konferenciának a címében jelen van a „hagyományoktatás” fogalma. Néphagyomány - ilyen szavak hangzanak el. Miért fontos az, hogy mi ezzel az iskolai oktatás kereteiben foglalkozunk? A lehetséges válaszok között nyilván ott találjuk az identitástudat kialakításának eszményét. Ugyanakkor a tanácskozás során elhangzott az is, hogy a városi gyerekeknek nincsenek hagyományaik. Szerintem vannak. Mégpedig abból kifolyólag, hogy egyelőre mindenki az apjának a gyereke és a nagypjának az unokája. Van itt tehát egy családi, egy szűkebb közösségi hagyomány. Ez adja az alapját a gyermek egyéni, nem, közösségi, regionális identitástudatának, mert ugye, az identitás összetett tudatforma. A néphagyomány kifejezéssel azért kell óvatosan bánni, mert a mai magyar nyelvben már a „nép”, „népiség” fogalmaknak is nagyon vitatott a jelentéstartalmuk. Ezen kívül - ismét hangsúlyozom: az aktuális olvasatok szerint - ez már a priori magában hordoz a társadalom egyik specifikus rétegére, jelesül a letelepedett földműves népeiségre, a parasztságra vonatkozó utalást. Ha figyelmesen elolvassuk Márai Sándor visszaemlékezéseit gyermekkora Kassájára, akkor tudatosítanunk kell, hogy abban a polgári miliőben ugyanolyan közösségi hagyomány alakította a társadalmi élet szabályait, mint bármelyik faluban, pedig Kassa Károly Róbert óta szabad királyi város volt.

A pedagógus feladata itt az,

hogy rádöbbsen a gyerekeket: amikor a hagyományról tanulnak, akkor az önmaguk megismerése felé vezető úton indulnak el. Ennek értelmében az elsődleges cél az lenne, hogy a gyermek a környezetében található és a hagyományhoz köthető jelenségeket helyesen értelmezze. Ha a tanító egy budapesti iskolában azzal kezdi, hogy bemutatja a moldvai magyarok farsangi szokásait, vagy a torockói viseletet, az a gyermeknek minden magyarázat ellenére ugyanolyan távoli és egzotikus, mintha a türkmének lakodalmáról, vagy egy dakota íjéről tartana nekik előadást. A budapesti iskolában tehát a családi alapról kell kiindulni; arról a pontról, ahol minden egyes gyerek be tud számolni a múltból, a saját hagyományáról. Nincs kizárva, hogy ezzel kapcsolatban előkerül a nógrádi pásztorkodás, az alföldi mezővárosok céhszervezete, a móri németek borkultúrája, vagy éppen a pesti zsidó közösség egyházzenei hagyománya.

Tudatosítanunk kell továbbá azt is, hogy a hagyományos kultúra jelenségei az eredeti környezetükben elsősorban társadalmi funkcióval bírnak. Amikor viszont átkerülnek a folklorizmus világába, (legyen szó előadóművészetről, turizmusról, vagy oktatásról) ezt általában az esztétikai vonatkozásaiknak köszönhetik, következésképpen ez a funkció válik elsődlegessé. Például egy olyan „hagyományos” helyzetben, amikor a mulatságban elénekelek egy nótát, sokkal fontosabb, hogy a többiek látnak és hallanak engem, mint az, hogy az mennyire szép. És itt elérkeztünk a folklor komplexitásának, szakszóval élve: szintetizmusának kérdéséhez. Hagyományoktatásról csak úgy van értelme beszélni, ha az nem szigorúan a néprajztudomány által felállított műfajkategóriák mentén halad. Itt a szokásnak, a játéknak, a zenének, a táncnak, a hiedelemnek és a tárgyi kultúrának együttes egészében, a maga bonyolult összefüggésrendszerében kell megmutatkoznia.

Ha a gyerekeknek eredeti néptáncfelvételeket mutatunk, akkor tudatosítanunk kell, hogy azon a képernyőn mozgó figurák létező, érző, gondolkodó emberek, és hogy az a képernyő egy kicsi ablak egy hatalmas, elveszni látszó világba. Ha okosan végezzük a dolgunkat, hiszem, hogy egyszer a kapuk is megnyílnak, és gyermekeink be tudnak majd lépni oda, ahova eddig csak bekukucskálni hagytuk őket.

Köszönöm a figyelmet.

Nonika Miklós „Hitler” – Boldizsár Zoltán fotói

Kocsán László: A Jászságról röviden

„Héja madár le-le csap a felhőből,
lovass labanc ki-ki néz az erdőből,
kurucot lát hirtelenül megpördül,
törbe csalni így akarja de nem jön.

Kurucokat Bezerédi vezeti,
ki a kardját német hússal eteti,
Bezerédi táncoltatja a lovát,
villogtatja rettenetes palástját.”

Énekelte: Papp Ferencné Kerepesi Piroska Jánoshida

A Jászság néphagyományainak felfedezése és új-jáélesztése szép, izgalmas és nehéz feladatot jelent. Nehéz, hisz a kutatók látóköréből gyorsan kiesett a Jászság zene és táncélete utáni érdeklődés, izgalmas, hisz olyan érzést kelt ez a munka mintha egy eddig ismeretlen eldugott faluba csöppentünk volna be, ahol szól a muzsika táncolnak az emberek és mindez az újdonság erejével hat ránk, szép, hiszen minden embernek, népcsoportnak a saját gyökere, hagyománya a leg-szebb a világon.

A jászsági táncrend felépítésében hasonlít a Jászságot körülvevő ismert és kevésbé ismert (pl.: dél-alföldi, palóc, hortobágyi és kun) táncokra, az ezektől a területektől eltérő motívumkészletével, dallamvilágával, sajátosságaival gazdagítva folklórkincsünket. A táncok valamikori gazdagságára jellemző, hogy kanászt (Pesovár F. Jászsószentgyörgy 1954. MTA FT 228), seprűst (Maác L. Jászszentandrás 1955. MTA FT 657), oláhost (Martin Gy. Jászsószentgyörgy 1954. MTA FT 360), verbunkot (Kaposi E. Jászsákóhalma 1952. MTA FT 165), lassú és friss csárdásokat (Vásárhelyi L. Jászsókszallás 1961. MTA FT 493) egyaránt táncoltak a jász emberek. Martin György a következőket írja a Magyar tánc típusok és táncdialektusok című könyvében: „A Jászságban a szokványos botos pásztortánc mellett a seprűtánc egyik ritkább formája is előfordul, amikor az eszközt táncpartnerként személyesítve kezelik, derékon fogva lippen-tik, buktatják. Az „oláhosnak” is igen szép, virtuóz formája került elő a Jászságból.” Az eddig fellelt filmgyűjtések mindegyike rövid terjedelmű és akad még olyan gyűjtés is amit technikai akadályok miatt még nem tudunk tanulmányozni, így az eddig megtanult, bemutatott jászsági táncok nem nyújtanak az adott lehetőségekhez mérten átfogó képet a táncok motívumkészletéről. A filmek rövidegsége miatt a táncok új-jáélesztésénél figyelembe kell vennünk a mulatságokból, táncalkalmakból, olykor a kocsmai verekedések után (a verekedéseket általában muzsikálás, táncolás, italozás előzte meg) írt periratokat, fennmaradt leírásokat, a ma már csak az idősebbek emlékezetében élő „Penzsomok” (Penzsomanak hívták a jászságban a táncházakat) elbeszélését, a szakemberek leírásait, valamint a jászsági cigány gyűjtéseket is. Érdekes dolog a jász kirajzások után alakult jász települések hagyományait összevetni a jászság hagyományainak gyűjtött anyagával. Például 1745-ben a Dél Alföldön jászsákóhal-

Farkas Gyula és zenekara Pál Mihállyal muzsikál
Fotó: Kocsán László

miak, jászdózsaiak és jászfelsőszentgyörgyiek alapították Jászszentlászlót, valamint érdekes lenne szétneézni a Tolna megyében az 1930-ban a dunántúli Muth pusztán alapított Újiregen (1949-ben község Jásztelepszállás néven), amit 95 jászsókszallási család alapított. (Jászsók telepítették újjá a török idők alatt elnéptelenedett Nagy- és Kiskunságot; így települt be jászsókkal többek között még Kunszentmárton, Kiskunfélegyháza, Kiskunmajsa, Kígyós, Kömpöc, Balotaszállás, Bodoglár, Zsana, Üllés, Kiskundorozsma, Lajosmizse, Jászsókarajenő, Kerekegyháza, Kocsér, Ladánybene, Orgovány is.)

Nagyobb és gazdagabb a jászsági dalok, énekek gyűjteménye köszönhető ez a lelkes helyi (Paulovics Géza, Molnár István, Bathó Edit) és más folkloristák (Halkovics János, Németh István) munkájának. A Jászságért Alapítvány megjelent CD lemeze és hangkazettája Jászsági népdalcsokor címmel (eredeti előadók, adatközlő énekesek felvételei) gyűjtőknek, énekeseknek nyújt válogatási, ismerkedési lehetőséget a jászság dalaival. (Megrendelhető: Jászságért Alapítvány, Budapest 114. Pf.: 367.) Azoknak, akik a jászság dalait hangszerelve szeretnék hallgatni a Jász Múzeumért Kulturális Alapítvány „A jászsági zölderdőben ...” című kazettáját ajánlom a figyelmébe, melyen Pál Mihály összegző, rendszerező munkája nyomán a jászberényi Jártató Zenekar muzsikálja a nótákat. A kazetta elkészítéséről így vall Pál Mihály: „Izgalmas feladatnak ígérkezett egy olyan zenei anyag feldolgozása, melynek létezéséről szinte semmit sem tudunk. Különböző népzenei kiadványokban találhatunk 1-2 dallamot a Jászságból, de ezekből a nagyközönség nem tud képet alkotni e tájegység zenei arculatáról. Első hallásra a dallamok többsége ismerősen hangzik, (az egész

Megrendelhető:

*Jászságért Alapítvány, Budapest 114. Pf.: 367.

**Jász Múzeumért Kult. Alapítvány, 5100 Jászberény, Tánescsics M. u. 5.

magyar nyelvterületen élnek különböző változataik), de azok a dallami és szöveg eltérések ahogyan itt találtuk meg, tesszik jellegzetesen jázságivá ezt a zenei anyagot. Ehhez még hozzájárul a két adatközlő eredeti jász akcentusa, akik előadásmódjukkal jellegzetes ízt kölcsönöznek a kazettának. Az énekeket zenekari kísérettel láttuk el, figyelembe véve, hogy a kazetta ének- és szövegcentrikus maradjon. Hangszeres felvételek hiányában a harmonizálást, a hangszerelést a Jártató zenekar együttes fantáziája alakította. Azóta rátaláltunk egy (még muzsikáló) zenekarra, akiknek a játékmódjuk alapul szolgálhat a jázsági hangszeres zene rekonstruálására.” Az előbb említett adatközlők és énekesek, akik színesítik a felvételeket: Bolla János Jászberényből, Góbor László Jászszentandrásról, egy fiatal énekes Fekete Zoltán Jászapátiról és közreműködik Majorosi Marianna Budapestről akinek már sokszor megcsodálhattuk hangja szépségét. (Megrendelhető: Jász Múzeumért Kulturális Alapítvány, 5100 Jászberény, Táncsics M. u. 5.) Mindkét megjelent hangzóanyag hiánypótló mű és eltéréseik más-más hangulatot, élményt nyújtanak ízelítőt adva mindenkinek az eddig fehér foltnak számító Jászság zenéiből és dalaiból.

Martin György 1962-ben (MTA FT 499) Jászfényszarun készített hosszabb terjedelmű cigány filmgyűjtése alapján kezdtünk Jászfényszarun kutatómunkát végezni a gyűjtéssel kapcsolatban. Sikerült megtalálnunk a táncosok egy részét és a felvételen muzsikáló cigány zenekart. Jelenlegi tudásunk szerint Ők az egyetlen hagyományos felállású jázsági cigány zenekar. Farkas Gyula (Kis Pika Gyuszi) az 1962-es felvételen még csak táncudását mutatja be, de ma már Ő a zenekar primása, testvére Farkas Mihály (Kis Pika Miska) a kontrás, Mezei Kálmán (Ripi) a bőgős és az 1962-es felvételen nincs rajta Mezei Aladár cimbalmos. A Jászság Népi Együttes és a zeneszerek közötti kapcsolattartás folyamatos, zenei gyűjtésük csak most kezdődött el. Őket kértük fel Pál Mihállal együtt az alakulófélben lévő jászberényi Hagományörző Együttes zenekarának. Örömteli meglepetés, hogy rábukkantunk a zenekarra és a beszélgetéseink során kiderült, hogy a zeneszerek is örömmel vállalják ismét a régmúlt hangulatának felidézését.

A jázsági viselet átmenetet képez a paraszti és a polgári viselet között magába ötvözve mindkét viselet szépségét, formai, díszítési gazdagságát, kialakítva sajátos paraszt-polgári viseletét. Talán a korai kivetkőzés, polgárosodás az oka, hogy a korán elhagyott és ránk maradt női viseletek nem estek áldozatul a szoknyák rövidítési divatjának és megőrizték bokáig érő hosszúságukat. Az egyszerű

aransujtásos feketőket őrizték meg az asszonyok legtovább. Még ma is van olyan idős jázsági asszony aki azt szeretné, hogy vele temessék el feketőjét, ami azt mutatja milyen nagy becsben tartották ezt a viseletet.

A férfiak bőgatyát, ünnepnapokon rakott bőgatyát, régen kék posztó csizmanadrágot fekete sújtással, újabban fekete csizmanadrágot, régebben kék vagy zöld színű pitykés mellényt (mindig páratlan számú pitykével, mert ez a jász emberek páratlanságát fejezte ki), újabban feketét, borjúsájú inget vagy bőujjú inget vettek fel a régebben elmaradhatatlan nyakravalóval díszítve.

A fent leírtak csak rövid ízelítőt adnak az 1999-ben 760 éve itt élő öntudatos jászok hagyományaiból. Dr. Fodor Ferenc a következőket írja az 1942-ben a budapesti Szent

István Társulat gondozásában megjelent A Jászság életrajza című könyvében a jász-öntudatról: „Egyet azonban nem tudott elmosni sem keveredés, sem a 19. században bekövetkezett nagy kiegyenlítődési folyamat, a jász-öntudatot. A jászföld népe jász nép marad mindaddig, amíg annak tartja magát, amíg történelmi öntudata megmarad. Ezt a történelmi öntudatát pedig elsősorban saját, szabad, kiváltságos földjétől kapta ez a magyarsággal immár hét évszázad óta közös sorsú nép.” Ez az öntudat jelenik meg akkor is amikor a táncok, zenék, hagyományok minél hitelesebb újjáélesztésén fáradozunk. Aki Jászberényben jár és van egy kis ideje megállni, annak szíves figyelmébe ajánlom az idén tavasszal megnyílt „Élet a jászok földjén” című új állandó régészeti, történelmi és néprajzi kiállítást a Jász Múzeumban.

Jászsági polgárasszony a század elejéről, „feketőben” (Budai Rudolf gyűjteményéből)

A sok egyéni tanulmány, a kutatások, a táncjelírások, valamint a hagyományok fölhasználásának lehetőségei, módszerei az oktatásban, minden idevonatkozó gyűjtemény összegzése és kötetben történő megjelenése, reméljük, hogy nem sokáig, még várat magára. Az első jázsági gyűjtések egyike az 1820-as évek elején Gaal György nevéhez fűződik aki Bécsben az ott állomásozó jászkun huszároktól népmeséket gyűjt. A jászkun huszárok gyűjtéséről így ír Ortutay Gyula az 1970-ben megjelent A magyar népdal I. kötet bevezetőjében: „Már Gaal Györgynek nehéz írású szegény katonák vonogatták a hazai népmesék mondatait a bécsi kaszárnya szobáiban...” Már az a tény is, hogy az 1820-as évek elejéről származnak jázsági gyűjtések, ösztönöz az eddig szórványosan megjelent jázsági gyűjtések összegzésére. Addig is: Daban horz! (részlet az 1422-ből származó jász nyelvemlékből, jelentése: Jó napot!).

100 éves az angol Népdal Társaság

(Derek Schofield cikke alapján)

Ebben az évben ünnepelte 100 éves fennállását a Népdal Társaság utódszervezete, az Angol Néptánc és Népdal Társaság (English Folk Dance and Song Society – EFDSS). Az ünneplés nemzetközi konferenciával kezdődött, melyet David Blunkett oktatási és munkaügyi államtitkár nyitott meg. A centenáriumra megjelent egy CD lemez „A dal egy évszázada” címmel, ezen kívül két koncerttel és számos előadással ünnepelnek október hónapban a Copper család, Norma Waterson, Eliza Carthy, Ashley Hutchings és mások közreműködésével Londonban.

A népdalgyűjtés Britanniában nem a Népdal Társaság megalapításával kezdődött. Inkább egyfajta csúcspont volt azon egyének tevékenységében, akik 1898-ban e szervezet által kívánták megosztani tapasztalataikat és tökéletesíteni a gyűjtés, illetve a publikálás folyamatát. Egy sajtóközlemény így kommentálta az eseményt: „Eddig a népdalok megőrzése egyéni feladat volt... bár sokkal nagyobb volt a lelkesedés, nem volt meg a megfelelő tudásanyag. E mulasztás orvoslása és a nép dallamainak sértetlen megőrzése végezté szükséges egy elismert társaság szakvéleménye.”

A „népdal” kifejezés viszonylag új volt, az 1880-as években alakult ki és a „folklor” szót is csak 1846-ban alkották. Mikor John Broadwood 1843-ban kiadta az angol népdalok elsőnek tartott gyűjteményét, ő a parasztok által énekelt régi angol daloknak nevezte őket. Ezt a gyűjteményt 1889-ben újra kiadták, majd újabb daloskönyvek következtek: A nyugat dalai, Hagyományörző dallamok, Az angol megye dalai. Ezek a publikációk a népdal felé irányították az érdeklődést és elősegítették a Népdal Társaság megalakulását 1898-ban.

A Shire Horse Társaság helyiségeiben tartották a nyitó találkozót május 16-án, melyen jelentős húzóerőt jelentett az ír származású énekesnő, Mrs. Kate Lee jelenléte, kit a Társaság tiszteletbeli titkárának választott.

Ezen a tanácskozáson kétféle változat is született a Társaság fő feladatának megfogalmazására: „az Egyesült Királyság népdalainak és balladáinak gyűjtése és megőrzése”, illetve „a brit és külföldi népdalok és balladák gyűjtése és megőrzése”. E két megfogalmazást később elvetették, hogy ne legyen földrajzi megkötés „a lehető legszélesebb kutatási területet hagyva a Társaságnak. Ez a törekvés, akkor vált különösen fontossá, mikor a Népdal Társaság 1932-ben egyesült a sokkal szűkebb területen mozgó Angol Néptánc Társasággal.

A következő hat hónapot a taglista összeállítása, illetve a felsőoktatási zenei intézmények, mint a Királyi Zeneakadémia és a Királyi Zenei Kollégium, azonkívül az oxfordi és cambridge-i egyetemek zenei tagozatai közti kapcsolat kialakítása töltötte ki. A Társaság tagjait a népdalok iránt érdeklődő felső-középosztályból válogatták, összegyűjtve a zenei művészvilág számos ismert nevét. Megjelent egy tájékoztatófüzet is Kate Lee tollából, Útmutató népzene gyűjtőknek címmel.

Az első közgyűlést 1899. február 2-án tartották Sir Hubert Parry zeneszerző, a Királyi Zenei Kollégium igazgatójának közreműködésével. Ezen a találkozón mutatta be Kate Lee az első gyűjtőkörútjának eredményeit, „Egy népdalgyűjtő néhány tapasztalata”

címmel. 'Történelmi' eseménynek tartják a Copper családdal való találkozását, mivel tőlük származnak a Társaság nevében először feljegyzett dalok, melyek hét generáción át tovább éltek, létrehozva egy örök kapcsolatot a Társaság és a mai napig fennálló Copper család között.

A Népdal Társaság üstökösként szálló sikercsillaga 1903-ra, Kate Lee betegsége miatt, leáldozóban volt. A gyűjtők közül Cecil Sharp, majd Vaughan Williams voltak azok, akik nemcsak megállították a hanyatlást, de a gyűjtők egy új csapatával, újabb és újabb kiadványok publikálásával hadat üzentek a Társaság tértelenségének. 1904-től az I. világháborúig a népdalgyűjtés 'aranykorát' élte.

Arról szó sincs, hogy a gyűjtők kizárólag Angliában tevékenykedtek volna. A Társaság lapjának első számaiban találhatunk ír, hebrid, dán, sőt még zsidó dalokat is. A lapban publikáló gyűjtők saját daloskönyveket is kiadtak, megőrizve azok kéziratát. E kéziratokból fennmaradt gyűjteményt az EFDSS Vaughan Williams Emlékmúzeum archívuma őrzi és évről évre új daloskönyvek születnek belőlük.

A publikációk és koncerttermi előadások mellett remélték, hogy a népdalgyűjtés serkenti majd a más országokban már elterjedt zeneszerzést, mely Vaughan Williams és George Butterworth munkáiban már nyomon követhető volt. Ezt a szándékot Sir Hubert Parry alelnök fejtette ki megnyitó beszédében, melyben rámutatott a kor idealizmusára is, „az igaz népdalokban nincs színlelés, felvett csillogás, közönségesség”. A népzene 'megmentését' javasolta, mielőtt a kommersz népszerű dalok elsodornák azt.

A Népdal Társaság indulásakor nem alakult ki megfelelő módszer arra, hogy hogyan lehetne ezeket a dalokat megismertetni a néppel vagy tanítani őket az iskolákban. A nemzeti sajtó ugyan nyomon követte a legfrissebb gyűjtéseket és 1905-ben az Oktatási Tárca rendelete alapján az énektanítás alapjait a 'nemzeti és népdalok' alkották. Ez a szabályozás vitát váltott ki a Társaságon belül. Míg az egyik rész az Oktatási Tárca mellé állt, a másik, Sharp vezetésével, csak a népdalt tartotta oktatásra érdemesnek.

Sir Parry megnyitó beszédében a fonográf használatát szorgalmazta a dalok pontosabb lejegyzésére. Sajnos e legújabb technológia használatát elhanyagolták, egyrészt, mert nehéz volt a felszerelés szállítása, másrészt mivel megbízhatatlan volt. Még az I. világháború után is csak néhány felvétel készült ily módon.

Az 1920-as években sokan már úgy érezték, hogy a dalok többségét felgyűjtötték. A kivétel E. J. Moeran karmester és az amerikai James Madison Carpenter volt, akik tovább gyarapították a dalok számát.

1924-ben, Sharp halálát követően, az Angol Néptánc Társaság gyűjtést szervezett egy emléképületre Londonban. A Cecil Sharp Ház 1930-ban nyílt meg, mikor is Douglas Kennedy igazgató egy egyesülési tervet ajánlott a Népdal Társaságnak, mely 1932-ben létre is jött. Az egyesülés után a legfontosabb feladat a dalok szövegi és dallami elemzése volt. A fúzió legjelentősebb eredményének a két könyvtár egyesülését tartották. A Népdal Társaság 250 könyve, a gyűjtők kéziratgyűjteményei kiegészülve

Ebben az évben ünnepelte 100 éves fennállását a Népdal Társaság utódszervezete, az Angol Néptánc és Népdal Társaság (English Folk Dance and Song Society – EFDSS). Az ünneplés nemzetközi konferenciával kezdődött, melyet David Blunkett oktatási és munkaügyi államtitkár nyitott meg. A centenárium alkalmából megjelent egy CD lemez „A dal egy évszázada” címmel, s ezen kívül két koncerttel és számos előadással ünnepeltek október hónapban a Copper család, Norma Waterson, Eliza Carthy, Ashley Hutchings és mások közreműködésével Londonban.

Cecil Sharp könyvgyűjteményével alkotják a mai Vaughan Williams Emlékkönyvtár alapját.

A Népdal Társaság nemzetközisége folytatódott az új EFDSS-ben. 1935-ben rendezték meg Londonban az első nemzetközi folklór-fesztivált, melyen első ízben szerepeltek szovjet néptáncosok Angliában, bár a legnagyobb sikert a román Calusari táncosok aratták.

Az EFDSS-ben sokáig a táncos oldal dominált, de az 1940-es években, a népzene újjászületésekor a népdal újra domináns erővé emelkedett. Az Államokban Woody Guthrie és Leadbelly dalait Pete Seeger, az Almanac Singers és Alan Lomax népszerűsítette. Lomax Britanniában is fellépett a Cecil Sharp Házban Ewan MacColl és A.L. Lloyd segítségével, akik mindketten fontos szerepet töltek be a népzene és a népi klubmozgalom újjáélesztésében. Tevékenységük kívül esett az EFDSS körein és elképzeléseik sem egyeztek Douglas Kennedy, az EFDSS igazgatója, elgondolásával a népdalok előadásának helyét és stílusát illetően. Douglas Kennedy olyan dalos összejövetelekről írt, „melyeknek megvan a régi idők zenetermeinek hangulata, ahol az éneklés spontán jön és gátaloktól mentes”. Ez észrevehetően ellenkezett a korábbi évek képzett kari éneklési stílusával.

Az 1950-es évektől az EFDSS is részt vett a BBC archívumának készülő hagyományörző énekesek hangfelvételein. A felvételek másolatai értékes anyagot jelentettek az EFDSS könyvtárának. Kényes egyensúly alakult ki azok között, akik ragaszkodtak a hagyományörző énekesekhez és a népdal támogatásában látták a haladás útját és azok között, akik a képzett énekesek finomságát részesítették előnyben. Az EFDSS megpróbálta ezeket a csoportokat és alcsoportokat egyrésztől mind kielégíteni, másrésztől egyiknek sem kedvezni. Mindemellett az EFDSS volt az első olyan szervezet, melynek különböző tevékenységei között minden népzene iránt érdeklődő megtalálhatta a kedvére valót. Az Angol Tánc és Dal magazinban dalokat publikált, a Folk Címtárban információkat közölt a népdal klubokról és klubokról, lemezeket és daloskönyveket adott ki, fesztiválokat (Sidmouth, Whitby, Keele, Chippenham, Holmfirth) rendezett. Az EFDSS által kialakított 'fesztiválforma' azóta is követendő példa.

Minden pozitívum ellenére, mivel az EFDSS nem akart szembenézni az új kihívásokkal, az 1980-as évek közepére elveszítette népszerűségét. Ami megmaradt az a Vaughan Williams Emlékmúzeum pótolhatatlansága. Ez az ország nemzeti archív- és forrás centruma néptánc, népzene és népdal terén. Egy olyan hatalmas tömegkommunikációs gyűjtemény birtokosa, mely tartalmazza csaknem az összes nagyobb XX. századi angliai gyűjtőkörűt anyagának eredetijét vagy másolatát kézirat vagy hangszalag formájában. Mindazoknak, akik előadással foglalkoznak, akár szóban vagy színpadon, ez jelenti az első számú információforrást és repertoárt. Énekesek, táncosok, zenészek, látogatók, tanárok, a média használja ezt a könyvtárat személyesen, levélben vagy telefonon.

Az utóbbi hónapokban az EFDSS kemény önvizsgálatot tartott átgondolva a népzene, néptánc, népdal mozgalmak kiszélesítésének lehetőségét, s hajlandóságot mutatva a szükséges változtatások megtételére. Új három évre szóló stratégiai tervet dolgozott ki, melynek végrehajtására biztosíték az új elnök, Martin Frost, aki már eddig is szép sikereket ért el művészeti vezetés és a hagyományörző zene támogatása terén.

A jövő terveinek középpontjában a Vaughan Williams Emlékmúzeum fejlesztése áll. A jelenlegi gyűjtemény fenntartásával és az anyagok beszerzésének kiterjesztésével kívánják segíteni, megőrizni és fejleszteni ezt az értékes nemzeti kincset, biztosítva a nagyközönség hozzáférhetőségét. Tervezik a Könyvtár átköltöztetését a több helyet kínáló Cecil Sharp Házba. Tisztább kép alakult ki a könyvtár gyűjteményének használatáról is a publikálás, az oktatás, műhelyek és mesterkurzusok terén. Az új terv kitér az együttműködés

fontosságára is, hogy kölcsönösen előnyös kapcsolatok jöjjenek létre e területen működő más szervezetekkel és egyénnel.

A Népdal Társaság hagyatéka az intézeti struktúrában nyugszik, mely megengedte a belső és külső tevékenységek fejlődését, biztosította a Társaság lapjának évenkénti megjelenését tele forrásanyaggal és elemzéssel, s elősegítette, hogy az Emlékkönyvtár nemzetközileg elismert centrummá fejlődjön. Ahogy Vic Gammon mondta megnyitó beszédében a júliusi centenáriumi konferencián: "Fontos, hogy ezt a kincset érő zeneházat átadjuk a jövő generációinak. Nem tudjuk mit fognak belőle vagy vele tenni, de biztosak lehetünk abban, hogy saját fejlődésük és megértésük alapjának tekintik majd. Ez az, amit a Népdal Társaság örökökül hagy ránk."

TISZÁN INNEN, DUBLIN TÚL Serszüreti bál a Fonóban

A szabad embernek nincsenek rögeszméi. A szabadság, az oldottság olyan, mint egy jó rezonátor: felerősíti, sőt feldúsítja a szív rezdüléseit. Ebben a közegben még az is előfordulhat, hogy művészet születik – valami felizzó és elfénylő tünemény –, feltéve, ha valaki megdolgozott azért, hogy megfelelően működő szerszám legyen a keze ügyében. Mondjuk egy hangszer és egy együttes. Ahol pedig működésbe léptek a művészet varázslói, ezek a vásott manók, szembogarak sötétjében, mellények mögé, és, ó jaj, szoknyák alá lopóztak – ott menthetetlenül közösség születik. Semmi több, csak egy kis együtt-táncolás, esetleg összekacsintás... De ez a „semmi több” éppen az a jól ismert melegség, amit oly hiába várunk és oly váratlanul tör ránk.

A Greenfields együttes hat hangszerből – hegedű, fuvola, bendzsó, gitár, basszusgitár, dob – és énekből áll. A különféle hangszereknek még különfélebb tartozékaik vannak. Elég, bár nagyon kevés, ha annyit mondok: az egyik magyar népzeneész és tanár, a másik filozófus, a harmadik ötvös, a negyedik cukrász, az ötödik belsőépítész, a hatodik angol-orosz szakos egyetemista és fordító. Minket a véletlenek sorozata hozott össze; és nem az üzlet, hanem az ír népzene szeretete tart meg egymás mellett. Ez a zenei hagyomány – hasonlóképpen a magyarhoz – az emberi érzelmek kimeríthetetlen gazdagságáról beszél. Évezeres súlyú nyugalom és mozgalmasság, keserűség és vidámság, elementáris szabadságszeretet és hűség (hónvág) az otthoni tájak iránt, komoly felelősségtudat és játékoság, szerelem és hűtlenség... Mindez ezer színárnyalatban tárul elénk, szinte ellenállhatatlan kedvet érzünk, akármilyen botlábúak vagyunk is, hogy felkeljünk a sörös korszól mellől és táncba fogjunk. Ez a zene – számunkra – minden emberi árlás (beleértve legelsősorban a saját kised csalásainkat) dacára és ellenében a szabad, igényes, dús és energikus életet hirdeti.

Az ír zenészek nálunk magyaroknál oldottabban közelítenek saját hagyományukhoz, bátrabban hajlítják azt a saját korukhoz. Hagományhűség és feldolgozás arányát minden egyes dal esetében újra és újra ki kell kevernünk. Dallamvariációk, mellékdallamok, ritmusok és akkordozás, a szám felépítése, hogy végtére is mi hangzik jól, azt mi döntjük el, hosszas próbálgatások árán. Ezt a munkát az együttes tagjai közösen végzik, a két meghatározó egyéniség: Mező Győző és Bocskai István vezetésével.

November 7-én a Fonóban zenei és nem zenei csemegékkel vártuk a nagyérdeműt: volt szólóénekes, hegedűnégyes, fuvoladuó, ír kenyér és sör a belépő mellé, River Dance videokivetítőn, táncház. Az est fénypontjaként Nagy Bercel (fuvola) és Draskóczy Lídia (hegedű) közreműködésével közösen játszottunk moldvai és ír dallamokat mintegy egymásnak felelgetve, miközben a színpadon ír és moldvai tánc volt látható.

Aznap este a régi táncházas idők emlékeztető ünnep volt a Fonóban, köszönhetően a két kultúra találkozásának, és persze nem utolsósorban mindazoknak, akik rögeszmék helyett az együttlét közösségének erejéből és reményéből táplálkoznak, szabadon és gazdagon.

Fodor Miklós

GREENFIELDS:

Mező Győző - hegedű, vokál	Fodor Miklós - fuvola, vokál
Bocskai István - bendzsó, vokál	Gombár Péter - gitár, ének
Hajnal Péter - basszusgitár	Veller Gyöngyi - ének

Bíztató

Júniustól szeptemberig fesztiválok idejét éljük, nemcsak a nyár miatt, hanem mintha divattá vált volna fesztivált rendezni. Összehívunk néhány résztvevőt, s a rendezvényre máris ráragasztjuk a fenti titulust. Nagyvárosból nézve valószínűleg megmosolyogtató. Nekünk itt vidéken lendületet, erőt adó, ünnepet teremtő. Talán, mert néha több munka van mögötte, mint egy látványos, nagy hírű fővárosi mögött. Persze mindenkinek a maga keresztje nehéz. Márpedig egy kisvárosban népzenei életet csinálni felér egy kereszttel. De feladni, nem szabad!

Idén júliusban negyedik alkalommal rendeztük meg a *Dalamáris Fesztivált Kunszentmártonban*. (A név egy együttesé.) Bár vannak távolabbi vendégeink, mint a *Gajdos együttes*, vagy az *Ort-Iki bábcsoport Debrecenből*, ez a rendezvény mégis inkább a *Tiszazugé*, a *környéké*. Így lehetnek vendégeink: zenészek *Szentesről*, *Cserkeszlőből*, *Szegedről*, *Mezőtúrról*; táncosok *Martfűről*, *Szarvasról*, *Csongrádról*.

S amiért ez az írás megszületett: nem szabad türelmetlennek lenni, mindenhez idő kell, néha hosszú évek. 1995-ben több volt a fellépő, mint közönség. 1998-ban pedig már igazi népiünnepélyt élhattünk meg. Nekünk megérte kívánni!

Dezső Dóra

Táncszók az éjszakában

Corvin tér. Innen nyílik az egyik legszebb kilátás a Halászbástyára. De az erre sétáló turistáknak nem csak a látvány volt érdekes, hanem a Budai Vigadó táncoktató terméből kiszűrődő szokatlan zene, jókedvű éneklés is. No ha már erre jártak, hát be is lestek az ablakon. Benn a teremben sok kipirult arcú fiatal és középkorú. Vajon mi lehet ez? – kérdezték egymástól összeségva. Érdeklődésükre azt a választ kapták, hogy 1998. március 2-től május 11-ig moldvai csángó furulya és tánckurzust szerveztek Budán, ahol Legedi László István klézsei furulyás tanított és muzsikált, valamint Tündik Tamás és párja okított a Sültü zenekar zenéjére.

A jó hangulatról a lelkes résztvevők és a budaörsi Szélrózsa Táncgyűttes tagjai gondoskodtak. A szünetekben mindenki pihegve hallgatta a szép dalokat és a bolondos ihogatókat. A kurzus sikere önmagáért beszél, hiszen új ismerőseinket szinte minden héten viszontlátjuk a táncházakban.

Benkő András

Idén hatodik alkalommal rendezték meg a Summerfest - Nyári Ünnep - Nemzetközi Néptáncfesztivált Százhalombattán, így augusztus 12-22-ig ismét felpezsdült az élet a városban. Az átlag turista csak kapkodta a fejét: Ilyen sok nyelvet beszélnek a százhalombattaiak? – Majdnem. De egyre többet ismernek meg, hiszen most 13 országból jöttek néptáncgyűttesek a HÍD-on keresztül a világ számos pontjáról.

A HÍD alapítói, építői és karbantartói nem mások, mint a százhalombattai polgárok, valamint a Forrás Néptáncgyűttes, a Magyarok Öröksége Alapítvány anyagi és eszmei támogatásával.

Nemes gondolatok és nemes cselekedetek, ugyanis már a kezdetektől fogva - önkéntes alapon - családok látják vendégül a külföldi néptáncosokat, akik "cserébe" hazájuk, népük kultúrájából adnak ízelítőt.

A látványos szabadtéri nyitó- és a megható záróceremónia között esténként önálló

Iskolás lett a HÍD

műsorral léptek fel az együttesek. A naponta hajnalig tartó Fesztiválklubban nemzetközi táncházat, unplugged zenei koncerteket tartottak, a tábornút mellett pedig „határtalan” barátságok, és talán szerelmek is kötődtek. A közeli régió sem maradt ki a fesztivál-hangulatból, mert a 10 nap alatt vendégfellépéseken vettek részt a táncosok Tökölön, Ráckevén, Székesfehérváron, Ercsiben, Iváncsán, Bugyin, Diósdon és Szigetszentmártonban.

A százhalombattaiak évről-évre nagy készülődéssel várják a fesztivált, a nyaralásukat, szabadságukat is – nagy örömmel – ehhez igazítják, mert nem mindennapi élményt nyújt akár egy heves vérmérsékletű török vagy grúz; egy egzotikus dél-koreai vagy új-zélandi; illetve egy pergő spanyol vagy amerikai együttes produkciója.

A valóban zökkenőmentes, jól szervezett rendezvény méltán lett idén a CIOFF (Folklórfesztiválok Nemzetközi Szövetsége) tagja. A kitüntetést Rolf Leander, a svéd szervezet elnöke adta át a megnyitón.

Szigetvári József fesztiváligazgató már az új évezred első Summerfest-jére elküldött meghívókkal dicsekedhetett, ami azt jelenti, hogy ez a nívós és a mai világban igen fontos kulturális rendezvény, valamint a HÍD továbbra is várja látogatóit, használóit, csodálóit. Remélem még jó sokáig.

Tóth Péter (DUE)
Fotó: Tóth László

*Hídat verni
A tovarohanó folyók
A mély völgyek felett
A meredek partok között
Hogy egymást elérhessük!*

*Hídat verni
Emberi indulatok
Szakadékok fölött
Az emberszívek között
Hogy békében élhessünk!
(Summerfest '97)*

Pető Judit: Egy CD + Egy hegyikristály

Szabad-e leleplezni a Titkokat, vagy csak gyönyörködünk bennük?

Elemző korunk, racionalitásunk sok veszélyt rejthet.

A szó iránt mégis kötelességeink vannak. Erre a karácsonyra Egyvel több ajándékot kaptunk. Egy „hegyikristályos“ CD-n Magyarpalatka, Szék, Kőrösfő, Ördöngösfüzes zenéjét. Az Ifjú Muzsikásokkal.

Nem győzünk betelni vele.

Mindig több közünk van hozzá.

Sok-sok szálán fogva tart minket.

Múltunk és jelenünk összeölelkezik, ebbe a Szent-Egyházba bocskorban is beléphetünk. Sőt, abban leginkább.

Sokakat talán éppen ez a gyermekek-tolmácsolta múlt ragad meg. Hogy aki hall, halljon, aki lát, lásson.

Olyasféleképpen, amint a költő, Arany János írja:

Szeretem nézni (bár lábam ügyetlen)

Komoly-víg táncod, keleti fajom:

Mikor feljajdul rátermett kezekben

A hegedű s méléz a cimbalom;

És olykor a bú fátyola lebben

S kiront a jókedv táncban és dalon:

Egy élet e tánc, melyben lélek a dal:

kevés öröm, vegyítve sok bánattal.

(Bolond Istók, Első ének 4. versszak)

De hogyan is tanulja meg madár és ember a dalolást?

Ősközösségben, a kifejezésvágyban hogyan talál rá a zenére?

Néhány évvel ezelőtt megfigyelhettem Ifjú Muzsikás barátom madárdalának születését. Először volt a kezében igazi hegedű. Nekilátott. Naphosszat, hetekig, hónapokig vészjósló disszonanciába merülve bővölte, ígérte a hangszert, hogy megtalálja a teremtés előtti alaktalanságban a világosság és sötétség Egyet formázó harmóniáját.

Aztán, amikor eljött az idő, megérkezett a mester is.

Hogy megtanítsa, ahogy a bölcsek mondják, azt, amit úgyis tudunk, lehántva tündöklő tudásunkról a homályt.

Az Ifjú Muzsikásokat két évvel ezelőtt hallottam először.

Csoóri Sándorral is válthattam pár szót. Beszélgetésünk úgy fejeződött be, ahogy kezdődött: a szóé az elsőbbség, vagy a zenéé?

Egyre gondoltunk. A szó is Zene, a zene is Szó.

Egy új kor küszöbén,

Egy évezred végén,

Egy álom után, és

Egy álom előtt.

Egyetlen origó ponttal a szívünkben ...

„Isten tartsa meg Sanyika, meg az együttesét is!”

Templomi koncertjeim során megfordult a fejemben a gondolat, hogy kazettára énekeljem Krisztus születésének történetét, úgy, ahogy az a biblia szerint történt. Mert a karácsonyi történethez fűződő dallamok sorrendje, dramaturgiája nem véletlenszerű, esetleges, hanem nagyon is következetesen épül egymásra. Ezért minden dallam előtt elhangzik az evangéliumi üzenet (Lukács evangéliuma alapján) és utána szólal meg az ének úgy, ahogy azt az egyszerű gondolkodású „nép” a maga mély, őszinte hitével megfogalmazta és eldúdolta.

Az énekek műfaja „népének”, ami a népdal és az egyházi ének közötti határműfaj megjelölője. A dallamok eredete a 16. század

Népénekek

végére vezethető vissza, amikor is a reformáció korában a latin nyelvű liturgiát fokozatosan kezdte felváltani az anyanyelvű istentisztelet. Az évszázadok során sok változáson mentek keresztül, időnként bekerültek a különböző felekezetek énekeskönyveibe vagy pedig elmaradtak belőlük. Némely dallam eljutott a népzene más területeire, pl. a népszokások dallamai közé vagy épp fordítva, azok közül került át egy-egy a népének-repertoárba. A múlt században a feledés homályába látszott merülni ez a dallamkincs, mivel az akkor „korszerű” idegen (német, skandináv, angol-amerikai) kezdte kiszorítani. Ugyanakkor némely idegen dallam „elmagyarosodott” a hívő közönség ajkán.

Nesztor Ivánt kértem meg arra, hogy a bibliai szövegeket és a dallamokat hozzájuk illő, természetes, finoman árnyalt zenei hatásokkal egészítse ki. Nesztor Ivánnal megmáztuk a gömői dombokat és felvettük a barkai legelésző juhnyáj patáinak dobogását, kolompolását, a Csermosnya patak csobogását és harangszót. Mindez a dallamok alá bejátszva tükrözni próbálja azt a hangulatot, ami a gömői magaslatokon uralkodik és amilyenben a dallamok többségét gyűjtöttem.

A kazetta borítóján a szennai református templom táblarajza látható: a hal őskeresztyén szimbólum, görög fordítása, az „ichtis” az egyes szókezdő betűk összeolvasása után ezt jelenti: Jézus Krisztus, Isten fia a mi megváltónk. Az őskeresztyének titkos jelként használták a római elnyomás alatt, halat

rajzoltak a porba és így üzentek egymásnak, hogy merre van a találkozóhelyük.

A dallamok többsége tisztán felvidéki – gömői, Zobor-vidéki és pozsonycsákányi –, s eddig még hanghordozón nem került publikálásra. Ebben az értelemben lelki épülést szolgáló zenei csemege kerül az érdeklődők kezébe.

Écsi Gyöngyi

Megrendelhető a következő címen: Ács Károlyné, 1045 Budapest, Pozsonyi u. 4/d, tel.: 360-1830

JELENLÉVŐ MŰLT – új Planétás könyvek

Csókos Varga Györgyi: Fonás, vetés, szövés

„Én eddig tudtam, hogy van két kezem, s az ujjaim száma tíz. De nem tudtam, hogy ilyen ujjaim vannak, amikkel szépet lehet csinálni. Boldog vagyok, hogy ezt megtudtam!”

Sűrű Györgyi 7 éves

A fonás és a szövés szerkezete aszerint alakul, hogy öltések vagy emelések, áttevések által keletkezik-e a szövet. Természetesen ezeknek rengeteg átmenete létezett és él a mai népművészetben is. A könyv játékosan tanítja meg az olvasót a szövés, vetés, fonás alapelemeire.

„...S miközben játszunk és tanuljuk a régi fogásokat, ötletes megoldásokat a régi ember sokféle szükséglete és mulatságai révén, megértjük, megismerjük ... az emberi művelődés történetét...” (Ára: 1400,- Ft)

Megrendelés utánvétellel:
Planétás Kiadó
1165 Budapest,
Koronafürt u. 44.

Dobszay László: Magyar zenetörténet

„... a zenetörténet a magyar történelem szerves része.

Sajátságai a magyar politikai, társadalmi, kulturális élet következményei; törekvései e nemzet szellemi erőfeszítéseinek részét teszik.

Irodalmunk és a zene között a legszorosabb kapcsolat mutatkozik századokon át, kulturális intézményeink története összefonódik a zenéével.

Sőt a zeneélet árnyoldalai is éppúgy hozzátartoznak műveltségünk történetéhez – és örökségéhez –, miként vereséges csaták is önfenntartó küzdelmeinkhez.

A magyar zenetörténet nem érhető meg a magyar történelem nélkül, de nemzeti történetünk ismerete sem teljes a magyar zeneélet ismerete nélkül.”

(Ára: 1950,- Ft)

Egy magyar család elindul az élet útján...

— Dr. Borús Rózsa – Bácskai lakodalmak —

Kemény küszködéseink közepette, amikor a vajdasági magyarság soraiból ilyen sokan távoztak, az itt maradottak között van egy maroknyi értelmiségi csoport, amely a néprajzi kincs gyűjtése során értékeket igyekszik elélni tárnai, közkincsé tenni. Az általunk végzett munka a hagyományok fennmaradása mellett önbecsülésünket is szolgálja. Ilyen jelentős kincsnek számít dr. Borús Rózsa Bácskai lakodalmak c. könyve, amely többévi gyűjtőmunka eredménye. A kiadványt a szabadkai Grafoprodukt nyomda jelentette meg – hallottuk kedden este a Népkörben Vojnits Tivadar-tól. Mint mondta Borús Rózsa pályaképéből mindenképp említést érdemel, hogy egyetemi hallgatóként dr. Penavin Olga keltette fel érdeklődését a néprajz iránt, s meghatározóak voltak a Padén és a topolyai szakmunkásképzőben tanárként töltött évek is, hisz faluhelyen, illetve a kevésbé tehetősek őrzik a leg-
hűbben múltunk emlékeit. Pályája során a Magyar Tudományos Akadémia felkérésére feldolgozta Topolya tárgyi néprajzát, s a topolyai népszokásokról készült könyve az ELTE néprajzszakos hallgatói számára kötelező olvasmányként szolgál.

Beszédes Valéria arról szól, hogy nehéz feladatra vállalkozott dr. Borús Rózsa – aki a Kiss Lajos néprajzi

társaság oszlopos tagja –, hisz az emberélet fordulói közül a lakodalomhoz kapcsolódó szokásrendet dolgozta fel, amely a legösszetettebb. Könyvében a szerző utal a társadalmi viszonyokra is, de felöleli mindazokat a szokásokat, hiedelmeket, amelyek a menyasszony és vőlegény útját e napon végigkísérik. A lakodalom menetét a vőfély szemszögéből követi nyomon. A könyv egyik érdeme, hogy közkinccsé teszi a különféle vőfélykönyvek anyagát, köztük a múlt század negyvenes éveiben keletkezett pacséri vőfélykönyvét is.

Dr. Borús Rózsa elmondta, külön öröm a számára, hogy épp Szabadkán mutatják be a könyvét, hisz egy életre szóló élményt jelentett számára a gimnázium tanáraitól kapott példa, tudásanyag. Mint kifejtette, azért tartja fontosnak a lakodalmas szokások csokorba gyűjtését, mert ez az a nap, amikor egy magyar család elindul a közös élet útján.

A könyvbemutató után a Népkör táncosai, énekesei, népzeneészei – valamint Soós János mint vőfély – látványos műsorban bemutatták egy hagyományos bácskai lakodalom szokásrendjének jellemző mozzanatait.

(m.k.)

– Magyar Szó, 1998. november 5., Szabadka –

TABLE OF CONTENTS

Page 4	An interview with Juhász Zoltán - musician, ethnographer, electrical engineer, father of five children, who has recently written a book on Pál István, an elderly shepherd bagpipe player from northern Hungary. By Kormos Valéria.	Page 22	Szerényi Béla proclaims 1999 as the year of the hurdy-gurdy. See article in Hungarian for his addresses and list of news and events.
Page 5-6	Nagy Gábor writes about a Christmas custom of Palóc - an area in northern Hungary - wherein the shepherd of the community went from house to house on the 24 th of December to wish every family well.	Page 27	Announcing the 18 th annual National Dance House Festival and Crafts Fair, 1999 March 27-28, at the Sports Hall in Budapest.
Page 7-8	Part III. of Kiss Ferenc's report on the current status of folk music in Hungary.	Page 24-25	Táncház-es and folk clubs
Page 9	Pesovár Ernő speaks on the 90 th anniversary of the birth of the great Hungarian dancer and choreographer, Molnár István.	Page 26	News about festivals, táncházés, bands and folk dance ensembles in Transylvania. By Záhonyi A.
Page 10	The 1998 Woodcarvers National Conference was held from October 9-11 in Szombathely and Velem, Hungary. Next year's conference will be in Gébárt in Zala County. Report by dr. Bánszky Pál	Page 28-29	"I'll plow up the main street of Buza...." Császár Attila describes and names the extraordinary people; singers, musicians, dancers, he has met doing fieldwork in the village of Buza (and surrounding area) in the Mezőség region of Transylvania.
Page 11-12	Article on dance culture during the Hungarian periods of enlightenment and reform until 1848 and its influence on Hungarian folklore. By Novák Ferenc.	Page 30	Between August 2 and 9, 1998, a busload of people from Hungary went to the first folk dance camp in Külsőrekecsin (Fundu Racaciuni) a Hungarian village in Romanian Moldavia. Záhonyi András reports.
Page 13-14	The Kalamajka Ensemble celebrated its 20 th birthday on December 5 th , 1998. A few words about the history, members of the band, guest artists and colleagues throughout the years and their táncház on Molnár utca in Budapest. By Nagymarosy András	Page 34-35	The Forrás Folk Dance Ensemble from Százhalombatta, Hungary was on tour in Argentina and Uruguay from October 22 - November 16, 1999. Travel report by director, Szigetvári József.
Page 15	Verbunk as historical tradition and living tradition.... Pesovár Ernő's opening words at the verbunk festival in Gyula, Hungary on June 28 th , 1998.	Page 35-37	Agócs Gergely musician and ethnomusicologist from Slovakia writes on rural and urban tradition and musical training. From his lecture given at a conference on tradition in education on October 4, 1996.
Page 16-17	An article which appeared in the Magyar Nemzet (1998 October 17) about director of the Hungarian State Folk Ensemble, Sebő Ferenc's plans for the Corvin tér 8: center for research and archive and a national dance theatre. By Devich Márton.	Page 38-39	Kocsán László on the traditional dance, music and folklore of the Jászág people - a report on existing research and the renewed interest in the traditions of this area which has its cultural center in Jászberény 60 km east of Budapest.
Page 17	In an open letter to Sebő Ferenc, Berán István registers his disagreement with Sebő's voiced imputes for his plans for Corvin tér 8.	Page 40-41	Based on an article by Derek Schofield, information on the history of folk song collection in England upon the 100 year anniversary of founding the English Folk Dance and Song Society.
Page 19	The Téka Ház, is a [Hungarian] cultural center and foundation located in the town of Szamosújvár (Gherla) in the Mezőség region of Transylvania in Romania.	Page 43	The Forrás Folk Dance Ensemble from Százhalombatta, Hungary was on tour in Argentina and Uruguay from October 22 - November 16, 1999. Travel report by director, Szigetvári József.
Page 20	Announcing documentation collection for Táncház Archive in Budapest. See Hungarian announcement for addresses and phone numbers. Director: Halmos Béla. Assistant: Juhász Katalin.	Page 44	Ifjú Muzsikás - Csoóri Sanyi's new band includes three of his music students as well as his son - and they have just released a new CD. by Pető Judit.
Page 21	Announcement of potters' conference on May 2, 1999. Information: dr. Kresz Mária Foundation in Budapest. See Hungarian announcement for address and fax/phone number.	Page 45	New publications in Hungarian from the Planétás publications series, "Jelenlévő múlt" (the present past or perhaps like the past perfect tense...[S.F.]). "Hungarian music history"; "Spinning, warping, weaving"
Page 21	List of upcoming folk arts exhibitions at Korona Galéria in Nyíregyháza, northeastern Hungary.	Page 48	Juhász Katalin writes about folk songs starring Székely historical hero of the 1848 uprising, Gábor Áron.

Sue Foy

Tisztelt Olvasó!

Ötévés lettiünk, így Ön most a *folkMAG* tizenötödik számát tartja a kezében.

Öt év eseményei, gondolatai – tavasz, nyár, tél felosztásban – kerültek bele az egyes lapszámokba.

1994. február 9-én jöttünk össze első ízben néhányan azok közül, akik úgy éreztük, a szellemi értelemben vett táncházmozgalom: a kézművesek, mesterek sokasága, a népzenei együttesek, adatközlők, amatőr és profi táncosok, táncegyüttesek többre is érdemesek annál, hogy csak néha, mondhatnám „hébe-hóba” jelenjenek meg róluk tudósítások, hírek itt-ott; kritikák, észrevételek pedig egyáltalán nem. Miába alkot ki-ki a maga területén sokszor világraszólót, mi itthon már csak a periferián maradhatunk?

Mi, a szerkesztőség tagjai „természetesen” naivak voltunk, hiszen csak néhányunknak voltak újságkészítéssel kapcsolatos ismeretei. De talán éppen ez a naivitás adta a bátorságot, hogy belevágnunk egy lap önálló elkészítésébe és küzdelmes fenntartásába.

Azt hiszem, mi mindnyájan – beleértve a *T. Olvasót* is, – „rendellenesen” viselkedünk. Miképpen lehetne magyarázatot, racionalitást lelni mai világunkban arra, hogy miért ragaszkodunk ezekhez a régi dolgokhoz, miért táncolunk, miért hallgatunk népzenet, miért tetszik a Kati néni vagy Zsuzsa néni „reszketeg” éneke, miért tanulnak meg városi fiatalok dudálni, tekerőzni, vonósokon és egyéb „érthetetlen, felesleges” hangszereken játszani, miért „kell” szólni, agyagozni, fát faragni, mikor a világ teljesen más irányba robbog – gyorsvonatán? Szóval naivak vagyunk ... bár lehet, hogy ez nem naivitás, lehet, hogy ez bölcsesség...

Összeállt tehát a *folkMAG* azin kezdő csapata: Beszprémy Katalin, Kéra Éva, Bankó András, Berán István, Kása Béla, Horváth Károly, Jgyártó Gabriella, Gösi Anett, ifj. Tímár Sándor, Nagy Z. József, Tóth Kornélia, Nagy Zoltán. Több szervezet jelezte együttműködési készségét, végül akikre mindig számíthattunk, az a Táncház Egyesület (korábban Kamara), a Népművészeti Egyesületek Szövetsége,

a Mubaray Elemér Népművészeti Szövetség és a Magyar Művelődési Intézet Népművészeti Főosztálya. Induláskor pályázati támogatást kaptunk a Művészeti és Szabadművelődési Alapítványtól, majd alkalmanként a Nemzeti Kulturális Alap népművészeti kollégiumától.

Úgy érzem, az elmúlt öt évben sokaknak vált a *Mag* – természetesen nem az egyetlen, de – nagyon fontos fórumává. Találkozhattunk – a teljesség igénye nélkül felsorolva – a fájdalomosan korán elhunyt Bankó András, valamint Szerényi Béla, K. Tóth László, Koczpek Irén, Jukász Katalin, Szabó Zoltán, Kiss Ferenc, Horvák Ferenc, Kóka Rozália, Fehér Anikó, Kaposi Edit, Tari Lujza, Péterfy László, Fügedi János, Pesovár Ernő írásaival, Kása Béla gyönyörű fotói mellett Szépbegyri Katalin, Mlányánszky Tamás, Paula A. White, Stephen M. Spider, Michel van Langeveld szebbnél szebb képeivel is.

Köszönettel tartozunk a *Mag* arculatának kialakításáért Pallagi Pálnak és Vörös Bálintnak, valamint az angol fordítást kezdetektől végző Sue Foy-nak és a szerkesztésbe bekapcsolódó Bakonyi Erikának.

Éltelt az első öt esztendő. Örülünk, hogy vagyunk, reméljük, hogy lesziünk!

Büszkéek vagyunk arra, hogy az újság eljut az ország és a világ sok városába és falujába, mint például – hogy a kb. 600 előfizető közül kettőt kiragadjak, – Csersegtomajba a Menyecske Kórus Baráti Egyesülethez és Kolozsvárra, a Keltai Gáspár Könyvtári Alapítványhoz. Sőt, – a Soros Alapítvány jóvoltából – az Interneten is megjelentünk.

Am a legbüszkébbek mégis arra lehetünk, hogy mi, a népművészetekhez közel állók, három-négyhavonta képesek vagyunk gondolatainkkal, írásaikkal, tudósításainkkal megtölteni újságunkat, a *Magot*.

Reméljük, hogy nem csak a *T. Olvasó* leli kedvét a lapban, hanem a *folkMAG* azin későbbi korokban is fontos dokumentumként szolgál majd.

Érdeklődő figyelmüket köszöni:

Nagy Zoltán

Az 1848-as székelyföldi események Történelmünk tükröződése a folklórban VI.

1848 október 15-16-án, az agyagfalvi mezőn, a székely népgyűlések hagyományos helyén mintegy 30-40 ezren gyűltek össze, hogy a románságot és a szászokat maga mellé állító császári katonaság ellenségeskedésének megtorlásáról tanácskozzanak. A császári erők parancsnoka Puchner volt, aki szinte Erdély teljes területét elfoglalta. (A román népfelkelés is kitört, mert a jobbágyfelszabadításra ezen a területen csak késve és csak korlátozott kiváltságok adásával került sor.)

Az agyagfalvi gyűlés főrendezője Berzencei László volt, aki az azonnali hadbaszállást indítványozta és akit a gyűlés nemzeti kormánybiztossá is választott.

Néhány nap múlva már 30 ezernyi székely állott fegyverben, akik először a románok radnóti tábora ellen indultak, s azt elfoglalván a császári csapatokat is üldözőbe vették, és Szent-Ivánnál megütköztek vele. A sereg azonban kellő szervezettség és fegyverek hiányában a következő, Marosvásárhelynél vívott ütközetben már alulmaradt. Mindezeket az eseményeket a székelyek dalban is megénekeltek. A szöveg korábbi változatát már Kriza János is feljegyezte. Az itt közölt rövidebb változatot Mathia Károly gyűjtötte 1941-ben Siklódon, Udvarhely megyében.

Tehát a császári erők egyelőre fölényben voltak és hamarosan az egész Székelyföld újra a fennhatóságuk alá került, Háromszék kivételével. Háromszék területén erre másodszor is fellángolt a népfelkelés s a harci kedvet a fegyverhiány sem lohaszthatta le, miután Gábor Áron Kézdivásárhelyen és környékén több ágyúöntődét is létesített.

Gábor Áron a háromszéki mesterlegény november 4-én jelentkezett kihallgatásra Berde Mózes kormánybiztosnál. Elmondta neki, hogy szerinte azért futottak meg a székelyek Marosvásárhelyre, mert nem voltak ágyúik. A kormány ugyan ígéretet tett, hogy hamarosan küld ágyúkat, de kérdéses volt, hogy megérkeznek-e idejében, illetve, hogy átjutnak-e a Puchner báró vezette osztrák haderők által megszállt útvonalakon. Ugyanakkor a mintegy negyvenezer katonából álló, ágyúkkal is jól felszerelt orosz seregek már hetek óta a Havasalföldön és Moldvában állomásoztak bevetésre készen.

Ugyan Oroszország hivatalosan nem állt hadban a magyar forradalmi kormánnyal, de a Kárpátokon túlról olyan hírek szivárogtak Erdélybe, hogy az oroszok támadni készülnek. Gábor Áron ágyúk öntésére kért engedélyt a

kormánybiztostól. Berde Mózes eleinte kételkedett abban, hogy ez kivitelezhető, de Gábor Áron alaposan átgondolt tervvel jelentkezett nála. A következő napokban pedig Gábor Áron és hűséges bajtársa Thuróczi Mózes, kézdivásárhelyi műhelytulajdonos népgyűlési szónoklatokkal vette rá Háromszék falvainak népét, hogy álljanak az ügy mellé. A lelkesítő beszédek meghozták a várt eredményt, így november 16-án Gábor Áron már teljes meggyőződéssel jelenthette ki a szék tanácskozásán, hogy „Lesz ágyú!”

Ez a pillanat vált később legendává, noha hosszas előkészítő munka előzte meg Gábor Áron eme kijelentését, majd ezt követően is komoly összefogással sikerült a tervet megvalósítani. Az első ágyút november 28-án próbálták ki

Sepsiszentgyörgyön a székház mögötti domboldalon. Gábor Áron másik legendás kijelentése itt hangzott el:

– Ha ágyúim első lövése nem talál célt, a második golyó engem nyeljen el! Biztos volt a dolgában, a lövés pedig természetesen célba talált.

Két nap múlva már a csatában is kipróbálták az új ágyúkat. A Bodzai szoros környékén az osztrákok – a Joseph Gedeon vezette nagyszabeni General Commando – 6000 gyalogost, 200 lovaszt és 8 ágyút vonultattak fel. Heydte császári százados 2400 emberével Erdővidéken táborozott, miután Udvarhelyszéket megszállta. Tervük szerint előbb ezek támadtak a székely csapatokra.

Velük szemben és a Bodza irányába mintegy 4000 székely nemzetőr indult el Sepsiszentgyörgyről. Hídvégnél csaptak össze. Roham közben a császáriak számára teljesen váratlanul megszólaltak a székely ágyúk. Ez döntötte el a csatát a háromszékiek javára.

Bodola Lajos üteparancsnok erre később így emlékezett: „Leírhatatlan erkölcsi erőt kölcsönöztek Gábor Áron első ágyúí... nemcsak a fegyveres régi katonaságnak és a lándzsás volt jobbágyoknak, hanem általában a falvakban minden osztályú és korú népességnek.”

Tari Lujza szerint a Gábor Áronról

Berzencei nagy hangjára
Mentünk hazánk oltalmára.
Vasból fegyvert kovácsoltunk.
Rúddal harcolni indultunk.

Indul székelyek tábora,
Münk es mentünk le Radnótra.
Megertünk huszadikára
Bethlen grófok kastelyába.

Szentiván mellett szoroson
Általmentünk a Maroson.
Ki bátor volt, átevezett,
Gyonge sok a vízbe esett.

Ki jött haza, ki lett oda,
Azt talám az Isten tudja.
Itt es ott es a sok árva
Máig is vár az apjára...

Dalolta idősebb székely. 1941. Zenei szépségén felül mint történelmi hűségű beszámoló is érdekes a dal, ahogy elmondja a harcavonulás útját, módját.

szóló népdal a szabadságharc idejénél jóval később keletkezett. Ezt a dallam elemzése alapján állapította meg, mivel az „minden elemében a 20. század elejére megszilárdult új magyar népdalstílust képviseli”. Jagamas János szerint műdalból ered.

Az első változatot Mathia Károly jegyezte le 1941-ben Csikszentdomokoson egy 12 éves fiútól. A többi változathoz sokféle szöveg tartozik, de ezek Gábor Áron személyével nem kapcsolatosak. Így például 1948-ban már Horthy Miklós rézágyúja szöveggel is énekeltek a dalt. A dal főleg azután lett népszerű a 48-as vonatkozású szöveggel, hogy az első kiadás nyomán hamarosan számtalan más kiadványba, köztük a tankönyvekbe is bekerült a Mathia Károly által gyűjtött székelyföldi változat.

A dallam minden népzenei dialekt usterületen meglehetősen egységes. Gyakori a dallam hangszeres zenei felhasználása. A hangszerjátékosok leginkább lassú, illetve középgyors csárdásnak játsszák a dallamot, mint például az alföldi citerások, vagy a kalotaszegi zenészek. Kalotaszegben az élő táncgyomány kísérődallamaként maradt fenn. Bogártelkén lakodalomban, bálban a 70-es években még táncoltak rá. Kallós Zoltán is egy bálban vette magnószalagra 1977-ben, Boros Samu és a szomszéd Egeres falu cigányzenészei előadásában.

(A fenti összeállítás Dégh Linda, Volly István, Beke György és Tari Lujza publikációi alapján készült.)

Juhász Katalin